

Megemlékezés Pekri-Pekár Károlyról.

Irta s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság 1912. évi április hó 28-án tartott közgyűlésén felolvasta Nógrády László dr.

Munkánk végzésében egy pillanatra meg kell állanunk. Az ismeretlen messzeségből egy elköltözött munkatársunk int felénk. S mi, most, ezen ünnepélyes órában, mindnyájan feléje fordulunk. Magunk elé idézzük férfias alakját. Látjuk őt úgy, mintha itt volna még mindig élve s duzzadó erőben soraink között. Ez a kemény munkás azonban már csak árnyék. Pekár Károly dr. többé nem veszi kezébe munkaszerszámát, a tollat, s nem jön ide közénk, hogy tudása gazdag gondolataival segítsen minél tartalmasabbá tenni a mi munkánkat. Elment, hogy vissza se térjen többé; elment oda, hová egyszer mindenki el fog menni, mert el kell menni.

Komor érzések szállják meg az élők lelkét mindig, ha az örök távozásra gondolnak és fájdalmas érzések, ha az jut eszükbe, aki kedves volt s már örökre nincs és a mi lelkünket a szokottnál erősebben fogják el a komor, fájdalmas érzések, mert az, kiről ma emlékezünk, férfi korának javateljében távozott tőlünk, mikor még sok és értékes munkát várhattunk tőle különösen mi. Pekár Károly dr. a mienk volt; álljunk meg nem régi sirjánál és a kegyelet és méltánylás szövétnekét gyujtsuk meg. Ez a meggyújtott szövétnek egy rendkívül munkás férfi életére világít rá, kinek vágya és szenvedélye a szellemi munka volt, lelke forró kohójában, melyet a tudás tüze élesztett, gondolatok éltek, melyek mindig tevékenységben tartották. És van-e szebb és méltánylandóbb, mint az olyan élet, amelynek minden percét a munka tevékenysége tölti ki; van-e kívánandóbb ajándéka az embernek, mint az az erő, amely képessé teszi őt folyton a munkapörölye forgatására? Nincs. Én azt hiszem az

ERZŐSÉGI MEGALOGIAI KÖNYVTÁR ÉS TANSZÉK
 Erkezett: 1912. évi június. hó 10. n.
 18382

embernek értéke első sorban nem a talentum nagyságától függ, hanem attól, hogy hasznosan munkás életet élt-e. Pekár Károly hasznosan munkás életet élt, s ezen életmunkáját még tartalmasabbá, még értékesebbé tette az, hogy munkáján rajta van a szellemi kiválóság bélyege. Emlékezetünk nemcsak az embernek fog tehát szólni, kit ismertünk, ki társunk volt, hanem az ő kiválóan értékes munkáinak is, melyekkel nevét emlékezetre méltóvá tette.

I.

Pekár Károly dr. Aradon született 1869. december 18-án. Atyja Pekár Károly a magyar királyi államvasutak üzletvezetője s főfelügyelője, anyja Horváth Anna, Horváth Mihály, a történetíró unokahuga. Gyermekkorát itt tölti a szülői házban Aradon, iskoláit is itt végzi. Kitűnő tanuló, mint felsőbb osztályos gimnazista szótár nélkül olvassa nemcsak az iskolai római és görög klasszikusokat, hanem valamennyit. Rendkívüli érzéke a nyelvek iránt már gyermekkorában kitűnt.

1887-ben kerül a budapesti tudományegyetem bölcsészeti fakultására, hol szintén hamar feltűnik tehetségével és rendkívüli szorgalmával s ennek elismerésül megkapja a tanárképző-intézet 600 koronás ösztöndíját. 1890-ben pedig Az aesthetikai érzések psychológiája című pályamunkájával megnyeri az egyetem eszthetikai pályadíját. Egyetemi nyugalmas és munkás éveit megzavarja betegsége. Tüdőcsúchurutot állapítanak meg s egy félévre jobb levegőre, vidékre kell mennie. Betegsége nagyon érzékenyen érinti különben is természetből fogva melancholiára hajló fiatal lelkét. Budapest levegőjével hozza kapcsolatba betegségét, kedve elmegy a nagyvárosi élettől, megszereti a falut, a vidéki életet, a természetet. Szenvedélyes turistává lesz, órákon át el-eljárkál a mezőkön, a hegyekben, de örökké munkára vágyó lelke akkor sem pihen. A természet szeretete költővé avatja. Sok verset ír. Költeményeit később 1900-ban Századok utján címen egy kötetben ki is adta.

A vidéken töltött fél év alatt egészsége teljesen rendbe jön. Visszatérhet a komoly munkához. 1891-ben doktorátust tesz az eszthetikából, magyar irodalomból és a francia filológiából. Ugyanezen évben tanári szakvizsgálatot is tesz a magyar nyelvből s irodalomból és a francia filológiából.

Tudásszomját egyetemi sikerei csak növelik. Vizsgái után 2000 korona utazási ösztöndíjat kap s evvel Franciaországba megy. Párisban s Dijonban tölti az 1891—92. évet, de közben átrándul Angliába is, hogy az angol nyelvben is tökéletesítse ismereteit.

Tanulmányutja után hazajön s Aradon leszolgálja önkéntesi évét, a tisztivizsga letétele után tartalékos hadnagy lett az aradi 33. gyalogezredben.

Önkéntesi éve letelte után még 1893-ban, mint próbaéves helyettes tanár kerül Lőcsére az állami főreáliskolához. Az első próbaév letelte után tanári oklevelet szerez s 1896-ban ugyanezen intézethez rendes tanári kinevezést kap. Itt is marad egészen 1904-ig.

Életének legszebb, legkedvesebb szaka ez. Lőcsén megtalálta azt, amit annyira szeretett: a természetet. A gyönyörű vidék, a jó levegő, a csendes élet testi erővel és lelki boldogsággal töltötték meg. A régebbi falusi élet emlékei újra fel-támadnak és ezen emlékek a férfi gazdag lelkében sokszoros viszhangra találnak. Háta mögött már tanulmányutja, sok ragyogó tapasztalat Franciaországból s Angliából: túl van a diplomaszerezés fáradalmain s elmondhatja, hogy nem minden dicsőség nélkül való eddigi útja. Költő és tudós, mert lelke elég gazdag arra, hogy e két oltáron áldozzék. Ki tudná megmondani, hogy melyik sikerére volt inkább büszke, arra-e, amit a Múzsák berkeiben járva verseivel aratott, vagy a másakra? Mert mindkettőből volt része. 1890-ben a Divat Szalon lírai pályázatán az első díjat nyeri *Hanyatló ifjúkor* című versével. Reviczky hangulata ragadja meg lelkét.

«Virágid, ifjuság, hogy hulladoznak» ... mondja Reviczky s ő így sóhajt fel: «Oh ifjuság hova maradtál, Hova repült arany korod? Nagyobb boldogság nincsen annál, — Ha szívünk még úgy forr, dobog.» Majd reménykedve füzi tovább lelke hangulatát: «Vagy hát nem hágytál még el engem — Egyetlen üdvöm: tavaszom, — Csak mintha ősznek szárnya lebben, — Tavasszal kél ily fuvalom?» Több költeményét felolvassák a Kisfaludy-Társaságban (Villon verseiből s Párisi emlékek: Medici Mária kutjánál, A luxemburgi kert egyik padján, Mater dolorosa, A párisi börze látásakor), Csiky Gergely emlékezete című versét pedig Aradon a Csiky-

ünnepélyen szavalja el Somló Sándor. A Pekri név, mely alatt verseit írta, kezd jó hangzásúvá lenni. Sok verset ír és ezenkívül se szeri, se száma a kisebb tanulmányoknak, ismertető és alkalmi cikkeknek. Egynehány vidéki lap (Aradi Közlöny, Aradi Hétfői Ujság, Szepesi Lapok, Debreceni ellenőr) egynehány fővárosi napi és heti lap (Pesti Napló, Fővárosi Lapok, Divat Szalon, Ifjú Magyarország, Egyetemi Lapok, Ország-Világ, Képes Családi Lapok stb.) és egynehány hazai és külföldi folyóiratban találkozunk a Pekár munkáival.

Micsoda boldog kora volt ez az elhunytak. Tele testi és lelki erővel, tele munkabírással, egészséggel, ambícióval és a férfikor hajnalának rózsás reményeivel. Ó, e szép kor ragyogóbb a gyermekkoránál, mert e korban valósággá válását érezzük álmainknak; mert az első sikerek megittasítottak s e mámorban a titánok erejét érezzük magunkban. Magasan és dicsően ragyog csillagunk és fényesen s bizunk e csillagban. Hisszük, hogy napunk felkelt s a nap sugarával be fogja aranyozni a földet s e napnak nem lesz alkonyata. Ki gondolna ezen korban a nap szomorú elmulására, ki gondolna arra, hogy a lelkünkben égve égő reménység egyszer majd fáradtan sáppad el a csalódások, az élet csapásai alatt; ki gondolná akkor, hogy az acélos izom, melytől duzzadunk, majd elsorvad, elalszik és elfogy, mint «a gyertyaszál, mely elhagyott, hideg szobában áll.»

Ragyogó szép férfikor hajnala, hogy én most az elmulás hamvai fölött gondolok reád, édes vagy így is, most is, mint édes voltál annak, akit immár elfödött az idő.

Pekár Lőcsén szenvedélyes sportolóvá lett. 1898-ban megszerzi a tornatanári oklevelet is, részt vesz 1900-ban a középiskolai tanárok részére tartott tanfolyamon; tiszteletbeli tagja a lőcsei vívó- és tornaegyesületnek; évekig művezetője vívásban s tornában ugyanezen körnek; számos gyalogtúrát rendez a Szepesség különböző vidékein. Szóval, most már egy harmadik oltáron is áldoz, a fizikai erő, a testi ügyesség oltárán. Azt hiszi, hogy neki nagy szüksége van arra, hogy fizikai erőit gondozza; nem felejtette még el régebbi betegségét. Egy kórtól félt, a sápasztó, lappangó betegségtől s mint okos és gondos ember, teljesen el akarta űzni. Lelki egyensúlyát biztosította testének edzésével s valóban látszólag kemény atlétává lett, ki könnyen, fáradság

nélkül bírta a tátrai nehéz túrákat s elmondhatta, hogy egészséges.

A lélek boldogságához hozzájárult a szív boldogsága is. És e boldogság igaz volt és tiszta, mert igaz és tiszta érzésből fakadt.

Ebből az időből való ez a verse:

«Te vagy az én életem napja, melege,
Tőled virul, tőled hervad élete;
Kék szemedből, onnan süt rám melegen,
Ott a napom, napsugárom énnekem.»

Egész sereg költemény tanúsága mélyen érzett boldogságának. Ekkor írja a Juliusi dalok című dalsorozatot, a Búcsú, a Csillagos éjjel, Fehér kendő lobogása, Virág énekek című verseket, melyeknek üde friss hangja, melegsége nem csak boldogságának, hanem költői lelkének is tanúsága. Szomoruan forgattam e versek lapjait és lelkemben hangulatok keltek szárnyra. Szálltak, szálltak, de a rimek csengő-bongó játéka mély kongó hanggá tompult és az ujjongó érzés vidámsága, mely tele volt a juliusi nap forró ragyogó színeivel, fekete gyásszá vált. Meghaltak ezen érzések már és elfakultak a színek, nincs már neked napsugarad és a kék szem, akiről oly vidáman szólt az ének, könnyel tele...

A boldogságot elérte, hogy szívéhez kapcsolhatta azt, akit annyira szeretett. 1899-ben megnősül Pekár. Fészket rak s ha talán több gond nehezedik rá, de több és melegebb öröm is éri. Mélyül élete célja, van már kivel megoszthatja gazdag lelke terveit. A megépített boldog fészek csendjét gyermekkacagás tölti be mihamar. 1901-ben született Rózsika leánya. A férfi boldogságát tetőzi az apáé is. Pekár ezen korának képe oly harmonikus, oly teljes, hogy egyetlen szín se hiányzik róla. Mint tanár is megelégedett, szereti intézetét és boldog, hogy a szép felvidéki városban lehet, nem kívánczik egyelőre el innen. Ambícióját kielégítik tanulmányai. S ha meg is van már lelkében a határozott cél, az egyetemi tanári habilitáció, még, úgy gondolja, várhat. Ráér, nem siet. Lőcsét nem akarja még felcserélni Budapesttel, a boldog csendet, a ragyogó természetet a zürzavaros lármával, a nagy kősirokkal.

Roppant sokat dolgozik. Hosszú időbe kerülne csak pusztá cím szerinti elsorolása is cikkeinek, előadásainak.

Ezeknek tárgya legtöbbször filozófiai vagy esztétikai, de akad köztük irodalomtörténeti, történeti, nyelvészeti, pedagógiai s társadalmi téma is. Csodálkoznunk kell ezen a gazdagságon, termékenységen s hatalmas munkabíráson. Életének ezen korából csak egynéhány nagyobb munkáját említem fel. 1897-ben adja ki «*A positiv aesthetika vázolata*» című majd hétszáz oldalra terjedő hatalmas munkáját. Ezen munkájának alapjául az Aesthetikai érzések psychológiája című pályamunkája szolgált, amelyet a budapesti Tudomány-Egyetem bölcsészeti kara az 1890-ki esztétikai pályázaton koszorura méltatott. Már ezen munkáról azt írják a bírálók, hogy «dicséretre méltó benne szerzőjének gazdag olvasottsága» s örömeiket fejezik ki azon, hogy a bölcsészeti kar egy növendéke ilyen készültséget mutat fel. A könyvvé szélesített mű óriási anyagot ölel fel. Kiváló készültségének s mélyreható elméjének maradandó értékű alkotása e könyv. Ma is páratlanul áll esztétikai irodalmunkban. E nagy munka kiadásában a m. Tudományos Akadémia 1000 koronával, a közoktatásügyi miniszterium 400 koronával támogatta, az Akadémia pedig 1898-ban a Marcibányi 50 arany mellékjutalommal tüntette ki.

E nagy művön majdnem kilenc esztendeig dolgozott. Időközönként egy-egy fejezete meg is jelent a *Magyar Philosophiai Szemlében* (1891. III—IV. füz.), az *Athenaeumban* (1895. I—II. s IV. füz., 1896. I—IV. füz., 1897. I. füz.), a *Revue Philosophique* (XL. août 1895. XLIII. 1897.) c. folyóiratokban. Nemcsak felöleli a kérdés nagy irodalmát, hanem a maga kutatásaival is hozzájárul. Nem elégszik meg az esztétikai jelenségek pusztá vizsgálatával, elemző pszichológiai módszerével visszanyúl oly tényekig is, melyeknek csak közvetve, csak eredményeikben van szerepük az esztétikai jelenségekben. Éles elmével s hatalmas tudásával magyarázza meg, hogy az esztétikai jelenségek, mind fiziológiaiak s hogy az esztétikai tevékenység mindig csak bizonyos egyéni szervezet érzéseiben képzelhető el s ennél fogva szigoruan függ a szervezet fizikai s kémiai szerkezetétől és működésétől. A tiszta valóságnak igyekszik igaz képet adni. Munkájában külön ki kell emelnünk mélyreható elméjének eredetisége jellemzésére a pozitív esztétikai rendszerének felosztását, a fiziológiai kutatások eredményeinek esztétikai értékesítését, melyben

több eddig meg nem fejtett eszthetikai tünemény természeti, fiziológiai magyarázatát adja. Különösen fontosak e magyarázatok között azok, melyekben eszthetikai térszemléletünknek az egy irányú kiterjedés iránti előszeretetének, továbbá központosító hajlamának s melyekben az általános érzéki kellemes meghatározását s magyarázatát adja a szervi érzékekből. Egész új művében a tér- és időfelfogásnak fiziológiai uton való vizsgálata; a természeti és művészeti szuggesztió megkülönböztetése és szerepének ismertetése, az érzések biológiai felosztása ösztöneink szerint s ezen alapon a szép főformáinak s eredetüknek magyarázata ösztöneinkből.

Csak egy pár fontosabb részt emeltem ki annak igazolásául, hogy Pekár nemcsak hatalmas anyagot halmozott össze, hanem eredeti utakon is járt s a tudomány szempontjából számottevő eredményeket ért el.

Másik nagy munkája *A filozófia története*, melyet 1902-ben adott ki. S a következő évben *Spencer Herbert synthetikus philosophiája* kivonatának fordítása, amelyet többed magával fordított s életrajzi bevezetéssel is ellátott.

Csodálkozva nézzük elméjének ezen pompás színjátékát, a vidéki professzor hatalmas tudását, sokoldalúságát, lelkének gazdagságát. Mert valóban törhetetlen akaratnak, óriási munkabírásnak s rendkívül gazdag szelleműnek kell annak lenni, aki ennyiféle tud dolgozni, aki ráér nemcsak terjedelmes tanulmányokat végezni, hanem arra is, hogy majd iskolai ünnepélyeken, majd társas összejöveteleken tartson előadást hol itt, hol ott; ráér nemcsak arra, hogy elmélyüljön egy-egy tudományos problémába, hanem arra is, hogy egy-egy vidéki lapban írjon könnyedén, szellemesen cikkeket közérdekű dolgokról. S ezen kívül végzi mindennapi munkáját, él a társadalomnak, családjának s még mindig marad ideje sport kedvteléseire is.

A Pekár lőcsei munkássága cáfolata annak, hogy vidéken nem lehet dolgozni; cáfolata annak, hogy vidéken elposványosodik a dolgozni akaró ember. Nem! Csak erő s kedv kell hozzá és olyan gazdag lélek, mint amilyen a mi Pekárunké volt. Igazán nem takarékoskodik ez a gazdag lelkű ember és nem siet azzal, hogy magának mihamar előnyöket biztosítson. Ez a modern tudású lélek, mintha nem lett volna mai modern ember, mintha a régiek közül való lenne, kik nem

állásért dolgoztak, hanem lelki szükségből, gyönyörűségből; akik nem arra figyeltek, hogy ez vagy amaz kevés tudással milyen előhaladást tett, hanem csak azzal törődtek, hogy minél több szellemi kincset szerezhessenek maguknak. Ezek a tudás önzői, ezek az idealisták és mondjuk, ezek az igazán boldogok, kik képesek arra, hogy maguknak egy világot teremtsenek, egy szép, ragyogó, harmonikus szellemi világot, melyben igaz gyönyörűséggel élnek, igaz önfeledtséggel merülnek el s nem törődnek a körülöttük zúgó, kiabáló, tülekedők vásári zajával.

Pekár is ilyen világot teremtett magának a maga otthonában és szerényen megvonult itt. Nem vitte piacra értékeit, nem fuvatta barátaival a reklám harsonáit önmaga mellett, mint teszik annyian, kik egyéni előnyeik biztosítására így akarják nagynak feltüntetni a maguk csekély értékét.

A Pekár tudós szerénysége az ember jellemére vet világot. Meg kell állapítanunk, hogy ez a vidéki tanár ritka jellemű ember volt. Hányszor hallotta azt, hogy miért nem törekszik Budapestre. Nem törekedett, ő csak dolgozni törekedett. Megérdemli, hogy példaként mutassunk rá: nézzétek, fiatal óriások, kiknek diplomáján még meg se száradt a porzó, egy ember, aki könyvet könyv után sorakoztat egymásmellé s egész sereg tanulmányra mutathat rá és még sem törtető. Itt egy ember, aki annyi bizonyítékát adta tapasztalatának, alapos tudásának s még sem akar semmi más lenni, mint tanár vidéken.

De miért fűzzem tovább gondolataimat, az élet reklám lármáját az én szavam túl nem fogja harsogni. E harsogó zivatarban forgószelek süvöltének és csak a sírok csendesek.

II.

Az 1904. év kétszeresen fontos a Pekár életében. Családja egy kis leánnyal, Esztivel, megszaporodik és Budapestre helyezik át a Damjanich-utcai állami főgimnáziumhoz. Itt egy évig tanít, mert 1905-ben a Bulyovszky-utcai reáliskolához kerül. E két évben tanít az Erzsébet nőképző intézetben is filozófiát.

Nehezen vált meg kedves Lőcséjétől, a szép vidéktől, a jó levegőtől, a csendtől. De hát végre is áldozatot kellett hoznia, hiszen már két gyermeke volt, ezekre is gondolnia

kellett. Harmincöt éves, munkában, érdemekben gazdag mult áll mögötte, arra is gondolnia kell, hogy a fiatalság évei gyorsan tűnnek egymásután, közeledik férfikorának deléhez. Itt az ideje, hogy minden szerénytelenség nélkül kívánhatja egyetemi magántanári habilitációját.

Új tervek, új terek nyílnak előtte; teljes lélekkel, ambícióval fekszik neki a munkának. Nagyon sokat dolgozik; se szeri se száma kisebb-nagyobb cikkeinek, tanulmányainak, könyvismertetéseinek. Tudományos folyóirataink: az Uránia, a Természettudományi Közlemények, az Athenaeum, a Magyar Paedagogia, A Gyermekek, a Huszadik század, a budapesti napilapok s vidéki lapok egész sereg közleményt hoznak tőle. Részint esztetikai, részint filozófiai s gyermektanulmányi tárgyúak cikkei. A Gyermekek önálló lappá válásától kezdve a mienk Pekár. Tagja A Gyermekek szerkesztő bizottságának s jól tudjuk, hogy mennyi értékes cikkel gazdagította folyóiratunkat. Egyetlen számában sem hiányzott. Nagy nyelvismerete, széleskörű s alapos tudása szinte nélkülözhetetlenné tette munkásságát folyóiratunkban. A tudós lelkiismeretességével tanulmányozza át a gyermeklélektan körébe eső műveket, referádáit rendszeresen megjegyzésekkel kíséri s nem egy könyvismertetése értékes tanulmánnyá szélesül.

Társaságunk mindennapi munkájában így vesz részt s ha betegsége közbe nem jön, bizonyára gyakrabban látjuk őt soraink között. Munkássága java részét így is nekünk szentelte s szinte azt modhatjuk, hogy tevékenysége iránya egészen felénk terelődött. De esztetikai tanulmányokat is végez. Enemű munkásságának igen értékes termékei A magyar disztó motivumokról, A magyar nemzeti szépről, A magyar szobrászatról, A magyar festészetről, A magyar faji ritmikáról című tanulmányai. Ezen munkái egyetemi magántanári habilitációjával függenek össze, melyre vonatkozólag lépéseit az egyetemen megtette, de már akkor beteg volt nagyon.

1906. év nyarán egy tátrai túra alkalmával elesett s csigolyacsontsérülést szenvedett. A sérülés következményei 1907. január havában mutatkoztak. Az erős ember lábán huzta betegségét, de végre is orvoshoz fordult s a megejtett vizsgálat csigolyacsonttuberkulózist állapított meg. Ugyanezen év január 27-én megoperálják s szigorú orvosi diétát

rendelnek neki. Betegsége oly súlyos, hogy tanári munkáságát sem végezhetette. Szabadságoltatnia kell magát egy évre.

A munkának élő ember lelkét megrendíti betegsége. A sok év óta megszokott tudós tevékenységet nem folytathatja, tétlenül, mozdulatlanul kell feküdnie s ezt nem bírja elviselni. Felujulnak régi betegségének emlékei, a legrosszabb sejtelmekkel telik el. Hozzátartozóinak vigasztalása mit sem használ, ő, aki annyit foglalkozott széleskörű tanulmányaiban orvosi dolgokkal is, tisztában van betegségével. Megrendítő panaszokban tör ki családja tagjai előtt; aggodalmak gyötrik gyermekeiért. Hibáztatja önmagát, hogy miért alapított családot, s attól fél, hogy gyermekei is örökölni fogják betegségét.

Önmagának szerencsétlenségét szeretett családjának féltése súlyosbítja s a harmonikus lélek meghasonlik önmagával. Súlyos melankóliába esik s azt hiszi, nincs mit keresnie az élők között. Már akkor a Kétly-klinikán van. Állapotát reménytelennek tartja s pszichikus zavarai oly erős lelki depresszióval lépnek fel, hogy öngyilkossá akar lenni. Egy óvatlan pillanatban elhagyja beteg szobáját, hogy tervét végrehajtsa. Rettentő lelki állapotban találunk reá. Ez március 17-én történt. Az aggodó család, felesége és fivérei, egyebet nem tehetett a tépelődő, feldult lelkű emberrel, mint hogy elhelyezték a Schwartzer-intézetbe súlyos melankoliája gyógyítása végett, majd innen költség kiméltel miatt a Lipót-mezőre.

Betegsége miatt előbb szabadságának meghosszabbítását kérte, majd pedig, mivel tovább huzni a dolgot nem lehetett, 1908. szeptemberében nyugdíjaztatja magát. Minden terve dugába dül: tanári munkáját nem folytathatja, egyetemi tanári habilitációját az egyetemi kar tárgyalja, de felfüggeszti, az élettől el van zárva. Ezen körülmények hatása alatt olyan nézetek érlelődnek meg lelkében, melyeknek magyarázatát csak súlyos és mind súlyosabbá váló betegségében találhatjuk. Családja intézkedését félremagyarázza; tiltakozik az ellen, hogy a Lipótmezőre vitték. Mivel pedig más jobbat nem lehetett vele cselekedni s a gyógyulás reményével csak ez a kezelési mód biztatott, a család tiltakozását figyelembe nem vehette s továbbra is a Lipótmezőn tartotta. Emiatt Pekár meghasonlik családjával.

A katasztrofális vég felől alig lehetett kétség, mert Pekár az orvosi intézkedéseket sem tartotta be. Könyveitől, munkáitól megválni nem tudott. Lázaszámra menő könyveit s irományait magához vitette s folytonosan dolgozott. A nyugalmat, pihenést lázas munkában égő lelke elviselni nem tudta: neki dolgoznia kellett. Ki tudná megmagyarázni azt, hogy mi ment végbe lelkében, milyen gondolatok foglalkoztatták őt magányában a rettentő kórral küzdve, mikor az életből csak négy falat látott s az annyira szeretett szabad természetből csak egy falatka eget!

A család, mihelyt elmúlt az a veszedelem, hogy Pekár önmagában kárt tesz, azon volt, hogy a Lipótmezőről kikerüljön. Többször igyekeztek arra rávenni, de sikertelenül. A család szavára nem hajlott semmit. Végre is a család egyik jó barátjához fordult, kinek sikerült két és félévi Lipótmezei tartózkodás után, őt innen kicsalni. 1909. november 12-én Pekár a Wodianer-üdülõházba kerül. Itt szabadabban mozoghat, önmaga ura lesz ismét, fizetését is maga veszi fel s amint a halála után kitünt, aggodalmas gonddal félre is rakta.

A Wodianer-üdülõházban, ha testileg nem is, de lelkileg egészen visszanyeri régi erejét. Munkakönyve szerint, melyben pontosan jegyzékbe vette minden munkáját, egész sereg könyvismertetése s értekezése jelenik meg ismét. A Gyermekekben is, úgyszólván minden számban találkozunk a Pekár névvel s érdekes, hogy most különösen gyermeklélektani, gyermeknevelési tanulmányokkal foglalkozik, mintha minden erejét arra akarná fordítani. S mi örömmel látjuk, hogy az addig fennálló kapcsolatot még szorosabbá igyekszik fűzni maga és Társaságunk között. Mi már a legjobbat reméltük, ő is, bár a közvetlen környezet tudta, hogy menthetetlen. Csigolyacsont-tuberkulózisa nem javul, mert hiszen életmódja is lehetetlenné teszi. Ágyban kellene feküdnie s ő íróasztalánál idõz, vagy kijár a városba. Már teljesen nyomorék, egyenest nem képes magát tartani, csak kétrét görbülve, de azért vonzza az élet, a munka. Leküzdí testi fájdalmát, leküzdí a járással járó fáradságot, dolgozik s tovább tervezget. Lelkében ezen tervek, mint legközelebb megvalósítható cél élnek. Biztos gyógyulást remél, azt hiszi mihamar ott folytathatja munkáját, ahol 1907-ben betegsége

miatt abba hagyta. Tanítani akar újból. Az egyetemi magántanári habilitáció foglalkoztatja újra. Családja ismeri vágyát és szomoruan gondol arra, hogy az csak terv marad már örökre. Fivére mégis, hogy örömet szerezzen neki, szorgalmazza ügyét az egyetemi karnál s 1911. január 17-én a budapesti bölcsészeti fakultás egyetemi magántanárrá habilitálja a művészi pszichológiából.

Nagy buzgósággal fekszik neki egyetemi előadásai kidolgozásának. Előadásait a *Térbeli formaelemek esztetikai elrendezése* s a *Művészi szép általános feltételei* kollegiumokkal akarja megkezdeni. 1911. szeptemberére ezekből hirdet előadásokat az egyetemen.

1911. május 14-én anélkül, hogy bárkinek is szólna valamit, elhagyja a Wodianer-üdülõházat és Cirkvenicára megy. Pekár utolsó napjai ezek. Már csak pár hónapig tart még élete, a mécses kialvóban van.

Cirkvenicába azért megy, hogy ott a maga akarata szerint gyógyíthassa magát. Orvosi kezelést igénybe nem vesz s olyan experimentálásokba bocsátkozik, amint később megtudták, melyek csak siettetik a véget. Csigolyacsont-tuberkulózis tüdőtüberkulózissá fejlődött s ő mégis szabadon fürdik a tengerben s minden kellõ elővigyázat nélkül napkurázik. Az életet akarja erősen megragadni s a tüdőbetegek sajátságos reménye szállja meg. Bizik.

Cirkvenicában dolga rosszul megy; a jó magával tehetetlen embert nem látják szívesen sehol s ő egyik helyről megy a másikra. Pénzével is nagyon takarékoskodik. Bizonyára sok kellemetlensége volt, erre vall az is, hogy Szüry János miniszteri tanácsos, ki Nagy László alelnökünk kérésére utána kutat Cirkvenicában, a legnagyobb elhagyatottságban és nyomorban találja az utcán bolyongva. Ez szinte érthetetlen, mert hiszen halála után táskájában háromezer koronát találtak. Ezt még a Wodianer-üdülõ házában rakta félre, hol nem fizetett semmit.

Szüry elvitte a Therapiába s holmiját, melyet fizetési hátraléka miatt szállásán visszatartottak, birói uton visszaadatja neki. Pár napig a Therapiában tartózkodik, de itt nem maradhat, mert tüdővész. A család intézkedésére a fumei közkórházba kerül. Aug. 7-étõl haláláig marad itt.

Szép, napos szobát kap, viruló természet veszi körül.

A természet üdesége, a tiszta környezet még inkább megerősítik reményében, pedig már-már emberroncsnak is elszomorító látvány. Az atléta testű ember rettenetesen ellasszott. Csont és bőr és mégis dolgozik. A szigorú orvosi tilalom ellenére is iróasztalához vonzolja magát, így találja még ott halála előtt egy nappal is orvosa, amint elmélyedve cikket ír francia nyelven. Augusztus 20-án este 8 órakor fogyott ki mécseséből az utolsó csepp olaj s akkor tette le pihenni nem tudó kezéből is fáradhatatlan tollát. Azon a napon hunyta le szemét, amikor a brüsszeli nemzetközi gyermektanulmányi kongresszuson előadták dolgozatát «*A szuggesztív nevelés*»-ről, helyette *Braunshausen*, luxenburgi tanár s jeles gyermekpszichológus, mutatta be a dolgozatot lelkesedéssel s magáévá tette annak minden tételét. Mily különös találkozása a végzetnek!

Temetésén, a szünidő miatt, csak a család két tagja volt jelen, felesége és öccse, Pekár Mihály dr. A fiumei temetőben pihen. A teste ott van, immár szenvedés nem bántja, de elméje még szomorú halála után is él. Nem egy cikke jelent meg halála óta A Gyermek legutóbbi számaiban s bizonyára akad még sok értékes közölni való lapunk részére is egész halommal maradt kéziratok között.

Két kis árvája maradt s özvegye, részvétünk az övék. Hiszen ők maradtak a legárvábban, mert a munkás férfit pótolni lehet, de az apát nekik nem. Boldogult társunk betegsége őket sújtotta legjobban, mert ők elvesztették még életében édes atyjukat. E szomorúságukban vigasztalás csak az marad számukra, hogy atyjukra, kinek emlékezetét most megújítottuk, mindig büszke szeretettel gondolhatnak, mert munkában gazdag életet élt.

III.

Le kell zárnunk Pekár Károly élete pályájával munkásságának eredményeit is. Sajnos, az a munka, amit végzett, nem lehet egész képe tehetségének s képességeinek, mert még el se éri férfi korának teljét, mikor megtámadja sorvasztó betegsége. Kevés híján öt évig súlyos beteg; egyetemi s önkéntesi éveit leszámítva, egy évtizedre tehetjük körülbelül munkásságának idejét. S ha ezt figyelembe vesszük, méltán mondhatjuk, hogy Pekár ritka nagy munkásságot fejtett ki.

Hangyaszorgalommal dolgozik, mint adatgyűjtő páratlan. De azokat, amiket tanulmányai körébe von, nem csak leraktározza lelkébe, nem csak a maga tudását akarja gyarapítani vele, mert Pekár nem csak tudós, hanem író is. Tudós tapasztalatai, adatai hamar munkára serkentik elméjét, mint egy ötlet, hangulat a belletristát, a költőt. Lelkének ezen irányú tehetségéből magyarázhatjuk meg azt, hogy annyi különféle cikket, ismertetést irt, hogy cikkeinek, előadásainak száma közel jár az ezerhez. Bár ezen cikkek különböző értékűek, véleményem szerint Pekár munkás életének legértékesebb termékeit ezekben kell megjelölnünk.

Vannak nagy tudósok, kik néha egyetlen könyvben rakják le hosszas elmélkedéseik, kutatásaik eredményét s ezen egyetlen könyv világhírűvé s a tudomány fejlődésében örök életűvé teszi a szerzőt. Ha ezek, mint napok tündökölnék az emberi fejlődés horizontján s ha ezek az emberi értékelés mérlegét egyetlen alkotásukkal billentik le; ezen utmutató lángelmék mellett rendkívül becsesnek kell tartanunk azokat is, akik nem világra szóló műveket alkotnak, nem súlyos sziklákat állítanak fel az emberi haladás mértföldjelzőjeiként, hanem gyors kézzel és folyton dolgozó lélekkel sok-sok lámpást gyujtanak meg és sok-sok apróbb követ raknak le az ingoványos talajon, hogy világosságot terjesszenek és utat csináljanak.

A mi Pekárunk derékban tört életének munkája után az utóbbiak közé tartozott: a tudomány világosságát gyujtotta meg sok-sok helyen s a tudomány utját csinálta az ingoványos talajon. És tette ezt annyi tudással, oly éles ésszel s akkora munkabíró kedvvel, hogy meg vagyunk arról győződve, hogy szerencsésebb körülmények között, ha a sors megengedi, e gazdag lélek nem egy nagyobb alkotást teremtett volna. *Pozitív Eszthetikája s A Nemzeti Szépről* írott könyvei így is nagyon súlyos értékeként sorozhatók tudományos irodalmi termékeink közé.

A magyar tudós és tanár mintaképét látom Pekárban, ki fárasztó iskolai munkája mellett is ráér önmaga és mások művelésére. Kit az anyagi gondok s a mindennapi robot nem köt a röghöz, ki felül tud emelkedni a kicsinyes viszonyokon s türhetetlen lelki energiával halad a maga nemes útján.

Az egész ember értékén kívül minket különösen az

érdekel, ami szorosabban összefügg Társaságunk munkakörével. Pekár munkássága kezdete összeesik azzal az idővel, mikor A Gyermekek, mint önálló folyóirat először jelent meg s valljuk meg Társaságunk intenzívebb munkássága, munkakörének nagyarányú kifejlődése is ettől az időtől kezdődik. Társaságunk életében méltán mondhatjuk kritikus időnek azt, mert nem elég egy lapot önállóvá tenni, nem elég folyóiratot teremteni, alkalmas munkatársak is kellenek.

És ha átlapozzuk A Gyermekek önálló füzeteit, tehát az 1909–1911. évfolyamokat, akkor azt találjuk, hogy folyóiratunk tartalmasabbá tételéhez Pekár nagyban hozzájárult. Ezen három év alatt négy kisebb-nagyobb értekezést s 56 könyvismertetést és cikket írt. De ne a számban keressük az értéket, hanem írásai tartalmában. Pekárra valóban nagy szükség volt s Pekár valóban nélkülözhetetlen munkatárs volt. Három nagy nemzet irodalmából meríthetett s adhatott számot arról, ami értékes gyermektanulmányi szempontból irodalmukban megjelent. S ezt meg is tette. A Gyermekek olvasói az ő tollából értesültek azon értékes tudományos eredményekről, melyek különösen az angol s francia gyermektanulmányi irodalomban megjelentek. Az ő lelkiismeretes ismertetései hívták fel figyelmét Társaságunknak nem egy érdekes gyermektanulmányi kérdésre. Eleven, mozgékony cikkei nemcsak a gyermektanulmányi kutatásra voltak jó befolyással, hanem közönségünk érdeklődését is fokozták munkásságunk iránt.

Bizvást mondhatjuk, hogy Pekár nagy erkölcsi tőkének volt s az ő munkássága alapozó értékű az elmúlt három év fejlesztő tevékenységében. Társaságunk életében neve maradandó értékű. Hiányozni fog ő nekünk; halálát Társaságunkra nagy veszteségnek tartjuk.

*

És gyászoljuk őt! Élete úgy áll előttünk, mint egy derékon roppant pompás művészi szobor. Mikor már készen volt, mikor gyönyörködhettünk volna benne, mikor nagy dolgokat várhattunk kiváló szellemétől, akkor jött a végzet s széttörte. Az emlékezés ezen percében azonban hiába gondolunk immár a veszteségre, mely halálával bennünket ért. Gondoljunk inkább az ő szép munkás életére, gondoljunk e klasszikusan tudós lélekre, ki minden órának leszakította értékes virágát. Szép volt ez élet és nagy boldogságban volt

része, mert fiatalon is fenékgig írthette lelke nemes vágyainak serlegét. És ha nagy szenvedések, nagy lelki tusák borították is el őt, mégis boldog volt, elmondhatta: két kézzel és teljes lelkemmel dolgoztam. Utána értékes lelke munkái és tiszta, mocsoktalan életének s mindenkor példaképül tekinthető munkás egyéniségének emléke maradt örökül.

Oltsuk immár el az emlékezés meggyújtott szövétnekét s áldást mondva örökre elköltözött munkatársunkra, zárjuk munkás emlékét szivünkbe.

Műveinek jegyzéke.¹⁾

(A *-al jelöltek előadások.)

**Darwin és Spencer* 1902. (A Magyar Filozófiai Társaságban)
**Az újabb psychologia köréből kísérletekkel kapcsolatosan. *A szuggesztíóról.* (1902. A löcsei tudományos és irod. összejöveteleken).
**A kísérleti psychologia a paedagogia szolgálatában* (ugyanezen kör késmárki gyűlésén 1903). **Spencer Herbert élete és filozofiájának általános jellemzése. *Herbert Spencer mint psychologus. *A társadalom fejlődése Spencer szerint* (ez utóbbiakat 1905-ben). **Búcsu beszéd Spencer Herberttől.* (Felolvasták a Magy. Filozof. Társaságban 1904).

A hipnotikus állapot psychologiai mivoltáról. (Filozof. Társ. Közl. X.). Az aesthetikai érzések psychológiája. (Magy. Filozof. Szeml. 1891 III—IV.). Le Dantec új elmélete az életről. (Külön lenyomat az Athenaeumból 1896). Positiv aesthetika 1897. Le Dantec újabb munkái (Ath. 1899 II.). Adalékok a positiv psychologiához. (Ath. 1899 II.). Átöröklés és szervi különbség biochemiai elmélete. (Ath. 1900 II.) A filozofia feladata és a fő problémák. (Magy. Egyet. Szemle 1900). Színes hallás és színes egyéniség. (Ath. 1901 II.). A filozofia története 1902. Új adalék megismerésünk subjectiv elemeihez. (Ath. 1901 IV.). Herbert Spencer alapelve. (Nemzet 1902). A filozófiai gondolkodás első nyomai. (Havi Szemle 1902). Filozofia, filozófiai történet. (Uránia 1902 III.). A kísérleti psychologia a paed. szolgálatában. A sugalmazhatóság fogalmának és természetének vizsgálatára vonatkozó kísérletek. A szellemi működésre vonatkozó kísérletek. A lelki képességekre, a különféle

1) Forrásul P. feljegyzéseit használtam, melynek másolatát Pekár Mihály dr. ur volt szíves átadni. E jegyzékbe csak a nagyobb munkákat s azon cikkeket vettem fel, melyek a gyermektanulmányozást is közelebbről érdeklik. Főlöszlegesen tartottam ide felvenni „A Gyermek” különböző számaiban megjelent cikkeket is.

érzéki típusokra vonatkozó kísérletek. Az általános megszokások
 psychologi iaszerepe a paedagogiában. (A Magy. Paed. 1902. szá-
 maiban). A XIX. sz. társadalom-filozofiai termése. (Husz. Száz.
 1902). Az emberi gondolkodás története. (Könyvt. Szemle 1902).
 Darwin és Spencer. (Magy. Filozof. Társ. Közl. II—III. füz. 1902).
 Collins-Spencer synthetikus filozofiájának kivonata (1902). Apró-
 ságok az újabb psychológiából. (Havi Szemle 1902). Taine és az
 egyéniség problema szerepe az emberi gondolkodás történetében.
 (Husz. Száz. 1903). Az emberi agyvelő szerepe az ember fejlődésé-
 ben. (Urania 1904). Az emberi megismerés fejlődéséről. (Urania
 1903). *A tömegsuggetiókról. (A lőcsei irod. körben, 1903). A
 természeti és művészi suggestióról. (Urania 1904). Legfontosabb
 érzékünk. (Urania 1904). A gyermeki elme fejlődése. (Könyvism.
 Magy. Paed. 1904). Az életerő elmélete. (Term. Tud. Közl. 1905).
 Bölsche könyve az emberi származásról. (Kism. Urania 1905). A fej-
 lődés felfogása és physika 1905. Az újabb amerikai psychologiai
 irodalomról. (Ath. 1905. I.). A botanika mint nevelésbeli tényező.
 (Természett. Közl. 1905). Spencer a társadalom jövő fejlődéséről.
 (Ath. 1905). Az oki összefüggés psychologiai eredetéről. (Urania
 1905). Spencer a filozofia meghatározásáról. (Urania 1905). A gyer-
 mek matematikai képességének psychológiája. (Könyvismertetés
 Ur. 1905). Az utolsó tíz év az amerikai psychologia történetéből.
 (Kism. Ath. 1905). Érzeteink osztályozása. (Ath. 1905). A nürnbergi
 iskolaegészségügyi kongresszus. (Nemz. Nőnevelés 1905). Renan és
 Berthelot fejtegetései a tudományokról. (Könyvism. Urania 1905).
 Az angol lángelmékről. (Könyvism. Urania 1906). Az amerikai
 psychol. laboratoriumokról. (Ism. Ath. 1906). Ostwald általános
 érdekű előadásai. (Ur. 1906). Az együtt iskoláztatás kérdéséhez.
 (Nemz. Nőnev. 1906). Adalékok a magyar gondolkozásmódhoz.
 (Szepesi Hirnök 1906). Melyik a könyv nélküli tanulás leggazdasá-
 gosabb módja. (Népműv. 1906). A magyar díszítő motívumokról.
 1906. A párisi szabad Gyermektanulmányi Társaság, (Magy. Paed.
 1906). A magyar nemzeti szépről. 1907. A magyar szobrászatról.
 1908. A magyar festészetről. 1908. A magyar faji ritmikáról. 1908.
 A nőnevelés. (Nemz. Nőnev. 1909). Tehetség és iskola. 1910. Az
 érzéketek és észrevevések mechanizmusának új elmélete. (Ath.
 1910). A filozofia és a nők. (Nemz. Nőnev. 1910). A fordítás psych-
 ologiája és aesthetikája. (Nemz. Nőnev. 1910). A kísérleti psych.
 a paed. szolgálatában. (Magy. Paed. 1910). Modern világfelfogá-
 sunk és az ember világhelyzete. (Urania könyvtár).

A gyermek képzelete.

Irta Szász Irén, el. isk. igazgató.

Második s befejező közlemény. (Mellékelve két színnyomatú tábla
10 rajzzal.)

A gyermek teremtő képzelete.

A gyermekfantázia ritkán száll a teremtés magasságára. Alkotásai akkor is tökéletlenek. Képzetvilágának szegénysége nem nyújt elegendő anyagot, gyöngébb észrevevő képessége nem látja meg a távoleső kapcsolatokat és figyelmének ingadozása, értelmének fegyelmezetlensége folytán elvesz képzetársításainak egysége.

Erre a fegyelmezetlenségre és a gondolatokat összetartó egység hiányára rá szokás fogni, hogy az a gyermeki képzelet csapongása.

Egy gyermek így ír a maga-költötte mesében: «Nagyon esett a hó. Elmentünk sétálni, de hamar hazajöttünk, mert nagyon esett az eső.» Bizony nem a csapongó fantáziának, hanem a fegyelmezetlen gyermekésznek a jele, hogy előbb «havat», aztán meg «esőt» mond a gyermek.

Fegyelmezetlen képzetársítások zürzavara a gyermekszájából ellesett ilyen beszéd is: «Ezen a képen mókus van. Az unokatestvéremnek van egy mackója. Az én unokatestvérem kapott karácsonyra egy repülőgépet. A mi karácsonyfánk olyan nagy volt, hogy a szoba tetejéig ért.» Ha felnőtt beszél így, azt mondják rá: «össze-vissza beszéd»; ha gyermek, azt mondják: «csapongó képzelet.»

Ne ámítsuk magunkat! Az igazi csapongó képzelet könnyedén száll egyik képzetről a másikra, *de képzelei körben forognak egy gondolati központ körül.* A gyermek fegyelmezetlen képzetkapcsolásainak pedig céltalan összevisszaság az útja. Ne tévesszen meg bennünket egyik-másik kiváló tehetségű gyermeknek a műve. A gyermek-Petőfinek bizonyára színes, szárnyaló fantáziája lehetett, de semmiesetre sem érte utól a költő-Petőfiét.

Kísérletek a gyermeki teremtő fantázia megismerésére.

A gyermekfantázia, különösen a teremtő fantázia megismerésére magam is végeztem kísérleteket 7, 8, 9, 10 éves gyermekekkel. Apró meséket készíttettem velük, amelyek kedves és bőséges anyagot szolgáltatnak a gyermeki képzelet vizsgálatához. A kedves megfigyelések tömegéből csak egyet-kettőt ragadok ki.

Tapasztalásom szerint legélénkebben foglalkoztatja a 7—10 éves fővárosi gyermek fantáziáját az *ember*, az ő életkörülményeivel, cselekvéseivel. E tekintetben a gyermek képzelete hasonlatos a felnőttéhez. Mert hisz a nagyok számára sincs érdekesebb, szebb, képzeletet megragadóbb tárgy, mint az emberi élet az ő minden szépségével és keserűségével. Ezt bizonyítja minden fajnak, minden nemzetnek a szépirodalma, legyen az népi vagy műalkotás.

Megfigyeléseim szerint a 7 éves gyermek szűkebbkörű fantáziája *csak* az emberi életjelenségek körül forog. De a haladó korral a gyermek érdeklődésének és ezzel együtt fantáziájának képzetköre bővül és pedig már a 8 éves korban is, mindinkább a *természeti* tünemények felé terelődik. Ám azért az előbbi érdeklődéskör nem vész el, hanem az ujjal kapcsolódik. Ez a kapcsolat előbb csak külső és nem egyéb, mint az emberi életjelenségeknek a természet színterére helyezése. Az események a szabad erdőben, mezőben folynak le, melyek szépsége megilleti a gyermek lelkét. Haladásnak tekinthető, ha az ember és természet életének *egymásra hatása* adja meg a kettő közötti kapcsolatot. Az emberi élmények nemcsak a természeti jelenségek közepette folynak le, hanem azoknak a hatása alatt is.

Am a gyermek gondolkodó ereje szinte szemlátomást nő, nem hosszú évek, hanem kicsike hónapok időtartama alatt, nagy gyönyörűségére a megfigyelő szemnek. Már a 9—10 éves gyermek elméjében szépséges képzetkapcsolások lépnek fel, olyanok, milyeneknek azelőtt nyomát sem láttuk. A gyermek fantáziájának kétféle képzetköre egybeolvad, gyönyörűen olvad egybe. A természet és az emberélet tüneményei eggyé lesznek egy uj, magasabbrendű képzetkapcsolásban, melyben a természet élete emberi szint nyer. Láttuk, hogy a képzetek efféle összeolvasztása a teremtő-képzelet

legszebb, legösszetettebb megnyilvánulása. A gyermekben kinyílik a lélek költészete és a természet képeit a szívnek és léleknek emberi tulajdonságaival ruházza fel a megszemélyesítés teremtő erejével.

A megszemélyesítésre való képességet a gyermek-csinálta mesékben 9 éves gyermeknél észleltem először; 7—8 évesben egyetlen egyszer sem, 9—10 éves korban is csak jó tehetségű gyermeknél fordul elő. Ez is határozottan tanúsítja, hogy nem a kisebb, hanem a nagyobb gyermek képzelete alkalmas a fantasztikus képek befogadására. Ezeknek egyike-másika azonban meglepő szép példáját adja képzelőtehetségének.

Idézek egy pár ilyen gyermek-csinálta mesét a javából. Megjegyzem, hogy a mesék a szememláltára készültek, minden beavatkozás nélkül. A témát megadtam, semmi magyarázatot hozzá nem fűztem és a gyermekek azonnal munkához láttuk. Ime, két mese a javából:

Mese a napsugárról. Volt egyszer egy király. Úgy hívták, hogy Nap. Nagyon öreg volt és sok-sok aranya volt neki. Mázsáncént szórhatta a földre az aranypénzt az égből. Mert az égben lakott. Voltak neki lándzsásai, akik lándzsáikkal mindennap átszurták azokat a szegény felhőket. A lándzsásokat úgy hívták, hogy Napsugarak.

Mese a napsugárról. Egy asszony az erdőben járt fát vágni. Mikor hazajött, otthon elbeszélte a gyermekeinek, mi történt az erdőben: «Nagy csata tört ki a Hó-király meg a Nap-király között. Azért, mert a Nap-király azt akarta, hogy a Hó-király vegye feleségül a lányát. A Hó-király ezt nem akarta megtenni. A Nap-király ekkor betört a Hó-király országába. Harcosai, a napsugarak, megölték Hó-király katonáit, a hópolyheket.»

E mesék, ismétlem, minden idegen beavatkozás nélkül készültek.

Van azonban egy másik kis mese-gyűjteményem, melyet kísérletképen részben más módon csináltattam. E mesék tárgya: A hóvirág. A hóvirágról két mesét irtak a gyermekek. Az elsőt szintén minden beavatkozás, minden idegen ráhatás nélkül. Másnap, hogy ezt az első mesét megírták, minden gyermeknek adtam egy szál hóvirágot. Megnéztük, szétszedtük, minden részecskéjét tüzetesen megvizsgáltuk, a gyökerét, a szárát, a levelét, stb. Szóval alaposan megismerkedtünk vele és letárgyaltuk a dolgot úgy, amint azt a ter-

mészetráji tanításban szokás. Mikor ez megtörtént, harmadnap azt mondtam a gyermekeknek: «Most már ismeritek a hóvirágot, hát irjatok róla még egy mesét!»

Célom volt, hogy a két mesét összehasonlítván, megállapítsam, milyen hatással vannak a gyermek képzeleti tevékenységére a tárgyról szerzett reális képzetei. Lenyűgözik-e fantáziáját, avagy táplálják, gazdagítják? *A kísérlet az utóbbi bizonyította.*

Több gyermek, különösen az értelmesebbje, felhasználta szerzett reális ismereteit képzelete munkájánál és ép azok segítségével alkotott szép költői képeket. És éppen, amely mesékben feltalálható ez a kapcsolat a reális képzetekkel, azok teszik a munkácskák javát. Ezek a szebb, ügyesebb, logikusabb mesék.

Egy gyermeknek két meséjét idézem itten, bizonyosságául ezen állításoknak.

Ime ezt írta a gyermek a hóvirágról, mielőtt tanultunk volna róla:

Mese a hóvirágról. Kisütött a nap. A hóember olvadozik. A hegyekről csurog le az elolvadt hó. A mezőn valami fehérlevelű virág kukucska ki a fűből. A szára zöld. A közepe sárga. Csak egyedül van a nagy mezőn. Mi lehet ez a szép kicsike virág?

Ugyanaz a gyermek harmadnap, a hóvirág megtanítása után, ezt írta:

Mese a hóvirágról. Hóvirág néni a föld alatt nagyon megéhezett. A földből szitt magába ennivalót; annyit, de annyit evett, hogy nagyon hamar megnőtt. És még fehér paplan fedte a földet, amikor kibujt a földből. Nagyon fázott és vissza akart menni, csak hogy nem lehetett, mert aki egyszer már kibujt a földből, annak többé nem lehet visszabujni. El kezdett jajgatni: «Jaj, jaj, fiaim, huzzatok le!» De a fiai sem tudták lehuzni. Szegény hóvirág néni megfagyott.

A kis kísérleti mesék élénken tanusították, hogy a *reális tudás megtermékenyíti a fantáziát.* Ami dologról a gyermekeknek világosabb és több reális ismeretük volt, arról szebb, ügyesebb mesét tudtak írni.

De nemcsak hogy ezek az ügyesebb mesék, hanem egyuttal ezek azok, amelyekben a legtöbb *eredetiséget* találni.

Még egy harmadik kis mese-gyűjteményem is van. Ennek a meséi a pillangóról szólnak. A pillangóról is két

mesét irtak a gyermekek. Egyiket, mielőtt tanultak volna róla, a másikat, miután tanultak róla.

Mielőtt azonban ezeket a meséket irták volna, felolyasztam nekik a már előbb készült mesékből néhányat, persze a javából. Végtelen nagy volt az érdeklődésük és helyes érzéssel itélték meg, mi a jó a kis mesékben. Felismerték az okos, logikus kapcsolatot a képzeleti képek és a valóság között és az a felismerés igen nagy élvezettel töltötte el őket. A példának s talán még inkább ennek a felismerésnek az irányító hatása nem maradt el. A pillangóról írott mesében a legtöbb gyermek nagy haladás vehető észre. Csaknem valamennyi iparkodik új és logikus képzelkapcsolásokat létrehozni.

Nem bírok lemondani róla, hogy legalább egyet ne idézzek a pillangó mesék közül is:

Mese a pillangóról. Hol volt, hol nem volt, a hármás üveghegyeken is túl volt Pillangó-ország. Pillangó-ország hatalmas királya Káposzta-lepke öfelsége volt. Szép fehér palástja volt neki fekete pöttyökkel. Tanácsosai a Tüzlépkék voltak. Az országuk egy szép virágos rét volt. A király palotája egy szép vadvirág.

Jött az ősz és az egész ország elpusztult.

A gyermekek nagy szeretettel irták a kis meséket. Minden nap faggattak: «Írunk-e ma mesét?» «Miről írunk?» S mert maguk gyakorolták, kezdték megérteni a mesés képzeletnek csodás alkotásait is és — ez volt az én legnagyobb örömöm! — szívük új és megértő szeretettel kezdett visszafordulni s már-már megvetetett «mese» felé.

Meséken kívül gyermekrajzokkal is kísérleteztem. Ezek is végtelenül kedves anyagot szolgáltatottak a gyermekfantázia vizsgálatára. Többek között meséket illusztráltattam a gyermekekkel. Egyik-másik gyermeknek illusztráló kedve kimeríthetetlen volt. Ilyen kérések hangzottak fel: «Szabad-e egy meséről két rajzot készíteni?» «Szabad-e a meséket ott-hon is megrajzolni?»

A gyermekrajzok igen sokféle szempontból nyújtottak alkalmat a fantázia vizsgálatára. E helyen csak egy-két megfigyelést fogok kiragadni.

Már a mesék vizsgálatakor tapasztaltam, hogy a kisebb gyermekek munkáiban kevés, vagy éppen semmi cselekmény sem fordult elő, a nagyobbakéban a korrallal haladva hova-tovább több.

Talán még feltűnőbbben mutatják ezt a gyermekrajzok. A kisebbek lerajzolták a mesékben előforduló személyeket, tárgyakat, de nem fűztek azokhoz semmi cselekvést; a nagyobbak többnyire jeleneteket és cselekményeket rajzoltak le.

A gyermeki fantázia állhatatlansága.

A gyermeki képzeletről jól tudjuk már, hogy könnyen indul meg; még pedig azért, mert a gyermekben az ellenőrző értelem és a dolgok reális tudása még nem elég erős és így azt a képzelet működése könnyen háttérbe szorítja.

Am viszont a bizonyos túlerőre jutott képzeleti képek sem tapadnak meg a gyermeki elmében valami nagy erővel és az esetleg újra felmerülő reális képzetek által épp oly könnyen elnyomótnak, mint amily könnyen elnyomták előbb ezek a reális képzeteket. Hisz tudja mindenki, hogy a gyermek elméjében pillanatról-pillanatra benyomás benyomást töröl el.

A felnőtt ember az elméjében felmerülő reális képzeteket, ha azok gátolnák, vagy megszakítanák fantáziájának működését, képes az akaratával elnyomni és a képzeletműködést a gátló hatások ellenére is tovább folytatni. Ez az ellenállása természetesen tudatos. A gyermek nem képes ilyen ellenállásra. És ez a gyöngesége öntudatlan. Mert a gátló hatások leküzdésével meg sem próbálkozik. Amint ellenállás nélkül engedi át lelkét a fantázia működésének, épp úgy ellenállás nélkül enged a képzeletét gátló hatásoknak is. A felnőtt ura benyomásainak és kormányozza elméje működését, a gyermekeken ellenben a benyomások uralkodnak és a benyomások irányító hatásának öntudatlanul engedi át magát. Azért amily könnyen átlegben lelke a valóság világából a fantázia világába, épp oly könnyen és észrevétlenül lebben vissza a fantáziából a valóságba.

Ezt érdekesen tanusítja sok gyermekrajz.

Kísérletképen egy fantasztikus mesét is illusztráltattam a gyermekekkel. A mesében, melynek címe: «Az egyszemű, a háromszemű és a kis kétszemű», — aranyalmát termő fa is előfordul. Sok gyermek lerajzolta a fát. Ott van az *1. számú rajzon*. Első osztályos, hat éves gyermek műve. Az egyszemű, a háromszemű és a kétszemű láthatók a rajzon, meg a csodafa. De haj! A csodafa közönséges piros almákat terem!

Nem kell hinni, hogy csak első osztályos gyermekek rajzán, valamennyi osztályban, a negyedikben is sűrűn előfordult az eset. Példaképen itt van egy nagyobb gyermeknek, harmadik osztályosnak, különben igen csinos rajza (2. számú rajz). Érdekes egy rajzon, hogy a gyermek aranyhajat festett az egyik alaknak, tehát kezében volt megfelelő festék, sőt a rajz magyarázatul oda is írta, hogy: «a két testvér szedi az aranyalmát», és a tévedés mégis létrejött. Hogyan jött létre? Rajzolás közben a gyermek elméjében felmerült az almának valóságos képzelete, ez a reális képzet egy-kettőre elnyomta a képzeletit. A gyermek öntudatlanul engedelmeskedett az elméjében uralomra jutott reális képzetnek.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy minden gyermeknek volt sárga festéke is. Sokan fel is használták az almák színezésére. Példa a 3. számú szép kis rajz, negyedik osztályos gyermek alkotása.

Hogy a tévedés tényleg a leirt módon jött létre, a gyermekek nyilatkozatai is tanúsítják. Rámutatva a pirosra színezett almákra, több gyermektől megkérdeztem: «Miért festetted pirosra?» «Mert érett.» — mondta az egyik. «Hiszen alma» mondta a másik. «Igen, aranyalma» mondtam. Nagy lőn erre a meghökkenés. «Ah persze azt elfelejtettem! Sárgára kellett volna festeni!» Egyik hozzátette: «Előbb úgy is akartam!» «Hát akkor miért nem csináltad úgy?» — kérdeztem. «Nem tudom.»

Tehát elfelejtette, pedig előbb úgy akarta és aztán mégis másképp csinálta, maga sem tudja, miért: nem hű képe-mindez a gyermek öntudatos akarat által nem kormányozott elmemunkájának, mely gyöngévé és ingadozóvá teszi fantáziáját, épp úgy, mint egyéb értelmi munkáját.

És ime, mindebből azt láthatjuk, hogy az öntudatosság, az elménk munkáját megfigyelő és ellenőrző öntudatosság a fantázia működésben nemcsak arra jó, hogy a képzelet túlságaitól megóvjon és a fantáziát zavaros tévedéssé ne változtassa, hanem ez az öntudatosság arra is jó, hogy a *képzelet működését megtartsa és a reális érzetek és képzetek kiábrándító hatásától megóvja.*

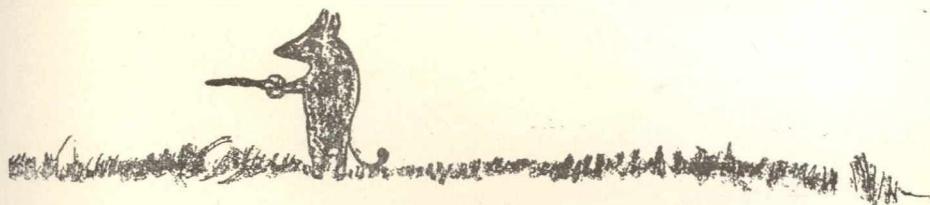
1. számú rajz.

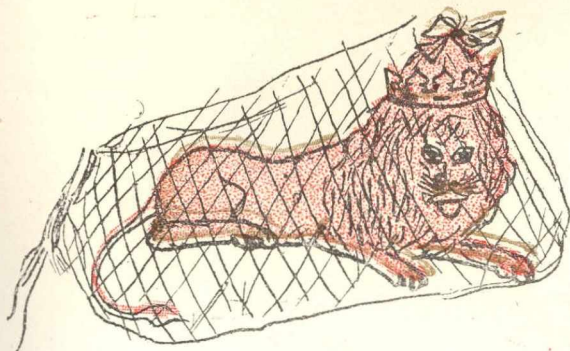
2. számú rajz.

3. számú rajz.

4. számú rajz.

5. számú rajz.

A tudás gyengesége: a fantázia szegénysége.

Külsőleg talán hasonlóknak látszó, de lényegében és okában a képzeletnek másfajta hibáját tárják fel egyéb gyermekrajzok.

Egy a gyermekélethől vett történetkét is illusztráltak a gyermekek. «A kis Pista nagy csizmája» a címe. Téli történet a mezitlábos kis Pistáról, aki tanyai gyerek és hogy leesett a hó, nem mehet el a messze iskolába, mert nincs csizmája. Az események folyamán Pistának fára kell másznia. Ezt a jelenetet sok gyermek lerajzolta, a fára mászás dolga nagyon tetszett nekik és a fát, egyetlen kivétellel, valamennyi zöldre festette. Emeli a dolog jelentőségét, hogy a rajzok télen készültek.

Ennek a dolognak a magyarázatát azonban másban látom, mint az előbbi tévedésnek. Ott az aranyalma benn volt előbb a gyermek képzeletében, csak aztán kiesett belőle. Itt azonban, úgy vélem, a gyermekek el sem képzeltek a téli jelenségeket, az eseményeknek mintegy keretét, és képzeletükben meg sem jelent a havas és kopasz téli fának a képe. Mert fa, hát festették gondolkodás nélkül zöldre. Nem a képzeletükkel, hanem a tudásukkal. Mintegy pendantjául ama bizonyos piros fának, amit nem a képzeletük, hanem a tudatlanságuk fest pirosra.

De azért voltaképen itt is tudatlanságnak, a biztos, határozott reális ismeretek hiányának van szerepe.

A gyermekek a téli jelenségeket még nem ismerik kellőképen, ha ismerik is valamennyire, ez az ismeretük még gyöngé, a jelenségek képzetei még nem szilárdultak meg eléggé lelkükben. E képzetek már meg vannak a gyermek lelkében, olyan fokon, hogy megérti azokat; de még nem gondolkozik velük, önálló lelki munkájában még nem használja őket. Korántsem olyan erősek, hogy önkénynt a fantázia szolgálatába állhatnának.

Az az ítélet, hogy «a fa zöld», már tökéletesen biztosan, határozottan él a gyermek lelkében; de azt, hogy «a fa nem mindig zöld», csak ezután fogja elég tökéletesen megtanulni.

A zöld fa tehát tulajdonképen ugyanolyan forrásból származik, mint a piros fa. A piros fa azért piros, mert a

gyermek nem tudja elég jól, hogy a fa zöld. A zöld fa pedig azért zöld, mert a gyermek nem tudja elég jól, hogy a fa kopár.

Hogy az aranyalmák pirosak lettek, ez a tévedés, mint láttuk, az *öntudat gyöngeségéből* fakadt, mely az ingadozó képzeletet nem bírja eléggé támogatni. Az a hiba azonban, hogy a téli fa zöld lett, *a tudás gyöngeségéből* származik, amely nem tud elég táplálékot adni a képzeletnek.

Öntudatosság a képzelet támasza, tudás a képzelet gazdagsága.

Ép azért egészen más megítélés alá esik a dolog, ha a gyermek nem tévedésből, hanem tudatosan, a maga képzelő kedve szerint változtat valamit a mesén. Ide tartozik az az eset is, mikor a gyermek tudatosan hozzágondol valamit a meséhez, ami a mesében nem volt benne. Az ilyesmi már a teremtő fantázia dolga. Ennek a példája a 4. és 5. számú két rajz. Mind a kettő 9–10 éves gyermek műve.

«Az oroszlán és az egér» ismeretes meséjéhez készültek. Az alvó oroszlánal ingerkedő kis egérnek a hirtelen felébredő oroszlán nagylelkűen megbocsát. Másnap az oroszlán hálóba kerül és a hálás kis egér elrágja a hálót. (4. számú rajz).

Ezt a mesét az egyik gyermek úgy rajzolja le, hogy ollót ad a kis egér kezébe, mert, mint mondja, «így jobban tetszik neki a mese.» A rajz alá írott szöveg: «Viszi a kis egér az ollót, hogy kivágja az oroszlán hálóját.» (5. számú rajz).

A másik rajz nem változtatja ugyan át a mese részleteit, de annál több benne az önálló odaképzelés, az ötlet, a kedves humor és a játszói fantázia. A rab oroszlán fején királyi korona ékeskedik, a kicsi egér pedig frakkosan, levett cilinderrel, mély, alattvalói hódolattal közeledik, hogy felajánlja alázatos szolgálatait őfelségének.

Ennek a rajznak a kis művésze egyéb rajzaiban is ötletes, kedves és fantáziával teljes. Ő volt különben, a sok gyermek között az egyetlen, aki a kis Pista meséjéhez kopasz fát rajzolt.

A teremtő fantázia vizsgálatára talán még bővebb alkalmat kínálnak a gyermekeknek azok a rajzai, amelyeket nem mesékhez, hanem kevesebb megkötéssel, vagy egészen önként készítettek. De sok volna most azokra is kiterjeszkedni.

Azonban bemutatok egy kis gyermekrajz sorozatot a

képzeli tehetség különböző fokozatainak feltűntetésére. «A kis Pista nagy csizmája» című mesének a rajzai alkalmasnak mutatkoznak erre.

Ime, így illusztrálja a mesét egy első osztályos gyermek (6. számú rajz): lerajzolja Pistát és melléje a két csizmát. Pistának az arcán csak két szem van, egyéb semmi és keze nincs. A képhez a következő magyarázó szöveg járul: «A csizma és a fiu.» A rajz nem magábanálló. Több elsőosztályos gyermek készített hasonló rajzot. Ezek a rajzok természetesen ebben az osztályban is a legprimitívebbekhez tartoznak. A fantázia megnyilvánulását nem igen találni meg bennük.

Szintén minden cselekmény nélkül ábrázolja Pistát a 7. számú rajz. Mindazonáltal ez nagy haladást mutat az elsőhöz képest. Második osztályos gyermeknek a műve, de ebben az osztályban az egyszerűekhez, kezdetlegesekhez tartozik. «Kis Pista» a címe a rajznak és a haladás az előbbihez képest főképp abban van, hogy a csizma a Pista lábán látható. Az emberábrázolás is kevésbé primitív. A 8. számú rajz már cselekményt is ábrázol, tehát a másodikhoz képest is nagy haladást mutat. Első osztályos gyermek rajza, de a legügyesebbek közül való. A következő szóbeli magyarázat fűződik hozzá: «Kis Pista. Táská van a hátán. Megy az iskolába.» A táská saját, önálló odaképzelés; a mesében nem fordul elő. Az a bizonyos csizma piros, — a mesében nincs színe, — és ha ez fantázia dolga, akkor kedves dolog, de nem lehetetlen, hogy csak olyan véletlen, mint a sokat emlegetett piros fa.

A 9. számú rajz körülbelül típusa lehet a harmadik osztályos közepes alkotásoknak. A kis Pistát ábrázolja, amint «a nagy csizmában az iskolába megy.» Itt nemcsak a csizmás kis Pista látható, hanem meg van rajzolva az út is, amelyen a kis Pista megy és amely egyenesen az iskola kapujába torkol, továbbá a cél: az iskola is, ahova tart.

A 10. számú rajz harmadik osztályos gyermek műve és ebben az osztályban talán a legkiválóbb; de típusa a negyedik osztályos tartalmasabb rajzoknak is. A rajz szövege itt is: «Pista csizmában megy az iskolába.» De mekkora a haladás, különösen a 8. rajzhoz képest! Pista piros csizmásan, táskásan baktat az iskolába. Látható a Pistáék háza is, a kapuja nyitva, s a nyitott kapuban a Pista édesanyja néz az iskolába menő kis fia után. Ez a kedves gondolat egészen a

gyermeké, a mesében nem fordul elő. Hosszu, kanyargós ut a Pista utja és a hosszú ut végén, a messzeségben, ott integet az iskola. A magasban halványkéssel vannak jelölve az ég és fehérrel a felhők. Tehát itt már *természeti képek is megjelennek a gyermek képzeletében* az emberi vonatkozásokon kívül.

Legutolsónak állíthatnám talán a sorozatba «Az orosz-lán és az egér» meséjének imént bemutatott második ábrázolását (5. rajz), mely talán a 9—10 éves (IV. osztályos) gyermek fantáziájának legkedvesebb és leggazdagabb megnyilvánulására szolgáltat példát.

A fantázia fejlesztésével nem törődünk az oktatásban.

Mindenképen sokat, nagyon sokat tanultam ezekből a megfigyelésekből. De a legfőbb tanuságot nekem a gyermekeknek a mérhetetlen öröme okozta, amellyel őket fantáziájuknak működése eltöltötte.

Ámde ez az örömteljes tapasztalás gondolkodóba ejtett engem.

Nagy László kimutatta, hogy a 7—10 éves kor az «objektív érdeklődés kora» a gyermek életében s többek között azt is megállapítja, hogy a megelőző időkben a gyermek képzelete működött untalan, ebben a korban azonban a külső benyomások nem igen mozgatják meg a fantáziáját, a gyermeki elme a való világ megismerésére törekszik csupán és érdeklődése csak a dolgok reális tulajdonságai felé fordul. Hogy a kisebb gyermek fantáziája könnyebben mozdul meg, az természetes, mert hiszen látjuk, hogy a nagyon is könnyen megmozduló képzelet az értelem fejletlenségével függ össze. De vajjon természetes dolog-e az, hogy már a 7—10 éves gyermekben az objektív érdeklődés annyira elnyomja, annyira háttérbe szorítja a képzeletre való hajlamot? A dolog így van; de vajjon így kell-e lennie?

Az én tapasztalásaim azt mutatják, hogy a 7—10 éves gyermek, mihelyt arra ösztönzést nyer, szívesen működteti a fantáziáját és semmiféle reális ismeretszerzés nem képes őt oly vidám és benső örömmel eltölteni, mint képzeletének játéka. Ám, ha ez így van, miért bujik meg elnyomva a képzeletre való hajlandósága?

A gyermek reális érdeklődésének kora a 7-ik életévvel kezdődik. *Tehát közvetlenül azután, hogy a gyermek rendszeres értelmi nevelése megkezdődik. Meggondolandó, vajjon nem a fennálló nevelési rendszer-e az, ami a gyermek értelmi életét a Nagy László által megjelölt irányba tereli?*

Ha ez így van, akkor súlyos hibák történnek.

Mert a nevelésnek nem szabad a fejlődés irányát megszabnia; azt a természet szabja meg. A nevelésnek nem lehet hivatása, hogy a fejlődést természetes irányából eltérítse, hanem ellenkezőleg: a természetes fejlődésnek akadályait kell elhárítania és a természetes fejlődést kell minél tökéletesebbé tennie.

A most általános értelmi nevelés a gyermeket a reális ismeretek tömegével látja el. Kellő gond fordítatik arra, hogy a gyermek észrevevő képességét fejlessze, tudását gyarapítsa, emlékezetét gyakorolja, s végül, hogy a szerzett reális képzetek segítségével helyes és okos ítéleteket alkosson. Ugyszólván minden tanításnak ez a végcélja. Minden tanításnál a szerzett reális képzetanyagot végül az *ítélőerő* szolgálatába szokás állítani. *De nem szokás a képzelőerő szolgálatába állítani. Pedig minden reális képzetanyag alkalmas arra.*

Ám úgy rémlik nekem, meglehetősen általános az a tévedés, hogy a reális tudás ellentétes a képzelettel.

Épp oly joggal mondhatná valaki, hogy a buza ellentétes a kenyérrel, a gyökér a virággal.

A képzelet a tudásból lesz, abból él, abból fakad, abból táplálkozik, mint a virág a gyökeréből, — a képzelet a tudás legszebb virága.

Ültessük, ápoljuk, neveljük ezt a gyönyörű virágot, a fantázia virágát, a gyermek ártatlan lelkében, mert belőle fakad az élet szépsége. És bizvást elmondhatjuk erről a virágról is a költővel, hogy aki ezt szereti, rossz ember nem lehet.

A mozgószínházak szerepe a nevelésben.

A budapesti Szemere-utcai április 20-diki szülői értekezleten előadta
Bató László tanító.

Sokat beszéltek már a mozgófényképek ellen és mellett. De még mindig nem alakult ki közös óhaj, még mindig nem volt a társadalom oly tömegben együtt, mely kívánta volna e nagyszerű találmány kártékony működésének beszüntetését, kívánta volna ez értékes kulturintézmény erkölcsromboló kinövéseit enyhíteni. Mert amily kétségtelen, hogy a mozik hatása hasznos és oktató, oly feltétlen tény az is, hogy a mozi túltengése gyermekeink erkölcsére káros eredményeket mutat fel. A mozi a nép szórakoztató helye és első ízben ott ütötte fel tanyáját, hol a város népe a szegény vagy polgári osztályhoz tartozik. Ma már azonban a mozi ledöntötte a válaszfalakat, demokratizálta a társadalmat, mert mindnyájan rabjai vagyunk ennek a kedvesen hizelgő utonállónak. Bárhova nézünk, körül vagyunk véve mozgószínházakkal. Ezek keletkezését csak úgy tudom elképzelni, ezen dicsőséges hódító utját csak úgy tehette meg, hogy mindnyájan szeretjük, látogatjuk s mindannyiunknak szüksége van rájuk. Éppen ez a behizelgő tulajdonságuk emeli a mozik erkölcsromboló hatását.

A mozgófényképek «Nick»-jei és «Zigomár»-jai sokkal gyilkosabbak, kártékonyabbak a nyomtatott «Nick-Carter»-eknél és «Buffaló-Bill»-eknél. A könyvet olvasók agyának gondolkozni, tervezgetni, próbákat kellett tenni, hogy utánzhassák a rémséges dolgokat, de itt arra sincs szükség, mert az események előttük játszódnak le. Látni kellene csak az apró gyermekek ökölboszorított kezét, midőn egy-egy detektív vagy hasonló rablótörténetet adnak elő. Vagy azon izgalmakat, melyek a gyermek agyát akkor megtámadják. Hiszen képzeletben együtt dolgoznak a képeken levőkkel, a rablókkal vagy a detektívekkel úgy, hogy a leforgott film után kimerülve, bágyadtan dőlnek hátra. Érdemes lenne orvosilag megvizsgálni a gyermek lelkiállapotát és idegműködését egy-egy mozidráma előadása után. Az eredmények nem lennének értéktelenek a lélektanra és élettanra nézve. Tény, hogy a

vállalkozóknak gazdasági érdekük az idegizgató és romboló képek bemutatása, mert a közönség ezeket szereti és kívánja.

A mozi hű tükre a társadalomnak, mint minden ami nagy közönségre számít. Hogy pedig a kívánságnak minél jobban eleget tehessenek, egyes társadalmi intézmény, pl. a leánykereskedés elleni liga cégérét is megszerzik és ennek védelme alatt mutatják be az ugynevezett erkölcsi és társadalmi képeket. Ilyen volt «A züllés útján» című kép is. Ezen ajánlatos cégérek alatt a serdülő leányok és ifjak végig nézik, miképpen lehet zülleni és sülyedni. Igaz ugyan, hogy a legtöbb darabjukban az erkölcsiség diadalmaskodik, de viszont hatásosabbak és nagyobb érdeklődést keltenek azok a jele-
netek, melyek a romlottságot mutatják be, mint az elbukott hős megtérése esetleg megmentése. A bajok hát ismeretese-
k. Azonban sokan nem tudnak, sokan pedig nem akarnak véde-
kezni. Egyiknek ereje gyenge, másoknak meg beteges hajla-
muk kívánja meg ezen idegizgató vagy sexuális képek be-
mutatását. Ez meg is engedhető. Mindenki saját cselekvésének
ura, rendelkezhetik magával, de nem a gyermekek rovására,
kik értelmi képességük fejletlensége miatt nem tudnak helyes
ítéletet alkotni a látottakról.

Rendkívül érdekes és tanulságos adatokat kapnánk, ha egy-egy kerületben, majd az egész székesfőváros területén statisztikát készítenének arról, hogy: 1. az ifjuság és a gyermeke-
sereg hány esetben látogatja a mozikat, 2. mit szeretnek
látni, 3. mily hatást gyakorol rájuk a mozi, 4. mennyit költenek
a mozikra, 5. hol keresik egyéb szórakozásaikat? Mi a magunk
kis körében a Szemere-u. el. iskolában vittünk véghez
hasonló munkát, mely sok érdekes jelenséggel ismertet meg.

Igy, 866 fiu és leány tanuló közül 2 már két éves korá-
ban kezdte a mozit látogatni. Az egyik egy házmester, a
másik egy főtisztviselő gyermeke. 3 éves korban 40 leány
és 10 fiu, tehát 52 tanuló.

Ezek, mint látjuk, a legéretlenebb korban kezdték
magukba szívni a mozi levegőjét, valamint annak tanításait.
Természetes, ez csak azért történhetett meg, mert a kis
apróságokat vagy nem akarták egyedül otthon hagyni, vagy
más kényelmi okból vitték el. Hallottam, hogy egy első
osztályú fiucska, tehát 6—7 éves, azért megy el többször
moziba, mert a kisebb testvérkéje sirt. A mozi elhallgattatja.

Érdekes az is, hogy 81 tanuló, 42 leány, 39 fiu nem szereti a mozit. Hogy miért nem, arra ők sem tudnak határozott választ adni. Azonban annál szebb számban vannak a mozikedvelők, kik havonként vagy 3000 esetben látogatnak el különféle mozgókba. Ebből 442 eset lányokra jut, 330 a fiukra. E tény kissé meglepő, mert általában azt hittem, hogy a fiuk többször keresik fel a mozikat, mint a lányok.

Legjobban kedvelik a humoros előadásokat. A kimutatás szerint 383 tanuló, 165 leány, 218 fiu. A drámát 255 tanuló szereti. A drámai előadások különösen a lányokra meghatóak, mert bevallás szerint 207 tanuló sírt. Ebből 149 lány és csak 58 fiu. A gyilkosságot 238-an szeretik nézni. Ebből 160 fiu és 78 lány. Érdekes egy első osztályú fiucska azon megjegyzése, hogy azért szereti a drámát, mert a pap magához hívja a leányt és megfojtja. Egy másik, ugyancsak első osztályú fiucska, azért szereti a drámát, mert szomorúság van benne. Ő maga pedig víg kedélyű gyermek. Felemlítésre méltó az is, hogy kis lányok névetve mesélik, «ők nem sirnak a drámánál, de az édes anya igen». Sőt e 8 éves kis apróságok a legnagyobb közönnyel mondják el a legerkölcstelenebb eseményeket. Pl. «A feleség találkozik az egyik bálon a szeretőjével és a férj megöli az asszonyt.» Ismeretterjesztő képeket 141 tanuló szereti. Álmutat ritkán zavarja a mozi. 97 tanulónak ritkán, gyakrabban 72-nek, a többinél soha.

A gyermeknél nagyon fontos a felügyelet is. Bárhova megy, tudnia és éreznie kell, hogy felügyelet alatt van. Ismerjük a gyermek természetrajzát. Ha teheti, vagy meri, bizony elcsatangol és a moziba megy. Egyedül még nagyobb gyermekeket sem ajánlatos moziba engedni, annál kevésbé az apróságokat. A rendelkezésemre bocsátott kimutatás szerint 93 gyermek megy egyedül. Ebből 78 fiu, 15 leány. Szüleivel megy 428, ebből 206 leány. Kiskorú testvéreivel 108, ebből 83 leány. Pajtásaikkal 21, ebből 9 fiu, 12 leány. Cseléddel 74, ebből 34 leány. Ez aránylag elég egészséges helyzetre mutat.

Van még egy pár igen érdekes momentum. Pl. hogy tanítványaink alig mennek vasárnap délelőtt a mozgókba. Lehet, hogy azért nem, mert csak nagyon kevés helyen játszanak. Leginkább a délelti időben mennek. Este, mikor már a gyermeki agy és test a tanulástól és játéktól elfáradt,

legveszedelmesebb a rossz levegőjü termekbe vinni őket. Tudott dolog ez, és mégis 256 tanuló látogatja este a mozgókat, ebből 111 leány, 145 fiu. Vannak olyanok is, kik 6—7-szer, sőt 8-szor is mennek egy héten. Egy leány is van köztük, Hetenkint 3-szor megy 55, ebből 41 leány. 4-szer megy 34, ebből 25 leány. Viszont, vannak olyanok is, kik még sohasem voltak moziban és nem is láttak még mozgóképet. Ez szintén túlzás és semmiesetre sem ajánlatos az a nagy elszigetelés. Ha összehasonlíttjuk a mozi látogatottságát a színházéval, sajnos tapasztalatra jutunk. Mert míg a mozit havonként 3000-szer látogatják, addig a színházakat egész életükben csak 518 esetben. Ebből a Vigszínházra 186, a Király-színházra 137 látogató jut. E nagy számok azért vannak e két színháznál, mert ezek ifjusági és gyermek-darabokat is adnak elő. Többeknek a mozi tetszik jobban. Bizonyára azért mert könnyebben érthetők és az itt látott események közelebb állnak a gyermek gondolkodásához, mint a színdarabok, 136 tanuló szereti jobban a mozit (67 fiu, 69 leány).

Legyen szabad egy-két megjegyzést a mozilátogatás higiénijára is tennem. Maga az előadóterem oly szűk, hogy szinte hering módra szorulnak egymás mellé az ülőhelyek. Ez is emeli a teremben lévő hőséget. A gyermekek legnagyobb része meleg felső kabátban szorong egymás mellett és a felnőttekkel és a kijövet alkalmával a hirtelen légváltás erős meghűlést okozhat. Bevallott eset 38 van nálunk.

Sokszor a szegény gyermekek nem is tudják, hol szereztek betegségeket. A szülők pedig mindenre gondolnak, az iskolát sem veszik ki gondolatuk köréből, csak a mozira nem, hol pedig nagyon bő alkalom van a meghűlésre, és más betegségek megszerzésére.

A mozi levegője rossz és kritikán aluli. Órától-órára előadást kell tartani. A vállalkozó érdeke kívánja ezt és a kinnváró tömeg nyugtalansága. Szellőztetésre nincs idő. Néhol ugyan van villamos ventilátor, de ez nem elég, valamint a ritkán alkalmazott perolin sem. A levegő megromlik, különféle betegségek fészke lesz.

A mozgóképek a szemre nem károsak, mert a gépek vibrálása a modern gépeknél oly minimális, hogy alig észrevehető és nem is kártékony, csak azon esetben, ha gyakrabban, hosszabb ideig nézzük a mozgóképeket. Ilyenkor a

látóidegek kifáradnak, 135 tanuló panaszkodik szemfájásról, 52 leány, 82 fiu. A szem kifáradása sokszor fejfájást és szédülést okoz. E tüneteket szintén nem ismerik fel a gyermekek és ezért nem is panaszkodnak. Ritkábban 57 tanulónak fájt a feje a mozitól, gyakrabban 21-nek volt fejfájása a mozgóképektől.

Sok gyermek a moziban bérbeadott cukrosboltot is fölkeresi. Jóllehet, hogy tisztán iparkodnak tartani, de a sok nyalánkság gyomorrontást idézhet elő. 298 gyermek szokott a mozgóban édességet vásárolni.

A mozi kereseti forrása is néhány gyermeknek, nem soknak, ami örvendetes. Összesen 17 gyermek árul ott apró-cukorkákat, esetleg vizet, 4 leány, 13 fiu. 5 tanuló más elfoglaltságot talál, ajtónyitogató vagy géprészeket tisztít.

Ezen tapasztalatok után ismételve említtem, hogy a kinema rendkívül hasznos, sok kulturával és ismerettel ajándékozott és ajándékoz meg, melyek az oktatásban, valamint a nevelésben értékesek és melyeket céljainknak fel is tudnánk használni. A kinema segítségével látásunk és ismeretünk határa kiterjed az egész világra. Elvezet bennünket a világrészek rejtett zúgjaiba, bányák mélységeibe, a gyárak műhelyeibe, a természet vadonjaiba, szóval az emberi alkotások és a természeti jelenségek nagy világába. De ugyanabban az órában bevezet az emberi gyengeségek körébe is, bár talán más célból, mint amily következményei vannak. A kinema szükséges. Hiszen vetítőgépe majd minden iskolának van; csak egy lépés s az iskolák is kénytelenek a mozgóképeket az iskola falai közé vinni. Tehát a mozi hasznos, célszerű és szükséges voltát nem tagadjuk, de ugyanekkor olyan hatásai mutatkoznak *ma*, melyek kártékonyak, rombolók és végzetesek az éretlen, fogékony vagy a beteges hajlamú ifjúságra, melyet nekünk minden erőnkkel és eszközzel meg kell védenünk. Meg kell védenünk idegeiket, egészségüket és erkölcsüket.

A mozi történetekben valóban sok ötlet, találékonyság, ügyesség és részvétkeltés van, de megtaláljuk bennük a haragot, gyűlöletet, a féktelen bosszút és az ellenállhatatlan szenvedélyt is. E mozidrámák valóságos iskolát csináltak az utonállóknak, gyilkosoknak és a kéjencéknek. Ime egy mozidráma:

Hat ember megállít az országúton egy autót. A vezetőt és a rajtaülőket lelövik, azután a lopott autón tovarobognak a szom-

szédos városba, hol fényes nappal megtámadják a város legnagyobb bankját. Beállítanak és sortüzet adnak nem rég lopott fegyvereikkel. Majd rövid pár pillanat alatt kifosztják a bankot, autóra ülnek és elrobognak. Utközben iövöldöznek, hogy üldözőiket elriasszák. Majd az autót magára hagyva egérvonaton tovább mennek.

Ily mozidramát nem egyet láttunk. Ez azonban, mint ismeretes nem messze Páristól, Chantillyban, valóban megtörtént. Jobb mozidramát megrendelni sem lehetne. Ezek a szereplők is a mozik iskolájába jártak, még pedig, mint az eredmény mutatja, kitűnő sikerrel. Egy más eset:

A szereplők szorgalmas munkás szülők, kik egész nap munkában vannak a piacon. Iskolába járó gyermekük segít nekik. A gyermek a piacon lévő fiukkal társaságot alakít s apró lopásokkal úgy mint: alma és egyéb gyümölcscselcsenésekkel bosszantják a piaci árusokat. A lopott holmit értékesítik, eladják. A szerzett pénzen kést, egylövetű flóberteket vesznek s az utcán járókat ijesztgetik. De kalandvágyukat ez nem elégíti ki. Szüleiket meglopják és napokig haza sem mennek, előbb félelemből, azután bizonyos álbátorságból és vakmerőségből. Az iskolát kerülik. Nappal csatangolnak, éjjel épülő félben lévő házakban huzódnak meg, míg a rendőrség rájuk akad, stb. amit a mozik oly jól és szemléltetően adnak elő.

Ez az eset is megtörtént, miről élő bizonyítékaink vannak. A főhős már 5 éves korában kezdett a moziba járni, jelenleg hetenkint 4-szer látogatja a mozikat. A pénzt állítólag apró szolgálatokért kapja. A drámát szereti legjobban. Most is napokig távol van hazulról, de hogy hol, azt nem mondja meg. Okos fiu, de teljesen züllött. Lehet, hogy a természete hajlik reá, de kétségtelen, hogy a sok mozidráma mélyen hat reá.

Legyen szabad még egy moziképet bemutatnom, «A szegény leány élete» címűt, melyben a szegény, szép kis lányka egy gazdag ur szeretője lesz. Majd mindig lejjebb züllik. A züllés folyamata látható a képen, míg végre öngyilkos lesz. Természetes, e rövid kis mesét nagyon nagy és szép keretben mutatják be, hogy legalább a kevés értékű drámának a tablója legyen szép. Ezen erkölcsdrámát, mert ez a neve, a műsoron lévő csendesebb darabok sorozatába, illetőleg a heti műsorba állítják be anélkül, hogy előzetes tudomásunk volna a tartalmáról.

Ime a nem óhajtott iskolának az életre való nevelése, mert a mozi a való életből veszi darabjait, mint egy alcim mondja is. «Dráma az életből.» Ezután pedig fordítva lesz. Elet a moziból, mint ezt a gyermekek legutóbb elfogott betörő bandájánál láttuk. Legutóbb az István-uton egy szeszgyárosnál betörték. A banda feje 18 éves pincér, ki a rendőrségen elmondotta, hogy a betörésre a mozik rablóhistóriái adták az ötletet. Látta «Zigomárt» és a hasonló detektivregényekből készült felvételeket és az a vágya támadt, hogy ő is rablóvezér lesz. És ime lett is. Még csak 18 éves és e betörése már az ötödik eset. Hasonló esetek mindjobban szaporodnak és mindinkább megdöbbennek.

Mi lesz ezen ifjakkól és gyermekekből, mire megvénülnek? Lehet, hogy megjavulnak. De mi lesz azokból, kik később sajátítják el a mozi ismereteket? Erre a rendőrségtől vagy a törvényszéktől kapunk választ.

Valamit tenni kell, hogy a tanulók ily helyeket kerüljenek, vagy hogy ne legyen módjukban ezeket felkeresni, mert ha tovább így folytatódik, a gyermekekből minden jó érzés kivész, erkölcseik pedig teljesen elfajulnak.

Berlinben van egy «Institut für wissenschaftliche Kinetographie» intézmény és Londonban pedig most alakul egy «The cinematograph of natural history» társaság, mely nagyobb szabású mozgósínházban kizárólag látképeket és természet-tudományi felvételeket mutat be. Nálunk is van hasonló intézet, az Uránia, de ez nem mozi. *Mozi* kell, még pedig nemcsak esti, hanem délutáni gyermekelőadásokkal. Amelyek pedig már megvannak, azokra a rendőrség felügyeleti jogánál fogva, hathatósabban vigyázzon és tartsa vissza a mozikat a túlzásoktól. A társadalomnak pedig a saját érdekében kellene síkra szállni, hogy egészséges vélemény alakuljon ki, amely a gyermekek erkölcsi megóvását szentebb feladatnak tartaná, mint tartják ma.

A gyermektanulmányozás Oroszországban.

Irta: Répay Dániel, tanítónőképző-intézeti tanár Budapesten.

Második s befejező közlemény.

Az orosz gyermektanulmányozás fejlődése s mai állapota.

A gyermektanulmányozás úttörői Oroszországban.

A legelső orosz eredeti pedológiai művet *Szikorszkij A. J.* orvos-pszichológus írta 1878-ban «*A gyermek lelke, az állatok s a felnőtt ember lelkének rövid jellemzésével*» címen. E munkájában végigkíséri a gyermek testi-lelki fejlődését születésétől kezdve a 7 éves korig.¹⁾ Az orosz pedagógusok közül főleg *Usinszkij K. D.* (Az ember, mint a nevelés tárgya. 1867), *Pirogov N. J.* (Pedagógiai dolgozatok)²⁾ és *Kapterev P.* (Pedagógiai lélektan 1883., A lélek történetéből 1890., A pedagógiai fejlődésmenet) mutattak rá a gyermektanulmányozás jelentőségére. *Tolsztoj* Leó gróf már 1861-től kezdve figyelmeztette honfitársait a gyermek egyéniségének tiszteletben tartására s az ugyanabban az évben alapított jásznájapolyánai népiskoláiban példát is mutatott a gyermek természetéhez alkalmazkodó nevelésre és tanításra.

Az 1900 előtt szórványosan megjelent orosz gyermektanulmányi dolgozatok írói még ezek is: *Sztarkov J. P.* (A katonai iskolák tanulóinak testi fejlődése, 1897); *Ignatijev V.* (A családi nevelés s ennek jelentősége. Iskolai típusok. A gyermek egyéni sajátosságai, 1900); *Manaszejn M.* (A nevelés alapelvei a gyermek első évétől az egyetemi tanulmányok befejezéséig, 1894); *Dril D. A.* (A kiskorú bűnösök 1888); *Lange N.* (A gyermek lelke élete első évében 1892).

¹⁾ *Szikorszkij*-nak a külföldi irodalomban gyakran idézett dolgozatai még ezek is: Sur les effets de la lassitude provoquée par les travaux intellectuels chez les enfants de l'âge scolaire. 1879. Du développement du langage chez les enfants. 1883. S orosz nyelven: Tanulmányok a társadalmi lélektan, a nevelés és az ideglélektani higiénia köréből. 1901.

²⁾ Lásd: *Rumjancev M. E.* „Pirogov nézetei a gyermek természetéről s a nevelés feladatairól.” Szt.-Peterburg. 1910.

Lange tanár volt az, aki «Lélektani kutatások» c. művében már 1893-ban pszichológiai laboratóriumok szervezésére buzdította az oroszokat, minthogy az ilyeneknek, mint mondotta, rendkívüli hatásuk lenne a neveléstudomány fejlődésére. Ugyanezt hangoztatja *Grot* N. J. tanár is a Wundt lélektana orosz fordításához irt előszavában. «Pedagógusok, jogászok és orvosok, mondja *Grot*, a lélek elsőrendű kutatói lehetnének, ha alapos lélektani kiképzésben volna részük. Hisz hivatásuk lépten-nyomon arra kényszeríti őket, hogy a mások lelkébe belepillantsanak s arra hatást gyakoroljanak. A pedagógusok meg épenséggel nem nélkülözhetik a kísérleti lélektanban való kiképzést, mert csak így tájékozódhatnak azon a területen, amelyen a tudás s az erények magvait elvetik. Idővel, mondja tovább *Grot*, bizonyára úgy is lesz, hogy minden egyes iskola egy-egy lélektani laboratóriummá válik, ahol a tanítók kísérleti úton tanulmányozzák majd tanítványaikat s eljön az idő, amikor az iskola a gyermek minden oldalú ismeretére támaszkodva teljesíti majd nevelői feladatát.»

A rendszeres gyermektanulmányozás kezdete s az első kísérleti pedagógiai-lélektani laboratórium Oroszországban.

A 19. század vége felé megjelent orosz pedológiai tanulmányok csak szórványos jelenségeknek tekinthetők. Rendszeres gyermektanulmányozás voltaképen csak 1901-ben kezdődött az oroszoknál. Megindítója s máig is legkiválóbb művelője ennek Oroszországban *Necsajev* Sándor Petrovics, jelenleg a szt.-peterburgi egyetem és pedagógiai akadémia tanára.

Necsajev alapította 1901-ben Oroszország legelső kísérleti pedagógiai-lélektani laboratóriumát Szt.-Peterburgban, az ottani katonai tanintézetek pedagógiai múzeumában, az orosz hadapród-iskolák tiszt-tanárainak kiképzésére szervezett két éves pedagógiai tanfolyammal kapcsolatosan, még pedig kifejezetten gyermektanulmányi kutatások céljaira.¹⁾ Már az

¹⁾ E laboratórium leírását s az abban végzett munkálatok részletes ismertetését lásd *E. Jürgens*: Die experimentelle Pädagogik III. Bd. Heft 3—4. „Das Laboratorium der experimentellen pedagogischen Psychologie in St.-Petersburg“ cím alatt; továbbá: *Rumjancev* Miklós E.: A szt.-peterburgi kísérleti pedagógiai-lélektani laboratórium Szt.-Peterburg 1907. (Orosz nyelven.)

első évben vizsgálat tárgyává tették e laboratóriumban Necsajev vezetése alatt a tiszt-tanárok pedagógiai tanfolyamának hallgatói a szt.-peterburgi hadapród-iskolák növendékeinek emlékezetét, figyelmét, képzettársítását, tanulási szokásait, szellemi munkabírást és szuggerálhatóságát. E munkájukban úgy jártak el, hogy előbb magában a lélektani laboratóriumban tanulmányozták a különböző vizsgálati módszereket. Kipróbálásuk s begyakorlásuk után kísérleteket végeztek azok szerint a hadapród-iskolák növendékein s az így összegyűjtött adatokat újra a laboratóriumban dolgozták fel tudományos szempontok szerint. A feldolgozott eredmények egy része 1901-ben s 1902-ben nyomtatásban is megjelent. «A tanulók érdeklődésére s emlékezetére vonatkozó vizsgálatok» s «A katonai pedagógiai tanfolyamok hallgatóinak dolgozatai» címek alatt.

Necsajev maga rendszeresen is feldolgozta a laboratóriumban végzett vizsgálatok eredményeit. «*Korszerű kísérleti lélektan, vonatkozással az iskolai oktatás kérdéseire*» cím alatt orosz nyelven 1901-ben s második kiadásban 1909-ben megjelent két kötetes, nagybecsű munkájában. Ez volt a legelső orosz eredeti kísérleti pedagógiai-lélektani mű. Hogy milyen rendkívüli nagy hatása volt ennek Oroszországban a gyermektanulmányozás ügyének fejlődésére, az abból tűnik ki a legjobban, hogy ma már a második kiadásnak is, mint jelezte, legutolsó példányát volt szives megküldeni szerző e sorok írójának. Necsajev «Korszerű kísérleti lélektana» a következőket foglalja magában; I. kötet: Bevezetés. A tanítási óra lélektani megvilágítása. A figyelem. A felfogás; II. kötet: A tanulás. Az iskolai szorgalmi nap. Az iskolás korú gyermek. Befejezés.

«Korszerű kísérleti lélektana» révén egyszerre ismertté lett Necsajev neve az egész Orosz birodalomban, sőt, mert annak egyes fejezeteit német nyelven is kiadta, a külföldi lélektani irodalomban is kiváló helyet biztosított magának vele.¹⁾

¹⁾ Lásd *Netschajeff*: Zur Frage über die normale geistige Arbeit, 1900. — Die Entwicklung des Gedächtnisses bei Schulkindern, 1900. — Über Memorieren, 1902. — Veränderungen der Aufmerksamkeitschwankungen, als Kennzeichen geistiger Ermüdung, 1902. — Über Auffassung, 1904. — Rozhledy po psychologii detstvi, 1907. (Cseh nyelven.)

Kísérleti lélektani s gyermektanulmányi tanfolyamok Oroszországban.

A szt.-peterburgi katonai pedagógiai tanfolyamok hallgatóinak közrebocsátott dolgozatai s különösen a Necsajev «Korszerű kísérleti lélektan, stb.» című könyve csakhamar magukra vonták az orosz középiskolai tanárok s tanítók figyelmét. Ezek sürgetésére arra határozta el magát Necsajev, hogy laboratóriumában évről-évre ismétlődő téli tanfolyamokat fog tartani. Az első tanfolyamot 1904-ben szervezte Necsajev s erre, valamint a következő években hirdetett tanfolyamokra is igen sokan jelentkeztek.

A Necsajev kísérleti pedagógiai-lélektani tanfolyamain résztvett hallgatók nemcsak az emberre, mint a nevelés tárgyára vonatkozó kutatások legújabb eredményeit ismerték meg, hanem gyakorlati kiképzést nyertek a gyermektanulmányozás módszereiben is. Az előadások és gyakorlati foglalkozások tárgysorozata szerint tárgyai voltak e tanfolyamoknak: a bonctan, általános és részleges élettan, az érzékszervek élet- és lélektana, a gyermekkor ideg- s lélektana, a gyermek egészségtana, a lelkiileg fogyatékos fejlődésű gyermekek neveléstana, a bűnözésre hajlamos gyermekek testi sajátosságainak ismertetése, a lélektani problémák története, neveléstörténelem, jellemtan, a lélektani kísérleti vizsgálatok technikája, a statisztikai módszerek ismertetése, a gyermekek beszédhibái.

Az előadások tartásában s a gyakorlati foglalkozások vezetésében a legkiválóbb orosz gyermektanulmányozók voltak segítségére Necsajevnek a tanfolyamokon. Így: *Krogijusz A. A.* (A vakok belső érzékei kifejlődésének vizsgálata a normális gyermekekkel összehasonlítva), *Lazurszkij A. F.* (A tanulók tudományos alapon szerkesztendő jellemrajzához szükséges adatok gyűjtése. A művészeti alkotásoknak az egyéni jellem meghatározása céljából való elemzése. Az egyéniség kísérleti vizsgálata), *Scseglov A. L.* (A gyenge elméjű s az erkölcsileg fogyatékos gyermekek vizsgálata) s végül *Trachmanov J. R.* (A kifáradás vizsgálata. A grafikai regisztrálás módszere.)¹⁾

¹⁾ *L. Rumjancev Miklós E.*: „A kísérleti lélektani tanfolyamok ismertetése.” *Kniski Pedagogiceszkoi Psichologii.* 7–8. Szt.-Peterburg, 1906. és 1907. Szerkeszti: Necsajev S. P.

A Necsajev kísérleti pedagógiai s gyermektanulmányi tanfolyamainak csakhamar híre ment az egész Orosz birodalomban s egymásután meghívásokat kapott több helyről is hasonlók tartására. Így 1906 telén Moszkvában, 1907 őszén Nizsni-Novgorodban, 1909 nyarán Számárban tarthattak 2—3 hétre terjedő kísérleti-lélektani s gyermektanulmányi tanfolyamokat Necsajev és munkatársai.

1907-től kezdve nyári szünidei tanfolyamok tartására határozta el magát Necsajev szt.-peterburgi laboratóriumában s az első ilyen tanfolyamra 200 tanító, tanár, sőt egy néhány érdeklődő szülő is egybesereglett a birodalom legtávolabbi részeiből¹⁾.

Necsajev tanfolyamai egész sorát képezték ki a gyermektanulmányozóknak s úgy ezek, valamint, s főleg a tanfolyamok előadói beható gyermektanulmányi vizsgálatokhoz fogtak hozzá. Tanulmányaikat nyomtatásban is közreadták s széles körben érdeklődést keltettek velük a gyermektanulmányozás iránt. Igen becsesek pl.: *Gribojídov* A. S. «Gyógy-pedagógiai dolgozatai», *Krogiusz* A. A. «A vak gyermekről szóló vizsgálatai», *Lazurszkij* A. F. «Az egyéniség lélektani vizsgálata» és «Jellemtana», *Scseglov* és *Dril* «A kiskorú bűnösökre vonatkozó tanulmányai».

Maga Necsajev kiváló lélektani kézikönyveket írt hallgatói számára, a középiskolai tanulóknak, továbbá vezérkönyvet is a gimnáziumi lélektanhoz. E könyvei 1911-ben mind 4-ik kiadást értek már, ami legékezebben szóló bizonyítéka elterjedtségüknek. *Rumjancev* Miklós Efimovics «Pedologia» című művében röviden vázolta a gyermektanulmányozás történetét, ismertette nagy vonásokban annak oroszországi fejlődését s végül rámutatott jövő feladataira is. Számos közleményben és füzetben ismertette a külföldi és hazai gyermektanulmányi törekvéseket és munkákat s a legszorgalmasabb pedológiai írónak bizonyult az oroszok között. Ez érdemei alapján szerkeszti 1910 óta a Szt.-Peterburgi Kísérleti Pedagógiai Társaságnak a «Russzkaja Skola» című legnagyobb orosz pedagógiai havi folyóirattal kapcsolatosan megjelenő «Experimentálnaja Pedagogika» nevű hivatalos közlönyét.

1) L. *Rumjancev* legutóbb idézett munkáját.

Az orosz gyermektanulmányi intézetek.

A Necsajev tanár kísérleti pedagógiai-lélektani s pedagógiai tanfolyamainak s ezirányú irodalmi munkásságának hatása főleg abban mutatkozott, hogy egy idő óta Oroszország több városában is szerveztek kísérleti-lélektani laboratóriumokat, melyeknek vezetői nagyjából Necsajev tanítványaiból kerültek ki. Ilyen újabb laboratóriumok találhatók Nizsnij-Novgorodban, Orenburgban, Tifliszben és Moszkvában. A moszkvai kísérleti pedagógiai lélektani laboratóriumot az ottani Pedagógiai Társaság szervezte még 1909-ben. Ez idő óta rendkívül értékes munkásságot fejtenek ki itten az ismert nevű *Bernstein A. N.* egyetemi magántanár vezetése alatt. Munkálataikat «Laboratóriumi Dolgozatok» címen adják ki. Eddig 1 füzet jelent meg e dolgozatokból.

Itt említem meg azt is, hogy Necsajev tanár tanácsára s volt hallgatóinak sürgetésére 1909—10. iskolai év folyamán 50-nél több orosz községi s társulati gimnáziumot is felszereltek a lélektannak bemutatásokkal való tanításához szükséges legegyszerűbb (150—150 rubelnyi összeg keretében beszerezhető) kísérleti-lélektani eszközökkel. Az iskolai lélektani eszköztárakba sorozott egyszerű műszereket és szerelvényeket a szt.-peterburgi kísérleti pedagógiai-lélektani laboratóriumban szerkesztették *Necsajev* és *Lazurskij* tanárok útmutatásai szerint¹⁾.

Mindezek a lélektani laboratóriumok egyebek közt a gyermektanulmányozást is szolgálják, amennyiben a gyermek lelki életnyilvánulásainak kísérleti úton való felidézésére s felderítésére törekszenek, amikor demonstrálás kedvéért, az iskolai eszköztárak szerelvényeit is értékesítik a lélektan tanításában.

Van azonban Oroszországnak 1909 óta kifejezetten s kizárólag csakis a gyermek testi-lelki életnyilvánulásainak tanulmányozására létesített, önálló «*Pedológiai Intézet*»-e is.

Ezt az újfajta s ezidőszert még egyedül álló intézetet *Bechterev V. M.* akadémikus orvosprofesszor alapította az ugyancsak általa teremtett ideglélektani intézet mellett Szt.-Peterburgban. Születésüktől kezdve tudományos módszerek

¹⁾ *L. Rumjancev M. E.* : Skolnij pszihologiceszkij kabinet, „Russz-kaja Skola“ 1908. évf. 4. füzet, 56—82. lap.

segítségével tanulmányozzák ebben a Pedologiai Intézetben a gyermekek testi-lelki életnyilvánulásait, fokozatos fejlődési mozzanatait és ezek föltételeit. Az így nyert adatokra támaszkodva, irányítják ez intézetben a gyermekek nevelését is egészen tanulmányaik befejezéséig, illetőleg nagykorúságukig. Újabb adatok nem állanak ugyan rendelkezésemre a szt.-peterburgi «Pedologiai Intézet» működéséről; de alapítójának az újabb kísérleti-lélektani irodalomban jól ismert neve biztosítékul szolgálhat arra nézve, hogy ez új intézménynek nevezetes szerepe leend az orosz gyermektanulmányozás történetében már azért is, mert ideglélektani intézetében egyúttal módot nyújt Bechterev a gyermek lelki-életének tanulmányozásában való kiképzésre mindazoknak, akik a gyermek nevelésével okszerűen foglalkozni kívánnak.

Rendkívül nagyjelentőségű, keletkezésére nézve első, s a maga nemében máig is egyetlen intézet egész Európában a *Necsajev* Petrovics Sándor által *Makarov* A. N. szt.-peterburgi katonai iskolák pedagógiai múzeuma igazgatójának hathatós támogatásával 1908-ban alapított «*Pedagógiai Akadémia*» is.

Kizárólag pedagógusok kiképzésére, s az embernek, mint a nevelés tárgyának tervszerű tanulmányozására szolgáló főiskola kíván lenni a *Necsajev* szt.-peterburgi pedagógiai akadémiája. Világosan kitűnik ez szervezeti szabályzatából s az eddigi munkásságát ismertető, első jelentéséből.¹⁾

A szervezeti szabályzat értelmében :

A pedagógiai akadémiának nemi, felekezeti s nemzetiségi különbség nélkül hallgatója lehet mindenki, aki főgimnáziumot, vagy ezzel egyenlő színvonalu képzettséget nyújtó más felsőbb iskolát végzett. Az akadémia tanácsa engedélyt adhat az akadémia látogatására más végzettségűeknek is, de az ilyenek akadémiai vizsgálatra nem bocsáthatók.

A pedagógiai akadémián a tanulmányok két évfolyamra terjednek. Az évfolyamok előadási tárgyai: a) egyetemesek (minden hallgatóra nézve kötelezők) és b) speciális szaktárgyak. Az egyetemes tárgyak részint: a) főtárgyak, részint: b) kiegészítők, vagy alapvető tárgyak.

1) Lásd: „Trudi Szt.-Peterburgszkoj Pedagogicseszkoj Akademii. I. Nacsalo gyila.“ (A Szt.-Peterburgi Pedagógiai Akadémia munkálatai. I. kötet: Az akadémia keletkezése, szervezeti szabályzata s hallgatóinak első kétévi munkálatai.) A pedagógiai akadémia kiadása. Szt.-Peterburg 1910. Ára: 80 kopek.

(Ez utóbbiak a hallgatók általános műveltségének kiegészítését célozzák s a főtárgyak hallgatására készíteneek elő.)

Egyetemes tárgyak. 1. *Főtárgyak*: Pedagógiai lélektan. Neveléstörténet. Iskolai egészségtan. Gyógypedagógia. (Patológiai ped.) Iskolai szervezettan és tanfelügyelet. Bevezetés a neveléstudományba. (Korunk pedagógiai problémáinak áttekintése.) 2. *Alapvető tárgyak*: Anatomia. Fiziológia. Általános (kísérleti) lélektan. Filozófia története. Művészetek története. Irodalomtörténet. A matematikai módszer elemei. Jogi enciklopédia.

Speciális szaktárgyak: Az egyes iskolai tantárgyak módszertana és története, az illető tudományok történetével együtt. Mennyiségtan. Orosz nyelv és irodalom. Történelem. Lélektan. Logika. Pedagógia. Földrajz. Biológiai ismeretek. Fizika. Kémia. Kristallográfia. Alkotmánytan. Új nyelvek. Művészeti tárgyak (ének, zene, rajzolás, művészi olvasás és szaválás). Az abnormális gyermekek nevelése.

Az elsorolt tárgyak tanulmányozása össze van kötve megfelelő gyakorlati foglalkozásokkal. Ilyenek: a) tudományos demonstrációk, b) szakmunkák ismertetése s dolgozatok készítése és felolvasása, c) lélektani, biológiai s higiéniai kísérletezések, d) iskolák látogatása s ott tanítások hallgatása, e) próbatanítások s ezek bírálati elemzése, stb.

Mindazok az akadémiai hallgatók, akik az egyetemes tárgyakból s legalább két speciális szaktárgyból vizsgálatot tettek s a választott szaktárgyakkal kapcsolatos gyakorlati foglalkozásokat is elvégezték, tanulmányaik befejezéséről akadémiai oklevelet kapnak.

Pedagógiai akadémián tanárokul csakis doktori vagy magiszteri fokozattal bíró egyének alkalmazhatók.

Hogy a szt.-peterburgi «Pedagógiai Akadémia» mily nagy gondot fordít hallgatóinak az elméleti és gyakorlati gyermektanulmányozásban való kiképzésére, arról bizonyosságot tehetnek azok a foglalkozások, melyeket hallgatói a *Necsajev* által nagy körültekintéssel szervezett *akadémiai kísérleti pedagógiai-lélektani laboratóriumban* s az akadémia mellett az orosz kereskedelmi miniszterium támogatásával szervezett *gyakorló kereskedelmi iskolában* végeztek kétévi tanulmányaik folyamán¹⁾.

Az 1908—9. isk. évben főleg *Necsajev*, *Gabrilovics*, *Kapterev* és *Krogijusz* tanárok vezetése alatt az akadémia összes hallgatói megismerkedtek a kísérleti-lélektani műszerekkel s

¹⁾ A szt.-peterburgi ped. akadémia gyakorló kereskedelmi iskoláját s az abban végzett gyermektanulmányi vizsgálatokat, s ezek eredményeit részletesen ismertette *Necsajev* tanár a Szt.-Peterburghban 1911. év 8—13. napjain tartott I. egyetemes orosz kísérleti pedagógiai kongresszuson. Lásd: „Trudi vszerotsszijszkiego szizida po eksperimentalnoj Pedagogiki.“ Szerkesztette: *Rumjancev* Miklós Efimovics. Szt.-Peterburg, 1911. 338. lp.

ezek kezelésének technikájával. Majd kísérleti úton tanulmányozták az emlékezet vizsgálatára szolgáló módszereket. Résztvettek továbbá a tanulók lelki sajátosságai s az egyes tárgyak tanulásában való készségük közötti kapcsolat felderítése céljából *Necsajev* által végzett egyéniségi vizsgálatokban is.

Az 1909–1910. isk. évben a kísérleti lélektani műszerekkel s a lélektani és didaktikai kísérletek technikájával való további megismerkedés után gyermektanulmányi vizsgálatokat folytattak a hallgatók az akadémiai gyakorló-iskolában *Necsajev* tanár vezetése mellett. Kísérleti úton tanulmányozták itt a tanulók figyelmét, képzeletét, emlékezetét s képzetkincsét.

Az akadémia tanárai s hallgatói által a jelzett két iskolai évben készített és megvitatott dolgozatok számos kísérleti-lélektani s didaktikai témát öleltek fel. Ilyenek: Az érzékszervi felfogás elemzése. A pszichofizikai parallelizmus. A képzettársításra vonatkozó elméletek története s az asszociáció folyamatának elemzése. Az akarati folyamat lélektana. A voluntarizmus és asszociанизmus. Az ösztön-elmélet. Az indulatok pszichofiziológiája. A jellem lélektana. A hit ismeretelméleti alapjai. A lélektan, mint iskolai tantárgy s a lélektani kézikönyvek bírálata. Korunk pedagógiai problémái. A gyermekjátékok. Az iskolázás előtti nevelésről. A gyermek nyelve s fejlődése. A lelkiismeret kifejlődése a gyermekben. A gyermek alkotó tevékenységének első megnyilvánulásai. A gyermek ítélési folyamatai. A gyermek hazudozása, ennek formái és keletkezése. (Ez a kérdés beható vizsgálat tárgya volt több szt.-peterburgi iskolában is.) A lélektan tanítási módszerének alapvető kérdései. A nevelés kérdései a mai lélektan megvilágításában.

Az egyes tantárgyak módszertanával kapcsolatosan beható megvitatás alá kerültek a pedagógiai akadémián az összes iskolai tantárgyak tanításának, ezek kapcsolatának, a tanítási anyag kiszemelésének, elrendezésének és feldolgozásának lélektani, logikai, etikai, esztétikai és didaktikai alapelvei s föltételei is.

Az itt elsorolt dolgozatok egy része nyomtatásban is megjelent a pedagógiai akadémia első kétévi munkásságát imertető értesítőben.¹⁾

¹⁾ Lásd a 267. lapon lévő jegyzetben idézett művet!

Az elmondottakból kitetszik, milyen kiváló kulturális alkotással gazdagította Necsajev Oroszországot a «Pedagógiai Akadémia» megalapítása révén. Az ebből kikerülő pedagógusok mindegyike a kísérleti-lélektanban, didaktikában és gyermektanulmányozásban kétségtelenül alaposan kiképzett nevelője s tanítója lesz Oroszország jövő nemzedékének.

A gyermektanulmány céljait szolgálja Szt.-Peterburgban az ottani Kísérleti Pedagógiai Társaság által középiskolát, vagy elemi iskolai tanítóképzőt végzetek (fiúk, lányok) részére «*Pedagógiai Tanfolyamok*» néven szervezett intézmény is, amely 1910. év őszén kezdte meg működését. Három évfolyamos, újfajta intézet ez voltaképpen, amelyben az összes előadásokat az estéli órákban tartják. A részvételi díj ezeken 35 rubel félékenként.

E pedagógiai tanfolyamok célja gyermektanulmányi alapon nyugvó pedagógiai ismeretek terjesztése. *Az első évfolyam előadási tárgyai*: általános műveltséget nyújtó tantárgyak, u. m.: lélektan, élettan, logika, a filozófia története, bevezetés a biológiába, a 19. század irodalmának története, bevezetés a 19. század művelődéstörténelmébe; *a második évfolyamban*: speciális pedagógiai tárgyak, u. m.: pedagógiai lélektan, neveléstörténet, iskolai egészségügy, elmekórtan, az egyes iskolai tantárgyak módszertana; *a harmadik évfolyamban*: főképpen gyakorlati foglalkozások, lélektani kísérletek, tanítási s nevelési gyakorlatok.

E «Pedagógiai Tanfolyamok»-on a lélektanból *Rumjancev* Miklós Efimovics, a kísérleti pedagógiából és pedológiából Necsajev Sándor Petrovics tart előadásokat. Mind a ketten a gyermektanulmányozás legkiválóbb képviselői Oroszországban.

Az orosz gyermektanulmányi kongresszusok.

A gyermek testi-lelki életének felderítését szolgáló csaknem minden intézményét Necsajevnek köszönheti Oroszország. Az ő lankadatlan buzgólkodása folytán gyűltek össze honfitársai a főképpen általa szervezett 1906. évi I. és az 1909. évi II. szt.-peterburgi pedagógiai lélektani és az 1911. évi január hónap 8–13. napjain Szt.-Peterburgban tartott I. egyetemes oroszországi kísérleti pedagógiai kon-

gresszusokra, gyermektanulmányi kutatásaik eredményeinek megvitatása céljából.

E kongresszusok nagy hatással voltak az orosz gyermektanulmányozásra, minthogy minden egyes kongresszussal kapcsolatban a rendezők egyúttal rövid tartamú pedológiai tanfolyamot is tartottak s gyermektanulmányi és kísérleti-lélektani kiállítást is rendeztek. Ez úton a kongresszusokon megjelenteknek mindenoldalú tájékoztatást igyekeztek nyújtani az okszerű nevelésnek egyénekben rejlő testi-lelki alapfelteteleiről s általában érdeklődést keltettek bennük a gyermektanulmányozás iránt.

Az említett kongresszusok jelentőségéről némi fogalmat nyújthatnak nekünk az azokon tartott előadások tárgyai, melyekből hadd említsek meg egynehányat.

Az 1906-iki kongresszuson megvitatás alá kerültek: A lélektan kapcsolatai a többi iskolai tantárgyakkal (Krogiusz A.), Az esztétikai érzelem (Baltalon C.), A lélektan tanításáról (Enyko P., Cselpanov G., Konorov M.), A szemléltetés s az iskolai szemléltető eszközök (Kovalyszkij J.), A kiseddévó hatása a gyermek képzetkincsére (Makszimovics O.), A tanulás célszerű módjai s az emlékezet természetes ereje (Szokolova B.). Az írásbeli dolgozat, mint iskolai lélektani kísérlet (Blumenau Sz.), A tanulók érzékszervi érzékenysége (Bernstein A.), A vakok lelki életének vizsgálata. A tanulók ideglélektani higiénája, stb.

Az 1909. évi kongresszus főbb tárgyai: A pedagógiai lélektan mai állapota s jövő feladatai (Lange N.), A kísérleti lélektan legközelebbi feladatai (Bernstein A.), A mai lélektan feladatai (Cselpanov G.), A kísérleti módszer a pedagógiai lélektanban (Rumjancev M.), A fiúk s leányok szellemi munkaképességéről (Vladimirszkij A.), Az iskolai vizsgálatok hatása a tanulókra (Ignatyeva V.), A kóros jellemekről (Szuchanova Sz.), Az ideges gyermekek. Laboratoriumi módszer a matematikai oktatásban. A rajztanítás lélektani alapjai. A gyermekujságok. A népiskolai tanítók kiképzéséről stb.¹⁾

¹⁾ Lásd: „Trudi I. és II. szjizda po pedagogicseszkoi psichologii”. (Az I. és a II. orosz pedagógiai-lélektani kongresszus munkálatai, külön-külön kötetben.) Szt.-Peterburg. 1906. 280 lap. Ára 1 rubel 20 kop. — 1909. 400 lap. Ára: 1 r. 50 k.

Az 1911. évi szt.-peterburgi I. egyetemes oroszországi kísérleti pedagógiai kongresszusról jelentést közölt annak idején «A Gyermek» is. (1910. évf. 479. lap.) Az ezen a kongresszuson folytatott tanácskozások alapján hozott végső határozatok igen élénken megvilágítják az orosz gyermektanulmányi törekvéseknek a jelzett kongresszuson kifejezésre jutott eredményeit. A kongresszus záróhatározatai ugyanis ezek voltak:

1. Fölötte kívánatos a rajzolásnak és mintázásnak, mint általánosan képző tantárgyaknak, úgyszintén a kézimunkának, mint a gyermek testi és erkölcsi fejlődését biztosító eszköznek elemi iskolába való bevezetése.

2. Mellőzhetetlennek tartja a kongresszus a pedagógiai problémáknak kísérleti-lélektani vizsgálatát, minthogy csakis ezen az úton lehetséges a mai iskolának többé el nem odázható reformjához szükséges irányító adatok egybe gyűjtése.

3. Föltétlenül szükségesnek találja a kongresszus az összes iskolák tanítóinak a kísérleti lélektanban való tüzetes kiképzését. Ugyanezt kívánja a kongresszus az iskolaorvosok számára is, akiknek minden pedagógiai kérdés megvitatásában s eldöntésében sokkal közvetlenebb módon kell részt venniük ezentúl.

4. Nem odázható el többé a tanulásban elmaradt s a gyengébb tehetségű gyermekek részére a kisegítő-iskolák szervezése sem. Ezt kívánja nem csupán a tanulók érdeke általában, hanem szükséges ez a nevelés és oktatás rendes menetének biztosítása miatt is.

5. Tekintettel arra, hogy a testi fejlődésnek rendkívül nagy jelentősége van a gyermek személyiségének lélektani kialakulására: a kongresszus a tanulók testi nevelésének komoly figyelembevételét tartja szükségesnek s ezért azt kívánja, hogy a tanulók testi nevelése alaposan képzett, általános és pedagógiai műveltségű egyénekre bízassék.

6. Tekintettel az iskolák reformálásának általában érzett szükségességére, a kongresszus nélkülözhetetlennek találja a) a különböző típusú iskolák szervezését, melyek vezetőinek teljes szabadságot kell adni a nevelés és oktatás irányításában, hogy így kideríthető legyen az egyes iskolatípusok életrevalósága, b) kísérleti iskolák is szervezendők minde-

nütt, ahol ilyenek állítására a kívánatos körülmények adva vannak.¹⁾

Ezek a határozatok arról tanúskodnak, hogy Oroszországban a gyermektanulmányi vizsgálatok köznevelést irányító meggyőződések is megérlelték immár s erre büszkén mutathatnak reá az orosz pedológusok.

A II. egyetemes orosz kísérleti-pedagógiai s gyermektanulmányi kongresszust 1913-ban fogják megtartani Moszkvában.

Kísérleti-lélektani, kísérleti-pedagógiai és gyermektanulmányi társaságok Oroszországban.

Az orosz gyermektanulmányozás egészen a legutóbbi esztendőig csaknem kizárólag az egyes lélektani laboratoriu-mok és ezekkel kapcsolatos kísérleti iskolák keretén belül folyt s úgyszólván az összes eddigi gyermektanulmányi eredményeiket csupán csak egynehány lelkes kutató önfeláldozó buzgólkodásának köszönhetik az oroszok. Bármily értékesek is ezek az eredmények, az orosz társadalom szélesebb köreinek figyelmét mégis igen sokára tudták csak magukra vonni.

Akadtak ugyan az oroszok között egyesek, akik jelentékeny összegekkel segítették, pl. Necsajevet, Cselpanovot s másokat kísérleti-lélektani laboratoriu-maik s intézeteik szervezésében; de gyermektanulmányi törekvéseiket sem az általuk felkarolt ügy terjesztésével, sem a vizsgálataikhoz annyira szükséges adatgyűjtéssel nem támogatta eddigelé az orosz társadalom.

Ezen kívánt segíteni *Necsajev* tanár 1910-ben, a «*Szt.-Peterburgi Kísérleti Pedagógiai Társaság*» megalakításával.

Ez a társaság (elnök maga *Necsajev*) a Magyar Gyermektanulmányi Társasághoz hasonlóan, a gyermek testi-lelki életének beható tanulmányozását s ez alapon fejlődésének tervszerű irányítását s a gyermektanulmányozásnak a társadalom körében való terjesztését tűzte ki céljául. Évgett nemcsak *Szt.-Peterburgban*, hanem Oroszország más városai-

¹⁾ Lásd: „Trudi I. vszerosszijszkago szjizda po experimentalnoj pedagogiki v. Szt.-Peterburgi. (Az I. szt.-peterburgi kísérleti pedagógiai kongresszus munkálatai.) Szerk. *Rumjancev* M. E. Szt.-Peterburg 1911. 567 l.

ban is tanfolyamokat s alkalmi előadásokat rendez a lélektanból, az általános, az egyéni, a gyermekkori, a pedagógiai és kísérleti-lélektani kérdések ismertetésével; továbbá a pedagógiából, elmekórntanból, az iskolai és gyermekkori egészség-tanból, élettanból, bonctanból, iskolai szervezettanból és végül gyakorlati foglalkozásokra is alkalmat nyújt tagjainak a kísérleti-lélektan és gyermektanulmányozás technikájának elsajátítása céljából.

Munkásai sorába vonta a Szt.-Peterburgi Kísérleti Pedagógiai Társaság a legkiválóbb orosz és külföldi gyermektanulmányozókat is, amennyiben tiszteleti tagjaiul választotta azokat Necsajev ajánlatára s ezzel mintegy nemzetközi jelleget igyekezett biztosítani magának. A mi *Ranschburg* Pálunk is tiszteleti tagja e társaságnak.

Tanfolyamok s alkalmi előadások szervezésére külön bizottságot alakított a Szt.-Peterburgi Kísérleti Ped. Társaság. Ennek feladatai: 1. gyermektanulmányi állandó és időszakos tanfolyamok és alkalmi előadások rendezése, 2. a szükséges előadóknak és a gyakorlatok vezetőinek a kiszemelése és meghívása, 3. a tanfolyamokat vagy alkalmi előadásokat rendezni szándékozó vidéki tanítói egyesületekkel való tárgyalások intézése.

Ez a társaság szervezte a fentebb ismertetett szt.-peterburgi 3-évfolyamú állandó «Pedagógiai Tanfolyam»-ot is.

A társaságnak 1910-ben 162 tagja volt. Munkálatait a «Ruszkaja Skola» nevű legnagyobb orosz pedagógiai havi folyóirattal kapcsolatban közli «*Experimentalnaja Pedagogika*» (Kísérleti Pedagógika) cím alatt s a fontosabb dolgozatokat évenként egy-egy önálló kötetben is kiadja «*Jezsegodnik experimentalnoj pedagogiki*» (Kísérleti pedagógiai évkönyvek) címen. Eddigélé 2 kötete jelent meg az évkönyveknek. A «Kísérleti Pedagógika» c. hivatalos közlönyt *Rumjancev* Miklós E., az évkönyveket pedig *Necsajev* Sándor Petrovics szerkeszti.

Igen eredményes munkásságot fejt ki a gyermektanulmányozás terén az ismert nevű orosz pszichiáter, *Rossolimo* G. I. elnöklete alatt ugyancsak 1910 óta fennálló «*Moszkvai Kísérleti-Lélektani Társaság*» is. Ez szervezte a Szt.-Peterburgi Kísérleti Pedagógiai Társasággal együtt az 1911. évi január hónap 8–13. napjain Szt.-Peterburgban megtartott I. egyetemes oroszországi kísérleti pedagógiai kongresszust.

Gyermektanulmányozással foglalkozó társaságok vannak 1910 óta *Orenburg* és *Revel* orosz városokban is.

Nem szorosan gyermektanulmányi kutatásokkal foglalkozik ugyan, de azért igen sok lelki-életi jelenségre derített már világosságot a *Bechterev* V. M. akadémikus, orvos-professzor elnöklete alatt 1903 óta működő «*Szt.-Peterburgi Kísérleti-Lélektani Társaság*» is, amely «*Vjesztnik Psichologii*» (Lélektani Közlöny) című folyóiratában (eddigelé 44 füzet) adja ki a kísérleti, egyéni és pedagógiai lélektan körébe tartozó értékes dolgozatait. Ugyanez a társaság *Necsajev* szerkesztésében «*Knizski Pedagogicseszkoi Psichologii*» (Pedagógiai lélektani könyvek) címen 1905-ben tisztán gyermektanulmányi dolgozatokat adott ki 4 kötetben s azóta már 12 ilyen kötet jelent meg.

Az elmondottak tanúsága szerint rendkívül nagy lendületet vett az utóbbi időben a gyermektanulmányozás ügye Oroszországban s ezt elsősorban *Necsajev* Sándor Petrovics tanár lankadatlan buzgólkodásának köszönhetik az oroszok.

Újabban az összes orosz pedagógiai lapok és folyóiratok is a gyermektanulmányozás szolgálatába szegődtek s a már többször említett «*Ruszkaja Skolá*»-n kívül különösen a «*Vjesztnik Voszpitanija*» c. pedagógiai folyóirat érdemel említést e tekintetben.

Az orosz könyvkiadók szinte versenyeznek a külföldi legnevezetesebb kísérleti-lélektani, didaktikai s gyermektanulmányi munkák orosz nyelven való kiadásában. Kezében van *Rumjancev* Miklós Efimovics tanárnak «*Obzor literaturi po psichologii gyitszva*» (A gyermeklélektani irodalom áttekintése, *Szt.-Peterburg*, 1910) című füzete, melyből azt látom, hogy alig van e szakba vágó jelentékenyebb külföldi munka, amely orosz fordításban is nem volna már megkapható.

Az orosz köznevelés intézői abban a tudatban láthatnak hozzá Oroszország kulturális intézményeinek tervezett reformjához, hogy immár vannak és lesznek az oroszok között is számosan, akik a gyermeki lélek ismeretéből fakadó hivatásérzettel nevelhetik majd hazájuk ifjabb nemzedékét.

ELMELSZEMLE

A Gyermekvédelem Lapja. (Főszerkesztő: gróf Edelsheim-Gyulai Lipót, felelős szerkesztő: Szilágyi Artur Károly dr. ügyvéd. 1912. 4—5. szám.)

Új formában, az eddiginél bővebb tartalommal jelenik meg a magyarországi összes gyermekvédő intézmények ezen hivatalos közlönye. Ennek oka, mint azt Edelsheim-Gyulai Lipót gróf beköszöntőjében olvassuk, az a tény, hogy ma már a társadalom minden része és valamennyi hatóság foglalkozik a gyermekvédelemmel, ez a nagy kiterjedtség a munkának szélesebb alpra való helyezését kívánja.

A gyermekvédelemről szóló hat cikk teszi a füzet főtartalmát. «Erkölcsei haladás s gyermekvédelem» címen *Prohászka Ottokár* püspök kifejti, hogy bár a mai korban az erkölcsi bomlás sokféle tünetben látható, egy tekintetben mégis haladás mutatkozik. Ez pedig a társadalmi érzésnek a kifejlődése, amely megérzi a hiányokat a társadalomban és segíteni igyekszik rajta. Még azonban a kezdetnél tartunk, mert a segítség munkája ma inkább közérzés, de hogy amit millió ember együtt érez és óhajt, az minden ember lelkét is ép ilyen erősen foglalkoztassa, arra még nevelni kell a társadalmat. A gyermekvédelem kötelességének érzete is feltámadt már, de csak az államnak vagy egyes intézményeknek keretén belül. Arra még nevelni kell a társadalmat, hogy ezeken kívül is folyjon a munka. *Hevesi Simon* dr. főrabbi «Gondolatok a gyermekvédelemről» című cikkében a mérhetetlen, önmagát legyőzni tudó felebaráti szeretetet jelöli meg gyermekvédelem alapjául. A többi, a részletek már ebből a szeretetből folynak. «A gyermekvédelemről.» *Irta Ruffy Pál*, az áll. gyermekmenhelyek főfelügyelője. A mai társadalmat, különösen a családi életet ismeretve rátér arra, hogy a gyermek számtalan esetben nem találja meg az otthont a családban. A családi tüzhelyet kell tehát a gyermek számára biztosítani. Ez a feladat az államra, mint amely ezzel fennmaradását biztosítja, és a társadalomra hárul. Az elhagyott gyermeknek joga van az állami ellátáshoz. A magyar törvényhozás ezt be is látta s megalkotta *Szell Kálmán* javaslatára 1901-ben «Az állami gyermekmenhelyekről» és utána «A közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról» szóló törvénycikkeket. «Nemzetközi gyermekvédelem.» *Irta Szilágyi Artur Károly* dr. Általános emberi érdek, hogy minden gyermekből a

lehető «legjobb» egyén fejlődjék. Ebből minden állam annyit valósít meg, amennyit kulturális fejlettsége és anyagi eszközei megengednek. Fontos tehát, hogy az államok értesüljenek arról, hogy a másik állam törvényhozással és társadalmi uton hogyan oldja meg a gyermekvédelem egyes kérdéseit. A nemzetközi érintkezést a szakirodalom és kongresszusok tartják fenn. Hogy minden kérdésben egyöntetű legyen a munka, azt a gyermekvédelem nemzetközi központi szervezetével és nemzetközi gyermekvédelmi folyóirat kiadásával akarják elérni. «A züllött és büntetett gyermekek befogadására szolgáló intézeteknek specializációja.» Irta *Angyal Pál* dr. egyet. tanár. A Büntető Novella két intézetet jelöl meg a büntetett fiatalok számára: 1. Javítóintézet; 2. Fiatalok fogháza. Szükséges volna mindegyiket még számos szempont szerint osztályozni, hogy a fiatalok mindegyike olyan helyre, olyan bánásmódba és környezetbe kerüljön, amely leginkább biztosítja a megjavulását. A javítóintézeteket elsősorban két részre kellene osztani. Egyik csoportba azok oszlatnának be, akiknél csak erkölcsi megerősítésre, a hibák kiirtására van szükség, a másik csoportba azok, kiknél újra kell az egész lelki világot képezni. Fogházaknál is okvetlenül szétválasztandók az úgynevezett javíthatatlanok a többi fiataloktól, hogy a megjavulás lehetőségét amazokban el ne nyomják. Ezen osztályozás mellett is általános elv legyen, hogy a fiatalok az önmegismeréssel vezessük a javulás útjára. «Gyermekvédelem és gyermekgyógyászat.» Irta *Deutsch Ernő* dr. főorvos. A gyermekvédelem terén nagy munka jut az orvosnak is. Így az anya és csecsemővédelemben, az iskoláztatásban, a jogilag és erkölcsileg elhagyott gyermek elhelyezésénél, a gyenge, beteg, az abnormis és az iskolából kikerült fiataloknál.

A lap magában foglal továbbá szépirodalmi részt és hivatalos részt, ez utóbbi rovatban a magyarországi gyermekvédelmi mozgalmakról, a külföldről, kongresszusokról, bíróságokról, iskolákról, törvényhozásról találunk számos tudósítást.

Bors Jolán.

Az érzékek nevelésének lélektani alapjai. La Revue Psychologique, III. kötet 1910. Brüsszel. E címen *Ioteyko Ilona* dr. és munkatársa *Kipiani Mária* azon lélektani törvényekkel foglalkoznak, amelyek az érzékek nevelése alapul.

Mint alapvető fontosságút, az *ingerek asszociációjának* törvényét említik, melyet részint a pszichológusok kísérleti alapokra fektetett kutatásai, részint a pedagógusok tapasztalatai igazolnak. A különböző érzékszervekre egyidejűleg ható ingerek társulnak egymással, erősítik, mélyítik a benyomást. A szimultán benyo-

mások szorosan összefüggő csoportot alkotnak, és egy inger elég ahhoz, hogy felkeltse a többit. Minél többoldalú ez a munka, minél több inger hat, annál könnyebb a reprodukálás. A modern pedagógia értékesíti ezt a törvényt, melyet kísérletileg igazoltak *Münsterberg* és *Bigham*. Kísérleteikhez színes papirból kivágott négyzeteket és számokkal ellátott fehér papirlapokat használtak. A vizuális emlékezet tanulmányozására exponáltak 10 színes négyzetet, majd pedig 10 számot. Az auditív emlékezet kipróbálására előmondták a színek és számok egy-egy sorozatát. Végül egyidejűleg bemutatták és megnevezték a színeket és a számokat. Lássuk számokban kifejezve az eredményt! A megnevezett színeket 76% reprodukálta helyesen. A vizuális inger 82%-ra emelte a helyes adatok számát. Az egyidejűleg hallott és látott színeket pedig 95% adta helyesen vissza. A különböző érzékek együttes hatása érvényesült *Van der Noot* kísérleteiben. Sorozatot állított össze kb. egyenlő nehéz szavakból. Miközben megmondta az egyes szavakat, megmutatta a gyermeknek a tárgyat magát, sőt lehetővé tette azt is, hogy a gyermek megszagolja, megizlelje, megtapintsa azt. Az eredmények azt mutatták, hogy az egyes érzékek különböző szerepet játszanak az emlékezetben. Míg a tárgy alakja és színe, tehát a látás növeli a benyomás mélységét és állandóságát, a tapintási érzék keltette benyomás nem nagyon látszik támogatni az emlékezetet. Ennek oka ezen érzék nagy elhanyagolása. Ugyanezt tapasztalta *Claparède* is.

Ha valamely érzék nevelése el van hanyagolva, ezt külön kell fejleszteni és gyakorolni. Elhanyagolt érzék általában a tapintás, melynek pedig igen nagy a fontossága. Azért korlátozni kell a szem szerepét, mely elnyomja a tapintást. Bekötött szemmel állapíttassuk meg a gyermekkel a tárgyak alakját, tömörségét, hőmérsékletét, sűrűségét, súlyát. Hasonlóképpen különös gonddal járjunk el azoknál a gyermekeknél, kiknél valami rendellenesség lép fel valamely érzékszervben. A gyenge szervet speciális gyakorlatokkal fejlesszük. Akinél több érzék fejletlen, annál az ép érzék fokozott foglalkoztatásával fejleszthetjük az intelligenciát.

Igen fontos a *percepció élesítésének* törvénye. Az érzékek nevelésével a percipiáló képességet fejlesztjük. Tehát nem az érzékeket neveljük, hanem az érzékek útján nevelünk. A látás, hallás stb. nem élesedik számba vehetően a gyakorlattal, hanem az az eredmény, hogy az egyén jobban fog percipiálni.

Az asszociáció mellett fennáll a *disszociáció*, a szétválasztás törvénye is. Nem minden asszociáció helyes és ilyenkor szét kell vágni azt, és a téves kapcsolat helyett helyeset és reálisat teremteni.

Ellentétbe kerülhet az említettekkel első pillanatra a *successió*

törvénye. A kis gyermeknél bizonyos logikai egymásutániség szerint kell az érzékeket foglalkoztatni. Ha pld. az alma képét akarjuk megalkottatni, első dolog annak látása, azután jön a tapintás, majd a szaglás és izlés, végül a megnevezés. Minden érzéknek megvan a maga működési köre. Legkiterjedtebb a látásé. Az iskolában tekintetbe kell venni ezt a pszichológiai rendet. Ne tapintassunk meg olyan dolgot a gyermekkel, melyet még nem látott. Néha azonban az érzékek gimnasztikája érdekében megcseréljük ezt a sorrendet.

Fontos a *félbeszakítás* elve. Hogy nagyobb hatást érhessünk el, meg kell szakítani a benyomások sorát. A pihentetés arra való, hogy az illető szerv új erőt gyűjtsön új benyomások befogadására. A folytonos fényt kezdjük észre nem venni. A pedagógiában egyértékű evvel az ismétlés. Itt is alkalmazzuk a megszakítás elvét és többször visszatérünk egy tárgyra. Szükséges az is, hogy többször ráirányítsuk a növendék önkényes figyelmét a mindig látott tárgyra. A szemléltetésre vonatkozóan azt az elvet vonhatjuk le ebből, hogy ne tartsuk állandóan a gyermek szeme előtt a szemléltető eszközöket. Ha ritkábban látja azokat, a gyermek figyelme újból rájuk irányul. Fontos dolog az érzékek nevelésében, hogy amellettt hogy igyekszünk egyöntetűen fejleszteni az összes érzékeket, a fősulyt mégis mindig arra fektessük, hogy alkalmat adjunk a gyermek speciális hajlamainak és képességeinek kifejlesztésére. Azért ki kell kutatnunk a gyermek hajlamait. Fontos dolog tehát az érzéktípusok meghatározása és felismerése a tanítás ökonomiáját illetően.

Általában a gyermeknél sokkal nagyobb az érzékek érzékenysége, mint későbbi korban. A gyermeknél kicsiny az absztraháló képesség és emlékezete, okoskodása, intelligenciája mind érzéki. Ezért az érzékeket, főleg a gyermekkorban kell nevelni. Sok kutatás bizonyítja, hogy az érzékek fejlettsége és a gyermek intelligenciája között kapcsolat van.

Gröber Vilma.

Hogyan emlékeznek vissza a gyermekek a látott képekre ?

Személyes tapasztalataik és kísérletek eredményeiről számolnak be *Weill J. dr.* és *Nellen R.* a *La Revue Psychologique* 1910. évfolyamának 3. számában.

A visszaemlékezés tanulmányozása nem egyszerű dolog. A kísérleteket és adaggyűjtéseket a legszélesebb körben változtatott körülmények és módok közt, lehetőleg sok egyénen kell végezni. Számot kell vetni avval is, hogy a visszaemlékezésben nagy szerepe van a képzeteknek és a személyes megfigyelésnek. A látott kép reprodukálása mindig függ a környezettől, melyben az egyén él, a pillanatnyi lelki állapottól és az egyéni diszpozícióktól. Ami

nem köti le érdeklődésünket, az nem is vésődik bele emlékeztünkbe. Ha az emlékezet jelenségeit és általános törvényeit akarjuk tanulmányozni, ki kell küszöbölni a változó és egyéni elemeket. A kísérleti egyéneket lehetőleg egyenlő körülmények közé kell állítani, egyforma benyomásoknak kitenni. Szerzők 10—13 éves iskolás gyermekeken végezték kísérleteiket. A képeket úgy választották meg, hogy tárgyuk neutrális, egyéni érdek nélküli legyen, és jól, és mindegyik által egyformán ismert dolgokra vonatkozzék. A kísérleteket 4 csoportba osztva végezték. Miután a gyermekek 5 percig figyelték a képeket, lerajzolták azokat emlékezetből. Az első kísérlet *szürke nyomású tájképekkel* történt. Az eredmények feltűnő nemi különbségeket mutattak. A fiúk elég hűen és pontosan adták vissza a látottakat. Nagy gonddal, az arányok és méretek tekintetbe vételével helyezték el az egyes elemeket a nekik megfelelő helyre és nem fűztek hozzájuk új elemeket. Munkájukban az a törekvés nyilvánult, hogy az összetartozó elemeket fokunkint egyszerűsítve, nagy vonalakkal dolgozzanak. A lányok elhanyagolták az arányokat, a méreteket, a szimmetriát. Náluk nem az egység domborodik ki. Megragadja figyelmüket valamely részlet, melyet azután az egésznek középpontjába helyeznek, elhanyagolva ezzel az igazán fontosat, jelentőset. Ki is bővítik a képet aprólékos, jelentéktelen részletekkel, szabad folyást engedve fantáziájuknak. A lányok munkáiban a képzelet elevensége, mozgalmassága és a lüktető élet kárpótolnak a pontosságért.

A 2. kísérletben *színezett tájképeket* exponáltak a szerzők. Fiúk, lányok, tekintet nélkül korukra és intelligenciájukra könnyebben őrzik meg a színes kép emlékét. Színes képekkel szemben nagyobb a megjegyző képességük. A benyomás mélyebb, pontosabb és hűbb a reprodukálás.

A 3. kísérlet *szürke zsánerképek* bemutatásából állott. Határozott ellentét volt kimutatható fiúk és lányok memorizálása között. A lányok kifejezett vonzalommal vannak a személyekkel benépesített képek iránt. A közepes tehetségüeknél az a törekvés nyilvánul meg, hogy a végsőig egyszerűsítsék a jelenetet. A tehetségesebbek pontosabban reprodukálnak. De ezeket nem köti a valóság, ők szabad folyást engednek fantáziájuknak. Hozzátesznek személyeket, tárgyakat, kibővítik az őket megkapó részleteket; viszont elhagynak olyanokat, melyek nem váltottak ki belőlük émociókat. Megindul a szabad képzettársítás folyamata és a gyermek magából ad új színeket a valósághoz. Az a törekvés nagyobbodik a percipiálás és reprodukálás közt eltelő idővel. Pár hét múlva a legegyszerűbb jelenet mozgalmas, nyüzsgő vásárjelenetté módosul. Egy kis hajóból hadiflotta, egy házból falu lesz. Viszont

ekkor már teljesen kiesnek azok az elemek, melyek első benyomásra nem kötötték le a gyermeket. Így bizonyos idő múlva kikristályosodik a gyermek lelkében a módosított, kibővített, kiegészített kép. Az ilyen módon megalkotott képet megőrzi és ezentúl már újabb változtatás nélkül reprodukálja a gyermek. Más eredmények mutatkoznak a fiúknál. Első szembeötlő különbség az, hogy őket nem kapja meg különösen a képeken kifejeződő élet, mozgás. Őket a színes képek nem érdeklik jobban, mint a tájképek. Itt is az arányok, méretek pontos visszaadására törek-szenek elsősorban. A mellékes járulékokat elhagyva megtalálják a lényeges részeket, és ezeket reprodukálják. Rendszereznek, egyszerűsítenek.

A 4. kísérletben *színezett zsánerképeket* láttak a gyermekek. Mind a fiúk, mind a lányok meglepő hűen reprodukálták a benyomásokat. A különböző színárnyalatokat helyesen és a kellő helyen alkalmazták. A fiúk munkáit itt is az egyszerűsítésre való törekvés és az arányoknak helyes érzése jellemzi. Keveset tévednek, de hiányoznak náluk az élénkítő, felfrissítő egyéni elemek. A lányoknál viszont hiányzik a nagy pontosság és a jó rendszer, de mozgalmasság, élet, frissesség jellemzi rajzaikat.

Végül az eredményeket összegezve megállapítják szerzők a vizuális és auditív típus közt mutatkozó különbségeket. A vizuális egy ideig figyel a képet, azután elfordítja szemét, hogy mintegy számot vessen a benyomásokkal. Az esetleges hiányokat vagy homályos részeket pedig újabb vizsgálódással egészíti ki. A vizuális ösztönszerűen megragadja, mint támasztó pontokat, a leglényegesebb részeket, melyek az egész felépítésének alapkövei. Ezt a vázlatot megerősíti és később ezt tölti be a részletekkel. A reprodukálásnál ugyanez a folyamat ismétlődik. Először tervet készít, a lényeges részeket veti sorban és jelentőség szerint sorakoztatva papírra. Ezután népesíti csak be a vázlatot a kiegészítő járulékokkal, lényegtelenebb részletekkel.

Az auditív típus munkája lassúbb és kevésbé rendezett. Hosszan tanulmányozza a képet anélkül, hogy elvonná róla a szemét. Következetesen megnéz minden tárgyat és gyakran megesik, hogy ezen munka közben felsorolja a képen előforduló tárgyak, alakok neveit. Vagyis a látásos benyomást igyekszik hallásivá átváltoztatni. A reprodukálásnál szintén egyenkint és egymásután veti papírra az egyes tárgyakat minden előzetes elrendezés és az eredeti beosztás tekintetbe vétele nélkül.

Gröber Vilma
tanítónő Budapesten.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK

Külföldi tiszteletbeli tagjaink. Habár a «Magyar Gyermektanulmányi Társaság» immár 7 éve működik mint szervezett egyesület, eddig sem hazai sem külföldi tiszteleti tagokat nem választott. Az első nehéz, küzdelmes éveket nem találta erre alkalmasnak. Most azonban, amikor a társaságnak tekintélye mind bent, mint kifelé megnövekedett s intenzív érintkezései közben megismerhette külföldi barátait, elérkezettnek látta az időt, hogy elismerését, tiszteletét eme kiváló jóakarói iránt ezen a módon is kifejezhesse. Örömmel állapítjuk meg, hogy külföldi jóakaróink közé a gyermektanulmányozásnak vezetői tartoznak. Ezért módunkban volt az elismert jeles gyermektanulmányozókat választanunk meg külföldi tagokul. Megragadjuk az alkalmat, hogy eme «tagtársainkat», akiket immár büszkén vallunk a magunkéink is, pár szóval bemutassuk.

G. Stanley Hall dr. a worcesteri Clark-egyetem (É. Am. Egy. Áll.) elnöke, lélektani és neveléstani tanszékének birtokosa, a gyermektanulmányozás nesztora, legyen a sorban a legelső. A mult század 80-as éveinek elején ő vitte át a gyermektanulmányozást Németországból Amerikába. Az ő apostoloskodása következtében nagy hullámokat vert ott ez a mozgalom. Rövid időn sok ezren foglalkoztak ez ügygel. E nagyszabású mozgalom visszahatásaként lendült fel újra Németországban s Európában a gyermektanulmány. *St. Hall* megalapította s 18 év óta szerkeszti a *Pedagogical Seminary* című világhírű folyóiratot. Művei közül megemlítjük a mult évben megjelent két kötetes nagy munkáját: *Adolescence its Psychologie* (az ifjúkor és lélektana). Nagyobb értekezései 1902-ben jelentek meg németül: «*Ausgewählte Beiträge zur Kinderpsychologie*» cím alatt. A külföldi tudósok közül ő volt a legelső, aki támogató jobbot nyújtott nekünk, — még 1905-ben írott levelében buzdított bennünket kitartásra.

Meumann Ernő dr., a lipcei egyetemen a kísérleti pedagógia volt tanára, most a hamburgi nyilvános előadások főiskoláján a kísérleti lélektani és pedagógiai tanszék birtokosa, jelenleg a legkiválóbb művelője a gyermektanulmányoknak, akinek jól ismert neve van a magyar pszichológiai és pedagógiai körökben. Még távol van

az ötven éves kortól s nevéhez máris gazdag és értékes irodalmi tevékenység fűződik. Becses pszichológiai és esztétikai művei vannak. Világhírűvé a nevét azonban mégis a gyermektanulmányi és kísérleti pedagógiai kutatásai és művei tették. Nagy összefoglaló könyve: *«Einführung in die experimentelle Pädagogik,»* ma mint a gyermektanulmányi irodalom legkiválóbb műve ismeretes. Meumann kezdettől fogva rokonszenves figyelemmel kíséri a magyar gyermektanulmányi mozgalmakat. Nagy Lászlónak művét, *Psychologie des kindlichen Interesses*, ő adta ki, amivel fölhevítette a külföld figyelmét a magyar pedagógiai irodalomra. Azonkívül ő az intézetét fölkereső magyar tanárokat szívesen fogadja, oktatja. Meumann nekünk kiváló barátunk s támogatónk.

Decroly Ovid dr., a Brüsszel melletti (Uccle-Stalle) előkelő gyógypedagógiai intézet igazgató főorvosa, a poliklinikai egyesület elnöke s a brüsszeli gyógy-pedagógiai intézetek orvosa, immár szintén tiszteletbeli tagja társaságunknak. Decroly a gyógypedagógiai világirodalomnak elismert nevű művelője. Jeles művei s értekezései jelentek meg francia nyelven. Eme kiváló munkásságával s a hazájában kivivott nagy tekintélyénél fogva a múlt évben Brüsszelben tartott I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus öt választotta elnökévé. Decroly elnöki minőségében a magyarok iránt nagy figyelmet s előzékenységet tanúsított.

Schuyten Károly dr., az antwerpeni gyermektanulmányi intézet igazgatója, szintén érdemekben gazdag művelője a gyermektanulmánynak. Ő alapította az előbb nevezett gyermektanulmányi intézetet, amely első volt e nemből. Ez intézet a tavasszal ünnepelte tiz éves fennállását. Szintén Schuyten szervezte ezelőtt tiz évvel a belga-flamand gyermektanulmányi társaságot (*Allgemeen Pedagogisch Geselschap*), amelynek ügyvezető elnöke. Mikor (1909 telén) megalakult Párisban a nemzetközi gyermektanulmányi bizottság, ez Schuytent választotta elnökéül s megbizta a nemzetközi kongresszus előkészítő munkálatainak megindításával. Schuytennek a gyermektanulmány számtalan önálló kutatáson alapuló értekezést s azonkívül több nagyobb alapvető önálló művet köszönhet. Legkiválóbb a *L'Éducation de la Femme* (1908). A nő nevelése, amely a francia tud. akadémia pályázatán jutalmat nyert. Most jelent meg a *La Pédologie* című munkája, amelyben nagy tájékozottsággal, mesteri kézzel foglalja össze egy 230 oldalas rövid műbe a gyermektanulmány összes ágaiban véghezvitt kutatások összes eredményeit és irodalmát. Schuyten meleg barátja a magyaroknak. A magyarok gyermektanulmányi érdemei iránt való rokonszenvét már a kongresszus megnyitó ülésén ünnepélyesen kifejezte, és nyilvánította azt mindenkor, amikor alkalom kínálkozott. Hogy

nemzetközi helyzetünk kedvezően alakult a kongresszuson, abban jelentékeny része van Schuytennek.

Ioteyko Ilona dr., a brüsszeli egyetem pszichológiai intézetének vezetője, szintén tiszteletbeli tagja társaságunknak. Illő, hogy társaságunk, amelynek a nők között kiváló kutatói, művelői vannak, nőt is választott külföldi tagul. Ioteyko mint agitátor s mint tudós, egyaránt kivivta a világ gyermektanulmányozóinak tiszteletét. Tudományos érdemeinél s agitatori tehetségénél fogva a brüsszeli kongresszus előkészítő bizottsága őt választotta titkárájává s ő az előkészítéssel járó óriási munkát csodálatra méltó szorgalommal, fáradhatatlansággal végezte. A kongresszus sikeréből az oroszországi rész Ioteykót illeti. Ioteyko a maga kutatásainak eredményét az ő szerkesztésében megjelenő jeles folyóiratban, a *La Revue Psychologique*-ban adja közre. Önálló művei közül említésre méltók különösen a *La Pédologie* és az *Aide-Memoire de la Psychologie experimentale et de la Pédologie* címűek. A kongresszus előkészítő munkálatai közben többször adta tanújelét a magyarok iránti figyelmének. Irántunk való rokonszenvét még szülőhazájából, Lengyelországból hozta magával.

Necsajev Sándor Péter, a szentpétervári pedagógiai akadémia megalapítójának, az orosz gyermektanulmány és kísérleti pedagógia szervezőjének érdemeiről részletesen szól közlönyünk e számában Répay Dániel. Kérjük olvasóinkat, olvassák el ez értékes cikket s ismerkedjenek meg Necsajevvel, akinek példája megmutatja, mit tehet egy ember lángbuzgalma, következetessége, szorgalma hazájáért s a tudományért. Necsajev hazájának pedagógiai reformátora s elsősorú művelője a gyermektanulmány tudományának. Németül megjelent tudományos értekezései közül alapvetők az *Über Memorieren* és az *Über Auffassung* címűek. Necsajev kezdettől fogva élénk érdeklődéssel kíséri a magyar gyermektanulmányi mozgalmakat s arra törekszik, a Magyarország és Oroszország közötti összeköttetés minél inkább kiszélesedjék és bensőbbé váljék.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság VI. közgyűlése.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság ez évi közgyűlését 1912. évi április 28-án délelőtt fél 11-kor tartotta meg gróf *Teleki Sándor* elnöklésével, a Pedagógiai Szeminárium (VIII., Mária Terézia-tér) egyik előadó-termében. Jelen volt a tisztviselő-kar s a tagok is szép számmal (kb. 120-an), habár a pedagógiai világ sok előkelő tagját, sajnos, a Julián-Egylet közgyűlésén való kötelező megjelenés távoltartotta. Így *Náray-Szabó Sándor* államtitkár, úgyszintén *Déri Ferenc dr.* közoktatási tanácsnok emiatt nem jelenhettek meg s éppen ezért a Gyermektanulmányi Múzeumot, melynek új helyi-

ségében való megnyitása közgyűlésünkkel volt egybekötve, — előzőleg tekintették meg s legnagyobb elismerésüknek és örömüknek adtak kifejezést. *Gróf Zichy* János vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Kacs Kovics* Mihály min. tanácsos levélben, *Bárczy* István dr. polgármester sürgönyileg mentették ki magukat, az óverbászi óvóköri szép levélben üdvözölte a közgyűlést.

Gróf Teleki Sándor elnöki megnyitójában megemlíti, hogy a Társaság hatodszor gyűlt egybe, hogy működésének egyik fejezetét lezárja s beszámoljon az elmúlt év munkásságáról. A Társaság céljáról nem beszél, mert azt mindenki tudja, hogy munkásságát két részre osztotta. Az egyik a nagy kérdések népszerűsítése és átvitele a köztudatba, a másik pedig, hogy a gyermeki lélek vizsgálatakor szerzett adatok nagy halmazát elvigye a nagy emberi tudományok szolgálatába. Ezt a munkásságát, mint szervezett egyesület, 6 éve folytatja csendben, zaj és dobszó nélkül, de annál eredményesebben. Ezért elsősorban a vezetőket illeti meg az elismerés s azokat, akik jóindulatukkal s lelkesedésükkel felkarolták az ügyet, beléptek a Társaság tagjai közé, nagyszámú megjelenésükkel kimutatták nagymérvű érdeklődésüket s így szították azt a szent tüzet, amit a gyermektanulmányozók a tudomány oltárán meggyújtottak. Miután megállapította, hogy a közgyűlés alapszabályainak megfelelő módon hivatott egybe s hogy a tagok határozatképes számban vannak jelen, a közgyűlést megnyitotta s a jegyzőkönyv hitelesítésére *Wagner* János tanítóképzőintézeti igazgatót és *Martos* Ágostné tanítónőt kérte fel.

Ezután bejelentette, hogy Társaságunkat szomorú veszteség érte, mert egyik kiválóan értékes tagját *Pekri-Pekár* Károlyt a halál kiragadta körünkből. Igaz tiszteletünk és fájdalmas emlékezésünk jeléül felkérte *Nógrády* László dr.-t, olvassa fel emlékbeszédét.

Nógrády dr. a jelenlevők mély megilletődése kíséretében tett eleget a felszólításnak. (Az emlékbeszédet egész terjedelmében közöljük.)

Utána *Ballai* Károly olvasta fel titkári jelentését, melyben beszámol a Társaság intenzív és széleskörű működéséről. (A jelentést jövőre közöljük.) A közgyűlés tudomásul vette a jelentést.

Perényi József dr. felolvasta az 1911. évről szóló pénztári jelentését, mely szerint a bevételek és kiadások közötti egyensúly az előző évekhez képest helyre állott, amit főleg annak köszönhetünk, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban *Kacs Kovics* Mihály miniszteri tanácsos úr javaslatára a közoktatásügyi miniszter úr, az igazságügyi miniszteriumban pedig *Kún* Béla miniszteri tanácsos úr előterjesztésére az igazságügyminiszter úr az újabb felmerült kiadások fedezésére a megfelelő összegeket kiutalták.

Az 1911. évi bevételek voltak: 1910. évről maradék 111 K 98 fill.; a vallás- és közokt. miniszterium segélye 4000 K; a székesfőváros segélye 1500 K; igazságügyi minisztérium adománya 1000 K; vallás- és közokt. miniszterium adománya a muzeumra 600 K; vallás- és közokt. miniszterium adománya a brüsszeli gyermektanulmányi kongresszusra 600 K; székesfőváros előfizetési díja A Gyermek 180 példányára 8°/_o levonással, továbbá 40 egész évi és 16 félévi előfizető díja 1471 K 28 fill.; tagdíjakból 2727 K 20 fill.; A Gyermek hirdetéseiből 130 K; névtár eladásából 2 K; kamatból 40 K; összesen 12,182 K 46 fillér.

Kiadások: Nyomdai számlák 5427 K; központi iroda ügykezelő költségei 1700 K; személyi tiszt. díjak 1400 K; múzeumi berendezés és ügykezelés 1250 K 32 fill.; A Gyermek írói díjai 989 K 50 fill.; pénztárosi és kiadóhivatali ügykezelés 388 K 39 f; könyvtár 156 K; brüsszeli kongresszus 144 K; szegedi és szolnoki fiókkör költségei 153 K 19 fill; előfizetés az Observer szelvénylapra 72 K; útiköltség Nagy L. és Nógrády L. szegedi fiókkör megalakuló gyűlésére és Ballai K. pécsi útjára 64 K. Búcsú Lajos tagdíj beszédő jutaléka 93 K 80 fillér. Összesen 11,838 K 20 fillér. Maradék 1912-ik évre 344 K 26 fillér.

Vértes O. József dr. előterjesztette a számvizsgáló bizottság tagjainak, u. m. Medgyesy János, Vértes O. József dr. jelentését, melynek alapján a közgyűlés a felmentvényt köszönetének kifejezésével megadta.

Havas Gyula dr. a jelentésekből arról győződött meg, hogy a Társaság csakis azáltal juthatott ily eredményekhez, mert az elnök megható, meleg ügyszeretettel, lekötelező áldozatkészséggel vezeti a társaságot, az alelnök, Nagy László lelke pedig teljesen összeforrott ez ügygel, hisz ő a megalapítója társaságunknak s fanatikus lelkesedésével, mély tudományával a külföldet is meghódította a mi számunkra. A tisztikar minden tagja oly önzetlen, mély szeretettől áthatott munkát folytat, hogy indítványozza, mondjanak igaz, őszinte köszönetet ezért mindnyájuknak, mit a közgyűlés örömmel megtesz.

Perényi József dr. előterjeszti költségvetését az 1912. évre, mely szerint a bevételek kitesznek 13,250 K-t, a kiadások 13,100 K-t, marad 150 K.

Nagy László alelnök előterjeszti, hogy az alapszabályok szerint a tisztikar megválasztása két évenként történik. Ez az elmúlt évben megtörtént s így az idén csak kiegészítésre van szükség. Közli a választmánynak idevonatkozó javaslatait.

Schön József ellenőr elhunytja miatt szükség volt helyének betöltésére. Szidon G. Károly teljesítette a boldogult munkáját,

ezért ajánlja őt ez állásra. *Jablonkay Géza* dr. sokoldalú és más-irányú elfoglaltsága miatt kénytelen volt titkári állásáról lemondani, helyébe ajánlja *Gyulay Aladár* dr. tanárt. Gróf *Teleki Sándor*, elnök indítványára *Jablonkay dr.-nak*, ki a Társasággal végigküzdötte az első mostoha éveket s a kezdet nehézségeit s ez idő alatt mindenkor önzetlenül, fáradhatatlanul dolgozott, a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet mond működéséért. Nagy László választmányi tagokul ajánlja: *Jablonkay Géza dr.-t*, *Eötvös K. Lajos ny. tanfelügyelőt*, a szolnoki adatgyűjtő szakosztály volt elnökét, *Náday Pál dr. tanárt* és *Wagner János* tanítóképzőintézeti igazgatót. Indítványozza továbbá Nagy László, — minthogy az alapszabályok 7. §-a értelmében a társaságnak joga van külföldi tiszteletbeli tagokat választani, — ajánlja, hogy a Társaság ezen jogát gyakorolja. A választmánynak március 14-én és április 12-én hozott határozatánál fogva a következőket terjeszti elő:

Decroly Ovid dr.-t, a brüsszeli gyógypedagógiai intézetek főorvosát;

Schuyten Károly dr.-t, az antwerpeni gyermektanulmányi intézet igazgatóját;

Meumann Ernő dr. egyetemi tanárt, a hamburgi nyilvános előadások intézetében a filozófia és pedagógiai tanárát;

Iotekó Ilona dr.-t, a brüsszeli egyetemi lélektani intézet igazgatóját;

G. Stanley Hall dr.-t, a worcesteri Clark-egyetem (Massach.-állam) elnökének s lélektani és pedagógiai tanárát,

Necsajev Sándor Pétert, a szentpétervári pedagógiai akadémia igazgatóját.

A közgyűlés az ajánlott tisztviselőket választmányi, illetőleg tiszteletbeli tagokul megválasztotta.

Gróf Teleki Sándor elnök felkéri a jelenlevőket, tekintsék meg a Gyermektanulmányi Múzeumot, mely új helyiségében ez alkalommal nyílik meg a közönség előtt. Eddigi helyisége a Társadalmi Múzeumban volt, mellyel a mi társaságunk szervesen összefüggött volt. Midőn azonban a főváros felépíttette Pedagógiai Szemináriumát, gazdagon gondoskodott a Gyermektanulmányi Múzeumról is, ott egy irodát s két termet engedve át e célra. A régi hajlékért hálás köszönetet mond különösen *Szántó Ményhértnek*, a Társadalmi Múzeum igazgatójának, az új helyiségért pedig a hála és köszönet meleg szavaival fordul *Bárczy István* polgármesterhez, *Festetich Géza* gróf volt és *Déri Ferenc dr.*, jelenlegi tanügyi tanácsosokhoz és *Weszely Ödön* főigazgatóhoz, a Pedagógiai Szeminárium igazgatójához. Nagy és igaz köszönet illeti meg *Kacskovics Mihály* miniszteri tanácsos urat a Múzeum beren-

dezésére kiutalt pénzösszegért és mindenek felett *Ballai Károly* urat, ki fáradoalmakat és utánjárást nem kimélve, buzgólkodott azon, hogy megalkossuk ezt az egész világon egyetlen Múzeumot, mellyel a magyar tudomány dicsőségét egy lépéssel vittük előbbre.

Miután az elnök még egyszer felkérte a jelenlevőket a Múzeum megtekintésére, a megjelenésért köszönetet mondva, a közgyűlést bezárta.

A Gyermektanulmányi Múzeum látogatottsága. A Gyermektanulmányi Múzeum új helyiségében nagyobb vonzóerőt gyakorol mind a szakkörökre, mind a társadalomra. Sűrűn látogatják nemcsak a fővárosból, hanem a vidéki pedagógusok is felkeresik Budapesten való időzésük alkalmával, sőt külföldről is többen eljönnek a múzeum szervezetét és gyűjteményeit tanulmányozni. Így pl. április hónapban *Berlinből* meglátogatta *Pappenheim Gertrud*, a Kindergarten szerkesztője és a porosz állami Kindergärtnerinnen-Seminar igazgatónője nővérével, majd utóbb *Richter Klára*, a berlini Pestalozzi Fröbel-ház igazgatónője egy tanárnővel. Májusban pedig *Freemann F. W.* és felesége *Londonból*, akik valamenynyien elismeréssel szemlélték múzeumunk gyűjteményeit. Ezeket a külföldi kiváló egyének kivül e hó 13-án az Orsz. Nőképző-intézet növendékei *Saffáry Irma* igazgatónő kíséretében, s 21-ikén a hódmezővásárhelyi állami kisdédóvónőképző-intézet tanuló *Ribiczey Erzsébet* igazgatónő vezetésével igen tanulságos órákat töltöttek a Múzeumban.

A tanítói patronázs. A kir. tanfelügyelőkhöz intézett 40000. sz. vall. és közokt. min. körrendelet a gyermekvédelemnek föltételesen értékes új szervét alkotja a tanítói patronázsban meg. Önálló csoportul, vagy körzetenként szervezhető, vagy végre a tanító egyéni patronázs-gyakorlásával is lehetővé teszi a körrendelet a tanítóknak, mint legilletékesb patronusoknak áldásos munkásságát az elhagyott, vagy éppen züllő gyermekek és serdültek megmentésében.

Messze vinne folyóiratunk gyermektanulmányozásra szorító keretétől a fontos körrendelet tüzetes ismertetése, vagy éppen bírálása, de üdvözlőnk kell a bölcs szervezést, és az új hivatás elé állított lelkes néptanítókat a gyermektanulmány és védelem kiszélesedett mezején.

A rendeletet «Tájékoztató» és «Munkaterv» egészíti ki. Utóbbiból kiemeljük a játékokat, szórakozásokat, versenyeket, zászlóaljzat, ifjúsági egyesületet, az alkohol ellen küzdelem, szülei értekezletet, a züllők vagy züllöttek törzskönyvét, a csavargók, degeneráltak, prostitúáltak nyilvántartását, illetőleg bejelentését és a fiatal bűnösök pártfogásának értékesnél értékesb munkáit.

Óriási, csak kivételes energiával és kedvező külső körülmények által támogatottan betölthető hivatás! Midőn ezt a néptanítókra ruházza a kormány, egyszersmind ujabban is elkötelezettnek tekinti bizonyára magát, hogy a tanítók anyagi helyzetének rendezésével képesekké teszi a néptanítókat a nehéz új feladat vállalására és sikeres megoldására. De viszont a tanítóságnak be kell látnia, hogy az iskolai nevelés-oktatásban éppen nem merül ki a néptanító hivatása, sőt az csak a jó megalapozása népnevelői munkássága templomának.

Emellett azonban a szép tervezet megvalósításának még egy elhárítandó akadályára, vagy legalább nehézségére kell rámutatnunk. Ez a néptanítóknak korlátolt hatásköre és főleg teljesen hiányzó hatósági köre, aminek következményeit sinyli a tanítók egyéb közmunkássága is, de ami a tudatlan és nem elég jóindulatú néppel szemben a tanítók patronázmunkásságát is illuzóriussá fogja tenni. Nem a mi feladatunk e hiánynak kormányzási, vagy éppen törvényhozási pótlására javaslatot tenni, de példaképen rámutatunk egy lehetőségre. Semmi törvénybeli akadálya nincs annak, hogy a néptanító a helyi hatósági kormányzásban bizonyos igen korlátolt, mégis látszatra és a nép előtt jelentőséggel bíró hatósági körhöz jusson a gyermekvédelem és közelebbről a tanítói patronázs sikeres gyakorlása érdekében.

Ott van a kisebb községekben legtöbbször igen gyarlón betöltött közgyámi tiszt. A törvényhatóságok útján foganatosítható kormányrendelet könnyen biztosíthatná községi közgyámul a tanítónak megválasztását. Nemcsak az eddigi közgyámi munkakör töltetnék így teljesen jól be, hanem lehetővé válnék a patronázs mindazon igényének betöltése is, aminek a tanító jelen nehéz helyzetében alig-alig felelhet legförláldozóbb buzgolkodás esetén is meg. A tanítót közgyámi látszólagos hatósági tekintélye és némileg följavuló anyagi helyzete képessé tenné a patronázs mérhetlen becso gyakorlására. A közoktatási, az igazságügyi és a belügyi kormány minden új terhelés nélkül biztosíthatná ezt a kedvezést — nem a tanítóknak — a patronázs szent ügyének.

E. K. L.

A gyermektanulmányi és lélektani tudományok akadémiaja Brüsszelben. A múlt év augusztus havában tartott brüsszeli I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszuson *Ioteyko I.* és *Nagy L.* mint a gyermektanulmány tanítása című tétel előadói, azzal az indítvánnyal léptek a kongresszus elé, hogy az egyetemek mellett *egységes gyermektanulmányi tanszékeket* kell állítani, amelyek a gyermektanulmánynak összes mellék- és rokonszakait magukban foglalják. Ilyen egységes tanszékek szervezésére vonatkozólag

részletes tervezetet mutattak be. Többek hozzászólása után a kongresszus ezt az indítványt el is fogadta. A kongresszus s ennek különösen ez a határozata immár megtermette a maga gyümölcsét — Belgium számára, amennyiben az ősszel létrejön Brüsszelben, egyelőre mint magán intézet, az első egységes gyermektanulmányi akadémia.

Az akadémiát a nemzetközi kongresszus titkára, a kiváló pedológus és pszichológus, *Ioteyko* I. dr. urnő, a brüsszeli egyetemen a kísérleti lélektani intézet igazgatója, alapította «*A Gyermektanulmány Nemzetközi Fakultása*» (Faculté internationale de Pédologie) címen.

A megalapítást tudató köriratában hivatkozik a nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus határozatára és ismerteti a Gyermektanulmányi Akadémia programját. Eszerint az Akadémia központja lesz a gyermektanulmányi kutatásnak és oktatásnak. Az akadémián elő fogják adni: az elméleti és gyakorlati paedológiát, a kísérleti lélektant, az anthropometriát, iskolai egészségtant, a nevelés történelmét, a gyermekművelést (Puériculture), az oktatástant, kísérleti pedagógiát, testi neveléstant, a gyermeki társadalom tanát, neurologiát, pszichiátriát, a pedagógiai pathológiát, az élettant stb.

Az előadásokat kiváló belga és külföldi tudósok fogják ellátni. Az előadások és gyakorlatok az akadémia helyiségeiben, iskolákban s a hozzácsatolt szemináriumokban s a laboratóriumokban fognak folyni. Az akadémia négy laboratóriumot fog magában foglalni: 1. gyermektanulmányi, 2. lélektani, 3. élettani és anthropometriai, 4. vegytani laboratóriumokat.

Az akadémia három évfolyamú lesz. Az első két évfolyam elvégzése után a résztvevők megkapják a gyermektanulmányi képeítést (licencié en sciences pédologiques) és a harmadik évi vizsgálat (doktori disszertáció) után a doktori címet (docteur en sciences pédologiques).

A tanfolyamokon való részvétel évi díja 250 frank, a vizsgálat díja külön 50 frank. A téli félév november 1-én, a nyári március 1-én kezdődik.

Az engedetlen gyermek s a vele való bánás. A *Kisded-nevelők Orsz. Egyesületének Pestmegyei Köre* f. évi május 4-én tartott alakuló közgyűlésén *Martos Agostné* polg. isk. tanítónő előadást tartott a következő tárgyról: «*Az engedetlen gyermek és a vele való bánásmód.*» Az előadó gyermeklélektani szempontból fejtegette az engedetlenség okait. Az engedetlenség a gyermeknél nem veleszületett rossz tulajdonság, melyet ki kell irtani a gyermekből, hanem egy, meglehetősen fejlett akarati működés, melyre a gyermeket szoktatni és tanítani kell. Az engedetlenség főokai

gyanánt a gyermekeken uralkodó hatalmas ösztönöket: a játék-ösztönt, mozgás- és tevékenységösztönt, továbbá az életfenntartási ösztönt nevezte meg az előadó. Egyéb lelki okok ezeken kívül még a parancs lényegére vonatkozó teljes képzethiány, továbbá a fejletlen ítélőképesség. Nagy szerepe van a gyermek engedetlenségénél a testi diszpozíciónak is, továbbá azon lelki tusának, mely ellentét, kétféle parancs alkalmával támad a gyermek lelkében. A gyermeknek engedelmségre való vezetésében tehát a legnagyobb körültekintéssel és tapintattal kell a nevelőnek eljárnia. Művészi munkát végezzünk, ne durva napszámosmunkát. A nevelőnek nem szabad figyelmen kívül hagynia azon pszihikai vagy fizikai okokat, melyek gátlóan lépnek fel és megakadályozzák a gyermeket az engedelmségben. A fizikai okokat lehetőleg el kell a nevelőnek háritania, a lelki okokat pedig a legnagyobb figyelemben kell részesítenie.

Munkaprogramm a kisednevelői körök számára. A Pestvármegyében működő kisednevelők f. évi május hó 4-én alakították meg a «Kisednevelők Országos Egyesületének pestvármegyei körét.» A kör elnökévé *Ballai Károlyt*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkárát választották meg azon érdemeinél fogva, amelyeket a kisedek kézi foglalkozásának újabb irányba terelése körül az irodalomban szerzett. Ballai Károly megválasztatása után nyomban érdekes előadást tartott a kisednevelői körök s egyesületek társadalmi tevékenységéről. Szerinte a Kisednevelők körének feladata az országban elsősorban, hogy a lakosságban felébresszék a kisedóvók felállítására iránti óhajt, szükségérzetet, nemkülönb, hogy a meglévők fejlesztését sürgessék az illetékes körökben. Ezen tágabbkörű társadalmi munkásságon kívül a kisednevelői körök szakszerű feladata odahatni, hogy az óvónők *a kisednevelés gyakorlatát gyermektanulmányi alapon fejlesszék*, amely alapon országunkban máris számosan működnek. Figyelemreméltó gondolata volt még előadónak a *pedagógiai vándorkönyvtárak* állításának hangoztatása. Utal azon sajnos tapasztalatra, hogy a szülőket a köznépnél gyermekeik nevelésében nem a tudás, hanem a babona támogatja. Ennek egyik oka az, hogy a szülők sohasem hallottak, olvastak okszerű nevelésről, még kevésbé tapasztaltak ilyet a maguk környezetében. Szerinte a kisednevelői körök szép feladata a szülők pedagógiai tudatlansága ellen küzdeni. Erre való tekintettel a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának támogatásával vándornevelési-könyvtárakat kell felállítani. E könyvtárakkal kapcsolatosan tartsanak a kisednevelők előadásokat ismétlőiskolás lányoknak, hajadonoknak s mindazon nők-

nek, akik arra hajlandók, a csecsemőápolás, a kisdéd testi és lelki gondozásáról. Az alakuló közgyűlés tehát a gyermektanulmány jegyében indult meg, amit bizonyít az is, hogy az elnöki megnyitó után *Martos Ágostné* tartott értékes előadást az engedetlen gyermekről s a velők való bánásmódról. Erről külön emlékezünk meg.

A gyermekbíró és a tanító. Társaságunk április hó 13-án fejezte be a téli évszakban havonként rendezni szokott nyilvános értekezleteinek sorozatát: A társaság elnöke *Teleki Sándor* gróf ez alkalomból hálásan megköszönte a közönségnek állandóan tanúsított érdeklődését s biztosította a jelenvoltakat, hogy társaságunk ez érdeklődéstől lelkesítve még fokozottabb mértékben igyekszik a jövőben ez irányú kötelességeinek megfelelni.

Ezután *Szilágyi A. Károly dr.* ügyvéd, tartotta meg a patronázs tevékenységgel szoros kapcsolatban levő előadását: *a gyermekbíró és a tanító* címen. A gyermekbíróságok és a gyermekvédelem kifejlődésével, ezeknek nálunk való meghonosításával és rendszerének ismertetésével kezdte nagyértékű előadását. Azután kimerítően foglalkozott a gyermekbíróság munkájával és azzal az eszményi feladatával, hogy a gyermekbíró ma már nem egyoldaluan a züllésnek indult gyermek cselekedete, a vétség s ennek megtorlása érdekli, hanem éppen maga a tettes, a bűnöző gyermek, akinek nem megbüntetésére, hanem a bűnözés veszedelmeitől való megóvásra s ha már szükséges, a megjavításra törekszik elsősorban. Éppen ez a törekvése a gyermekbírósnak mutatja azt a nagyfontosságú kapcsolatot, mely a gyermekbíró és tanító munkája közt fennáll. A tanító mindig hivatott volt arra, hogy a bűnözés megelőzésének céljait szolgálja. Ezt teszi akkor, midőn állandóan tanulmányozza növendékeinek környezetét, midőn minden tekintetben önzetlen, igazságos nevelője a gyermeknek. Segítségére vannak ujabban különösen a büntető novella és a végrehajtása tárgyában kiadott vallás- és közoktatásügyi rendeletek, amelyek a tanítónak ilyen ügyekben szélesebb befolyást biztosítanak.

A két szervnek, a gyermekbírónak és tanítónak együttes munkája azonban csak az esetben adhat eredményt, ha a társadalmi patronázs a maga nagy összefoglaló erejével egyenlő súllyal támogatja mind a kettőt. Az Országos Gyermekvédő Liga és a többi patronázs központ az utóbbi évek során e téren is oly messzemenő eredményeket értek el, hogy a gyermekbíróval és a tanítóval leendő további együttműködésüktől a fiatalok kriminálisitásának lényeges csökkenését várhatjuk.

A nagy érdeklődéssel kísért előadást élénk vita követte,

melyben *Martos Ágostné* a környezettanulmányozás keresztülvitelére a lélektani alapon készült jellemlapok használatát és vezetését ajánlotta. *Nemes Lipót* fővárosi kültelki tanító a maga környezet-tanulmányozásából említett fel több adatot, amelyekkel azt bizonyította, hogy a bűnözés oka sok esetben a nagy nyomor s ezért felhivta a gyermekvédők figyelmét a főváros külterületeinek gyermekeire, akiknek számára ajánlatos volna az iskolák mellett internátusokat szervezni. *Ruffy Pál*, az állami gyermekvédelem főfelügyelője, a tanítókat lelkesítette munkára, mint akiknek pártfogó tevékenységétől és kutatásaiknak eredményétől a legtöbb és legüdvösebb intézkedések létrejövetele várható.

A rendkívül tanulságos értekezletet elnöklő *Teleki Sándor* gróf az előadóhoz és a közönséghez intézett meleg köszönetet zárta be.

Mozgalom a kisdedek ösztönszerű foglalkoztatása érdekében. A *bácsmegyei kisdednevelők köre* ez évi április hó végén *Kulán* közgyűlést tartott, amellyel egyidőben értékes *kiállítást* rendezett a kisdedek ösztönszerű munkáiból. A közgyűlésen részt vett *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára is, a körnek tb. elnöke, aki ezen kiállítással kapcsolatosan előadást tartott *az ösztönszerű foglalkoztatás irányelveiről*. Mind az előadás, mind a kiállítás s a közgyűlést megelőzőleg *Milla Mariska* kulai kisdednevelő által gyakorlatban bemutatott ösztönszerű foglalkoztatása a kisdedeknek mintegy beszámoló volt a kör első évi munkásságáról s szóval, cselekvéssel és eredményben mutatta be az ott összegyűlt kisdednevelőknek az ösztönszerű munkának a régebbi, jobbára megkötött kézfoglalkoztatással szemben mutatkozó fölényét. Az említettekén kívül a kisdedek gyermektanulmányi alapon mozgó ezen újabb foglalkoztatásának kifejlesztésében és terjesztésében nagy érdemei vannak még *Takács-Berényi Ilonának*, a kör ügyvivő elnökének és *Weress Ilona* hajai és *K. Friedländer Róza* magyarkanizsai kisdednevelőknek, akik a Gyermektanulmányi Múzeumtól kapott ösztönzések alapján nagy ambícióval dolgoztak az immár országunk határain túl is ismert kézfoglalkoztatási mód fejlesztésén.

Külföldi szemle.

A csodagyermek. (Dresdener Nachrichten.) A csodagyermek iránti bámulathoz rendszerint a részvét érzése is járul, mert az élet számos példával igazolja, hogy a szellemileg tulságosan korán fejlett gyermekek nem lesznek mindig nagy emberekké. Minthogy az élet maga is mutatja, hogy az emberi szellem fejlődésének folyamata különböző az egyes egyéneknél, azért a csodagyermekek szüleinek csak azt tanácsolhatni, hogy a természet e csodálatos adománya ne tegye őket se nagyon elbizakodottá, se pedig ne tartsák szerencsétlennek gyermeküket. Főfeladatuk, hogy a gyermek szellemének korai megnyilvánulását ne siettesék még mesterségesen. Sok szülő rendszeren úgy gondolkodik, hogyha a tanításnak egyszerű módjával is váratlan eredményt érhetnek el, talán a tanítási mód tökéletesítésével a szellemi fejlődést siettetni s éveket megtakarítani lehetne. Ez esetben azonban nem számolnak azzal, hogy a gyermek testi szervezete, vagy az idegrendszere sinylí meg. Természetellenes uton, a fejlődést siettetve felnevelt egyén mindig egyoldalú lesz, mert az ilyen gyermeknek ifjúsága nem volt, már pedig ebben a materialista világban szüksége van az embernek, legalább a képzeleti életben oly gazdag gyermekévre való visszaemlékezésre.

A III. német ifjusági törvényt a f. év október hó 10-től 12-ig tartják Frankfurt am Mainben. A vita főtárgya: «Törvényes szabályrendeleték szükségessége és sürgető volta a fiatakoruak növekvő büntényei ellen.» E főkérdés körén belül a következő tárgyak kerülnek napirendre. 1. A bűn és nevelés; a bűn és a javulás. 2. A büntetés és a nevelési eszközök egyeseknél; alkalmazásuk és szabályozásuk. 3. A fiatakoruak részére kidolgozandó törvények szükséges volta, tekintettel a birodalmi menedék- és nevelési törvényre. (Berliner Börsen-Zeitung.)

A fiatakoruak büntényeiről. (Neue Hamburger Zeitung.) A hamburgi statisztika szomorú képét adja a kiskorúak bűnösségének. Rövid áttekintésben láthatjuk az állapotokat 1908-tól kezdve. 1908-ban 909, 1909-ben 431, 1910-ben 703, 1911-ben 706 kiskorút ítelt el a bíróság. A gyermekbíróságot Hamburg 1909-ben állította fel s hogy ez évben a számok esést mutatnak, az csak azt bizonyítja, hogy az első évben a bíróság tulságos nagy körültekintéssel ítélkezett.

Az elfogottak közül szabadon bocsájtottak 1909-ben 60-at (14%), 1910-ben 116-ot (16%), 1911-ben 103-at (14%). Ezek közül

1910-ben 33-at, 1911-ben 42-öt bizonyítékok hiányában helyeztek szabad lábra.

Érdekes, hogy a bűntényeknél a nem szerinti megoszlás arányszáma 1908 óta változatlanul 6:1.

A statisztika hiányos, mert a már többször elítéltekkel csak annyiban foglalkozik, hogy a bűnösök hány $\%$ -a volt már megbüntetve. Az egész ügyet csak akkor láthatjuk majd egész áttekin- tessel, ha már több évi multja lesz.

A gyermekek iskolakerülése és éjjeli kóborlása psychiat- riai szempontból tekintve. (Tägliche Rundschau, Berlin.) Erről a kérdésről Stier Evald dr. törzsorvos tartott előadást a «Gyenge- tehetségűek nevelési és menedékház egyesületében.» Kifejti, hogy az iskolakerülés és éjjeli kóborlás legtöbbször a szellemileg elmaradt és beteg idegzetű gyermekeknél fordul elő, habár nem egyszer a tudásvágy, kíváncsiság, kalandvágy, a büntetés elől való félelem az oka. Ha a beteg szervezet következménye, akkor esetről-esetre az orvosnak kell megállapítani, hogy a beteget tébolydában, állami vagy magánszanatoriumban helyezték-e el. Sokszor az idegbetegek gyógyintézetében való kezelés is eredményes, miért is Stier dr. elmeorvos klinikák felállítását javasolja. E bajokat orvosolhatják a kiségitő iskolákban, a gyermekmenhelyekben is, ahol a gyer- mekek állandó felügyelet alatt vannak. Szükséges a testi szervezet erősítése hosszan tartó alvással és kellő táplálkozással.

A gyermek érdeklődése a történelem iránt. Az utolsó évtizedek pedagógiai-pszichológiai kutatásai között a gyermek érdeklődésének kutatása hatalmas területet foglal el. Oktatástani célokból különösen a gyermekeknek az egyes tantárgyak iránti érdeklődését vizsgálták. Dück János innsbrucki tanár a tör- ténelem iránti érdeklődést vette vizsgálat alá. Kutatásának mód- szerét és eredményét a Zeitschrift für Pädagogische Psychologie című folyóiratban ismertette. Ez röviden a következő:

1. Módszer: A kereskedelmi akadémiát végzett tanulókhoz (fiúk és leányok) év végén két kérdést intézett, amelyekre egy kis értekezéssel kellett felelniök. A) Mi érdekelte legjobban az egyete- mes történetből és miért? B) Mi érdekelte legjobban a földrajzból és miért? A fiuktól (18—22 évesek) 26 választ kapott. A lányok (16—20 évesek) 25-en voltak.

A feleletek rendezésénél két nagy csoportot lehetett meg- különböztetni: a) a harcok és politikai történet iránt érdeklődők csoportját (37 $\%$); b) a művelődéstörténet iránt érdeklődők cso- portját (63 $\%$).

Az első csoportnál az érdeklődés motivuma átlag a hazafias érzés volt a fiuknál. A lányoknál azonban jobbra egy nagy hős személye (mint I. Napoleon) iránti szimpátia vagy csodálat az érdeklődés motivuma. Itt tehát a két nem között az a különbség mutatkozott, hogy míg a fiukat a nemzet fennmaradása érdekében folytatott küzdelem érdekelt, addig a lányok ezt a cselekvést mindig személyhez kötötték. A művelődéstörténet iránt érdeklődők csoportjában a fiuk inkább az alkotmánytan és társadalomtudomány iránt, míg a lányoknak 51%-a művészettörténet, különösen pedig a görögök történelme iránt érdeklődött.

E kutatásból gyakorlati eredmény is vonható le. Így először az, hogy a középiskolában a művelődéstörténeti részeit az egyetemes történetnek sokkal szélesebb alapra kell helyezni. A politikai történelem pedig különösen a mai állapotokat létrehozó vagy azokra hatással levő részleteiben ismertetendő.

Bors J.

A párisi gyermekpatronázs. (Journal des Debats Paris.) A párisi ifjusági és gyermekpatronázs f. év március havi ülésén M. Henri Róbert elnök jelentést tett ez intézmény elkölcsi munkásságáról.

Az elmúlt 1911. évben 1074 tizennyolc éven aluli fiú és 23 leány nyert védelmet. Ezek közül 30%-ot az 1898. április 19-iki törvény értelmében a kuriának és a törvényszéknek adtak át. 17%-át a büntető bíróságok ideiglenesen szabadon bocsájtották, azzal a meghagyással, hogy szükség esetén javító intézetben helyezik el őket. 53% erkölcsileg romlott volt.

A gyermekek részint maguktól jöttek a patronázsba, részint a jótékony emberek küldték őket oda, sokat a rendőrség és az éjjeli menhelyek igazgatósága adott át. Az ifjak 10%-a rossz hajlamaitól indítva megszökött s nem vette igénybe a patronázs oltalmát. A pártfogoltak legnagyobb részét a patronázs vidéken helyezte el, távol a főváros erkölcsileg romlott, rossz levegőjétől, 21-en a hadseregbe léptek vagy a tengerészethez jutottak.

Az iskolaügyet reformáló egyesület Németországban. (Frankfurter Zeitung, 1911. okt.) Berlinben néhány évvel ezelőtt alakult meg az iskolaügyet reformáló egyesület. Ennek a célja, hogy az összes nevelésüggyel foglalkozó egyéneket és testületeket a német nemzeti műveltség és a jelen kultúra jegyében egyesítse. Ez az egyesület nem régen tartotta első kongresszusát. Az első előadók a *munkaiskoláról* értekeztek. *Kerschensteiner* dr. müncheni közoktatásügyi tanácsos fejtegette ezeknek a fontosságát az állam

szempontjából. Többek között a következőket mondta: az államban sokkal nagyobb azoknak a polgároknak a száma, akik fizikai munkával foglalkoznak, mint azoké, akik szellemivel. Épen ezért nem helyes, hogy azok az iskolák, melyek a tanulókat az életre készítik elő, csak szellemi ismereteket nyújtanak s a munkát figyelmen kívül hagyják. A kézimunkának az iskolából való kizárása pedagógiai szempontból is helytelen, mert a gyermek fizikai és testi fejlődése a szellemet megelőzi. Annál szerencsésebb a népiskola szervezete, mennél jobban össze tudja kapcsolni a szellemi és fizikai képzést.

A kongresszus második napján *a gyermek értelmességi fokának kérdése* foglalkoztatta az előadókat.

Stern dr. a gyermekpszichológiának oly nagy fontosságot tulajdonít, hogy az egyetemek mellett gyermektanulmányozással foglalkozó intézetek felállítását indítványozza. Szükségesnek tartja az egyes iskolák mellett pszichológiai hivatalok felállítását, mely az iskolaorvosi intézményhez hasonló volna, feladata pedig a gyermeknek értelmi fejlettsége szerint való osztályozása lenne.

Utolsónak *Deuchler* dr. tübingiai tanár tartott előadást s javasolja, hogy a kiváló tehetségű tanulók számára külön iskolát kellene létesíteni, mert a mai iskolák ezeket a növendékeket elbizakodottá teszik, másrészt pedig ambíciójukat nem elégitik ki. Ehhez a kérdéshez többen hozzászóltak s érdekes vita fejlődött ki. *Raschke* tanár ezzel kapcsolatosan felvetette a minimális és normális tanterv kérdését. Szerinte a tantervnek nyújthatónak kellene lenni, hogy a tanulók könnyíthessenek magukon, s a tehetségüknek megfelelő körre fordíthassák erejüket.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

VI. Jahrg. Nr. 4.

Zur Seelenwelt des vorstädtischen Kindes.

Von Lehrer Leopold Nemes, Budapest.

Verf. liefert einige Beiträge zur sittlichen Verwahrlosung der ausserhalb der Stadtbezirke wohnenden Kinder, die vornehmlich durch eine schlechte Umgebung hervorgerufen wird. Dass die moralische Verlotterung dieser Kleinjährigen stufenweise erfolgt, und dass bereits an der Seelenwelt der Elementarzöglinge Merkmale eines Verkommens anhaften, all dies erhärtet Verf. mit

seinen in den Vorstädten Budapests gemachten Erfahrungen. Er entwirft uns erschütternde Bilder der schrecklichen Wohnungs- und Ernährungsverhältnisse, welche unsäglich tiefe Eindrücke auf die Kinderseele üben. Mit dem Eintritt in die Schule wird das Kind sich der Wahrheit bewusst, dass zum Leben Geld notwendig ist, und sehr bald kommt an ihn die Reihe, etwas her zu schaffen. Es gerät daher auf Irrwege, wohin es gar oft Hunger und Elend, manchmal aber auch nur die Kameraden der Gegend zwingen. Verf. erwähnt einen Fall, wo ein Schüler der VI. Klasse wegen Krankheit der Mutter und Arbeitslosigkeit des Vaters ins Verderben gestürzt ist, der aber vom entlehnten Gelde keinen Heller für sich selber behalten hat. In den Schichten dieser entlegen hausenden Bevölkerung finden sich nicht selten gutgeartete Kinder, die nur der erwähnten Beweggründe halber zu gefährlichen Individen der Gesellschaft herabsinken.

Verf. ging auch anderen, hierher gehörenden Tatsachen auf Grund, wobei er genug Gelegenheit hatte zu erfahren, dass die Abnormitäten des Seelenlebens des vorstädtischen Kindes nicht allein in der Unkenntnis fremden Eigentum gegenüber bestehen, sondern auch auf anderen Gebieten sich entäussern. In ihrer Umgebung stehen Raufereien und selbst blutige Szenen auf der Tagesordnung, die alsdann auf die Jugendlichen weitaus schädlich wirken und von denen sehr nachgeahmt werden. Durch solche Ereignisse erleiden auch die Achtung und Liebe für die Eltern eine erhebliche Einbusse. Ja die Autorität ansonstiger Personen, besonders die des Lehrers wird unterschätzt. Das Schamgefühl vermag sich bei ihnen kaum zu entwickeln. Hingegen den Helden der Taschenmesser bringen sie furchtsam Hochachtung entgegen.

Im Frühling werden die schulpflichtigen Kinder zur Mithilfe an verschiedenen Beschäftigungen herangezogen, wobei sie oft in den Kreisen der niedrigsten Klassen allmählich verwildern und nicht minder die Widerstandsfähigkeit ihres Körpers untergraben. Die wenigen Musstunden verträdeln sie dann neben Schauderromanen und ähnlicher Lektüre, sowie mit Besuchen von Speunken und Kinematheatern, in deren Atmosphäre die Unsittlichkeit heranreift und zu den bekanntesten Infektionskrankheiten Vorschub geleistet wird.

Ein interessantes Moment ist es, dass diese herumlungernenden Unmündigen sich bereits in der IV. oder V. Elementarklasse als die Stiefkinder der Gesellschaft betrachten. Die besser situierten Mitschüler lieben sie nicht, mit den gleich ihnen hungernden dagegen fühlen sie sich solidarisch. Ihren Zorn lassen sie gerne gegen die «Herren» aus, schon damals beginnt sozusagen die

Unzufriedenheit mit der gegenwärtigen Lage in ihrem Innern zu keimen. Jedwede Wohltat heissen sie natürlich, empfinden kaum manch Dankgefühl für ihre Gönner. Aus diesen Tatsachen leuchtet es ohne weiteres ein, dass der grösste Teil der in den entrückten Vorstädten wohnenden Kinder durch ihre Umgebung zum Verkommen geradezu prädestiniert erscheint.

Nun drängt sich wohl die brennende Frage auf, ob wir bei der heutigen Schulverwaltung in der Lage sind, die Verwahrlosung und völlige Seelenverrohung irgendwie zu verhindern? Die 3—4 Stunden in den Lehranstalten vermögen unter keinen Umständen gegen den moralischen Schaden der aussenwirkenden Miterziehen anzukämpfen. Und doch müssen diese Unglücklichen im Namen des Humanismus gerettet werden; weshalb es in allen Gegenden der Grosstadt, wo die allerärmsten Schichten der Bevölkerung ihre Zelte haben, je baldier Internate errichtet werden und den Kleinen schon von ihrem vierten Jahre angefangen ständige Unterkunft gewähren sollten.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung hielt unter dem Vorsitz ihres Präsidenten, des Grafen Alexander *Teleki* ihre Generalversammlung, worüber demnächst berichtet werden soll.

Unter den letzten öffentlichen Vorträgen unseres *Szegeder* Filialvereins verdient Erwähnung «Einfluss der Eltern auf die Kindererziehung» von Oberstudiendirektor Dr. Róbert *Szele*. Vortragender hält die heutige Methode der Kindererziehung, welche immerdar dem Willen des Kindes Abbruch tut, für unrichtig. Im Kinde sehe man nicht etwa einen formbaren Stoff, vielmehr ein mit selbständiger Begabung veranlagtes Individuum, dass die Eltern blos zu lenken haben. Das Mittel sei stets die Liebe in der Erziehung, welch' letztere gleichsam Zeitlebens wahren müsse. Es sei somit ein solcher Charakter auszugestalten, welcher mit dem Schicksal übereinstimmt, wobei die Entfaltung des Wahrheits sinns als Vor- und Endziel anzustreben wäre. Ein zweites Thema «Die Entwicklung der Sprache», behandelte daselbst Péter *Klug*, Direktor des Taubstummeninstituts. Indem die geistige Entfaltung des Kindes um vieles schneller von statten geht als die der Sprache, erleidet dann der Ausdruck häufig Fehlerhaftigkeit, weshalb auf eine reine Aussprache geachtet werden muss. In Ungarn sind 60,000 mit Sprachfehlern behaftete Kinder.

In dem *Pécsér* Zweigverein hielt Professor T. *Rozmanits* einen Vortrag «Kind und Natur.» Des Kindes Seele solle zeitlich empfäng-

lich gemacht werden für die Schönheiten und die veredelnden Eigenschaften der Natur, auf welchem Wege Begeisterung für unverfälschte Vaterlandsliebe und Arbeitsamkeit erzielt werden möchte. Dr. Sigmund *Gyömörey* sprach da über «Dem Begriff und die Aufgabe der Psychophysik.»

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

VI. Année, Nr. 4.

La vie mentale de l'enfant des faubourgs.

Par : L. Nemes, instituteur.

Les défauts du caractère de l'enfant sont dûs soit à des causes psychiques, soit à l'influence du milieu. La pédagogie moderne exige que l'instituteur connaisse la famille et le milieu de son élève afin qu'il puisse trouver les causes du développement anormal du caractère ou de la moralité de l'enfant. Quand le pédagogue a reconnu l'origine des défauts de caractère, il doit s'allier au sociologue et à l'homme politique pour trouver un moyen efficace de changer la situation. Dans les grandes villes telles que Budapest, le mauvais caractère des enfants se développe ordinairement sous l'influence d'un mauvais milieu. Dans les faubourgs, des familles pauvres et nombreuses logent dans de petites chambres en commun très souvent avec un nombre d'enfants variant de 6 à 10. Leur gain est très minime. Ils souffrent de la misère. L'enfant apprend à connaître la privation dès son âge le plus tendre.

Il assiste souvent à des disputes entre son père et sa mère. Toutes ces impressions pénibles laissent une trace indélébile dans l'âme de l'enfant. Il arrive fréquemment (que des élèves de la première ou de la deuxième classe volent. Dès la troisième classe, ils s'organisent en bandes pour exécuter leurs larcins. Il n'est pas rare même que l'enfant soit poussé au vol par son bon cœur, il a pitié de sa mère ou de ses frères et soeurs indigents. Les batailles, les rixes, les meurtres même sont fréquents dans cette classe de la société. Ces événements impressionnent beaucoup les enfants. Ils feignent l'affection pour leurs maîtres plutôt qu'ils ne l'éprouvent. La pureté des mœurs n'est pas le moins du monde développée chez eux. Ils sont souvent démoralisés. Le maître attrappe souvent des enfants lisant des brochures traitant des questions sexuelles.

Ces pauvres petits misérables détestent les enfants de condition plus aisée que la leur. Ils acceptent les bienfaits avec indifférence et sans gratitude. Le milieu de l'enfant du faubourg l'expose continuellement à la démoralisation la plus profonde et c'est pour cela qu'il serait indispensable de créer des établissements où ces enfants du prolétariats seraient élevés dès leur 4-ème année. De cette manière, on pourrait délivrer la ville des voleurs, des apaches et ainsi augmenter le nombre des ouvriers honnêtes.

Parallèle entre les aspirations des Sociétés de Pédologie en Hongrie et en Russie et les résultats qu'elles ont obtenus.

Par : D. Répay.

En Russie, on a commencé à étudier les qualités physiques et psychiques des enfants en même temps que chez nous, c'est à dire en 1900. La psychologie n'est pas encore adoptée comme sujet d'étude dans les facultés de médecine des universités russes. Dans notre pays, ce n'est que depuis la nomination de M. Ranschburg en qualité de professeur agrégé à l'Université de Budapest, en 1909 que les étudiants ont l'occasion d'assister à des cours de psychologie expérimentale. Cette science n'a de chaire dans aucune Université. Il n'y en a pas non plus chez nous, mais le dr. Révész a fait des expériences et des démonstrations à l'Université de Budapest. Ni les universités de Russie, ni celles de Hongrie n'ont favorisé la pédologie, dans une mesure telle que les universités d'Amérique ou de l'Europe occidentale. En Russie M. A. Netschajev, pédagogue, psychologue, a consacré sa vie à la pédologie. Il a créé le premier un laboratoire de psychologie expérimentale, en 1901. Chez nous, M. Ranschburg a eu en premier un laboratoire pour le psychologie expérimentale, qu'il a créé en 1898. En même temps, on a commencé, dans les deux pays, à instruire les pédagogues dans la psychologie expérimentale et dans la pédologie. Tout d'abord on y a institué des cours de pédologie ; plus tard, l'enseignement est devenu constant. En Hongrie, l'Ecole Normale de la rue Felsöerdösor fut la première où on enseigna systématiquement la pédologie. Cette école a été pourvue d'un laboratoire pour la psychologie expérimentale, en 1909. L'Etat a installé le laboratoire, où M. Nagy dirige les travaux. Il présente une grande analogie avec le laboratoire de psychologie expérimentale, à St. Pétersbourg, qui fut fondé en 1909 par M. Netschajev et qui est sous sa direction.

En Hongrie le mouvement de pédologie a pris son origine dans le public. Aujourd'hui encore, une Société composée de messieurs et de dames de toutes les classes sociales dirige le développement de la pédologie.

En Russie, jusqu'à l'année dernière, les travaux assidus de quelques hommes de science, et les travaux faits au laboratoire de psychologie expérimentale n'ont mis en lumière que les qualités psychiques et physiques de l'enfant. Depuis l'année dernière seulement on a commencé dans ce pays à organiser la pédologie. Grâce aux efforts de M. Netschajev : «*La Société pour la Pédagogie expérimentale de St. Pétersbourg*» a été fondée. Elle a pour but de propager la pédologie dans la société russe.

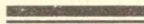
Mouvement de Pédologie.

La Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant s'est réunie en Assemblée Générale le 28 avril, dans les localités du Séminaire Pédagogique à Budapest. En même temps, le Président, M. le Comte A. Teleky a inauguré les nouvelles salles du Musée de Pédologie, place Marie-Thérèse. L'installation et l'emplacement du Musée sont dûs à la générosité de la ville de Budapest.

La Société de Pédologie de Szeged, a tenu sa séance de travail au mois de mars. Le Président, M. le Dr. Szele a fait un discours sur l'influence des parents dans l'éducation des enfants. M. Klug, directeur de l'Institut des sourds-muets, a fait une communication sur le développement du langage infantin.

La Société de Pédologie de Pécs, a eu une séance publique, le 16 mars. M. Rozmanits, professeur à l'école des hautes études commerciales de Pécs a fait son rapport sous le titre suivant : L'enfant et la nature. Durant la séance de travail du 5 mars, M. Gyömörey a fait une dissertation sur l'idée et sur le but de la psycho-physique.

La section pédologique de Nagybecskerek, a tenu sa séance de Comité le 11 avril ; M. Grézló a présidé. La séance a décidé de la nécessité d'ériger des classes de perfectionnement.

A Magyar Gyerme-
tanulmányi Társaság

Füzetes

Vállalata.

Szerkesztő:

EÖTVÖS K. LAJOS,
ny. kir. tanfelügyelő.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság a nagyobb terjedelmű, közérdekű gyermektanulmányi értekezések közrebocsátása végett füzetes vállalatot létesített. A vállalatban eddig a következő művek jelentek meg

I. füzet:

■ A gyermektanulmányozás
módszerei ■

különös figyelemmel a kisedkorra

Irta BALLAI KÁROLY, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára. .. Ára 80 fillér.

II. füzet:

■ A siketnéma és a vak gyermekek erkölesi világa ■

Irta HERODEK KÁROLY, a vakok országos intézetének igazgatója. .. Ára 60 fillér.

A füzetek megrendelhetők és kaphatók:
RANSCHBURG GUSZTÁV könyvkereskedőnél, Budapest, IV. Ferenciek-tere 2. sz.

A Gyógypaedagógiai Gyermekszanatorium

a külföldön elterjedt erdei iskolák mintájára van berendezve, amire kiválóan alkalmassá teszi, hogy helye szerencsésen van megválasztva. A Zugliget ugyanis Budapest környékének a szélétől legjobban megvédett része. (Az intézet közvetlen a villamos végállomás fölött van.) Az állandó növendékek mellett nyári osztályt létesített ideges, vérszegény, gyenge testalkatu gyermekek üdülésére, akiknek állapotuk még olyan, hogy nem igényel egész éven át tartó fokozottan körültekintő gondozást. Az orvosi kezelésen kívül állandó tanári felügyelet mellett történik a gyermekek szórakoztatása. Ha esetleg a gyermek iskolai haladása pótlásra szorul, a szülők kívánságára ebben is részesíthetők. ✍ Az intézet igazgató-főorvosa Dósainé Révész Margit dr.